T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

EVLİ BİREYLERİN SOSYOTROPİK-OTONOMİK KİŞİLİK ÖZELLİKLERİYLE EVLİLİKLERİNDE ÇATIŞMA YAŞAMA DURUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Halime DOĞAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2010

T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

EVLİ BİREYLERİN SOSYOTROPİK-OTONOMİK KİŞİLİK ÖZELLİKLERİYLE EVLİLİKLERİNDE ÇATIŞMA YAŞAMA DURUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Halime DOĞAN

Danışman: Prof. Dr. Turan AKBAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2010

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Turan AKBAŞ
(Danışman)

Üye: Yrd. Doç. Dr. Fulya CENKSEVEN

Üye: Yrd. Doç. Dr. Filiz YURTAL

ONAY
Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.
...../..../....

Prof. Dr. Azmi YALÇIN
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir

ÖZET

EVLİ BİREYLERİN SOSYOTROPİK-OTONOMİK KİŞİLİK ÖZELLİKLERİYLE EVLİLİKLERİNDE ÇATIŞMA YAŞAMA DURUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Halime DOĞAN

Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Danışmanı: Prof. Dr. Turan AKBAŞ

Ocak 2010, 89 sayfa

Araştırmanın genel amacı, evli bireylerin, sosyotropik ve otonomik kişilik özellikleriyle evliliklerinde çatışma yaşama durumları arasındaki ilişkiyi değerlendirmektir. Bu temel amaç doğrultusunda evli bireylerin, onaylanma kaygısına, ayrılık kaygısına, başkalarını memnun etmeleri, kişisel başarı, özgürlük ve yalnızlıktan hoşlanma durumları ile evliliklerinde çatışma yaşama durumları arasındaki ilişkiye bakılmıştır.

Araştırma betimsel tarama modelinde bir çalışma olup, 2009 yılında Adana ili merkez ilçelerinde (Seyhan, Yüeriğir, Çukurova, Sarıçam)yaşayan 327 evli bireyle geçekleştirilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu ile Sosyotropi-otonomi Ölçeği ve Evlilik Çatışma Ölçeği kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda evli bireylerin sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri ile evliliklerinde çatışma yaşama durumları arasında düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunduğu saptanmıştır. Sosyotropi alt ölçeğinde yer alan onaylanma kaygısı, ayrılık kaygısı, başkalarını memnun etme; otonomi alt ölçeğinde bulunan, kişisel başarı, özgürlük, yalnızlıktan hoşlanma faktörleri ile evlilikte çatışma yaşama sıklığı arasında düşük düzeyde anlamlı bir ilişki saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyotropi-Otonomi, Evlilikte Çatışma, Evlilik

ABSTRACT

THE RELATIONSHIP BETWEEN SOCIOTROPHIC-AUTONOMIC PERSONALITY TRAITS OF MARRIED COUPLES AND THE CONFLICTS IN THEIR MARRIAGES

Halime DOGAN

Master Thesis, Department of Education Sciences
Supervisor: Prof. Dr. Turan AKBAS
January 2010, 89 pages

The main aim of this study is to evaluate the relationship between the sociotrophic and autonomic personality traits of married couples and their conflicts in their marriages. Within the frame of its main objective, the study also tries to determine any possible associations between the anxieties of married couples for approval, divorce, pleasing others, personal achievement, freedom, enjoying loneliness and the problems they have in their marriages.

The study is a descriptive survey and conducted in 2009 with 327 married couples living in Seyhan,Çukurova, Sarıçam and Yüregir provinces of Adana. The data collection instruments were Sociotropy-Autonomy Scale -SAS , Marital Conflict Ouestionnaire-MCQ , and a questionnaire developed by the researcher.

The results of the study reveals that there is a relatively low significant relationship between the sociotrophic and autonomic characteristics of married couples and their conflicts in their marriages. The analysis also suggests that the relationship between the frequency of having conflicts in marriages and the variables related to anxiety for approval, divorce, pleasing others which are included in sociotrophy subscale and the variables of personal achievement, freedom enjoying loneliness in the autonomy subscale have a similar low significancy.

Keywords: Sociotrophy-autonomy, conflicts in marriage, marriage.

ÖNSÖZ

Evlilik, oldukça farklı özelliklere sahip iki insanın yaşamlarında yeni ve önemli bir sayfa açtıkları, onların geleceğe dair umutlarını, hayallerini süsleyen bir dönemin başlangıcıdır. Evlilikte bireyler her zaman istedikleri, hayal ettikleri kişilerle karşılaşamayabilirler, böyle durumlarda da kişilik özelliklerinden, alışkanlıklarından, sosyal koşullardan kaynaklı, ekonomik, kültürel, cinsel sorunlarla karşı karşıya kalabilirler. Bu gibi durumda eşler arasında çatışma yaşanması kaçınılmaz olmaktadır. Bazen bu çatışmaların yaşanmasına kültürel, sosyal, ekonomik gibi konular yol açmayabilir. Eşlerin kişilik özellikleri çatışmayı tetikleyebilir. Bu nedenle bu alanda çalışmaların yapılması aile ve evlilik terapistlerinin yanı sıra birçok psikolojik danışman ve psikologun çalışmalarına destek sağlaması açısından önemlidir.

Bu çalışmada evli bireylerin, sosyotropik ve otonomik kişilik özellikleriyle evliliklerinde çatışma yaşama durumları arasındaki ilişki değerlendirilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünü "Giriş" bölümü oluşturmuştur. Bu bölümde evliliğin tarihçesi hakkında kısaca bilgi verilmiş, evlilikte bireylerin kişilik özelliklerinin etkisinden bahsedilmiş ve bu özelliklerden dolayı ortaya çıkan çatışmalarla ilgili bilgi verilmiştir. Problem durumunda toplumsal yaşantıda meydana gelen değişimlerin aile yaşantısına etkisinden bahsedilmiş, buna bağlı olarak problem cümlesi, araştırmanın amacı ve alt amaçlar sunulmuştur.

Çalışmanın ikinci bölümünde "Kuramsal Çerçeve"ye yer verilmiştir. Kuramsal çerçevenin birinci bölümünde kişilik, kişilik kuramları, aile ve evlilik kurumu, ailenin genel amacı, çatışma, evlilikte yaşanan çatışmalardan bahsedilmiştir. Kuramsal çerçevenin ikinci bölümünde yurt içinde ve yurt dışında sosyotropi-otonomi kişilik özelliklerine yönelik ve evlilikte çatışma durumuna yönelik yapılan çalışmaların literatür sonuçları sunulmuştur.

Çalışmanın üçüncü bölümünde "Yöntem" den bahsedilmiştir. Araştırmanın modeli tanıtılarak, uygulamanın nerede yapıldığı, verilerin nasıl toplandığı, veri toplama araçlarının içeriğinin ne olduğu, toplanan verilerin nasıl analiz edildiğine ilişkin bilgiler verilmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde "Bulgular" a yer verilmiş, araştırma bulguları alt amaçlar doğrultusunda sunulmuştur.

Çalışmanın beşinci bölümü "Tartışma ve Yorum"dur. Bulgular, ilgili literatürle karşılaştırılarak sunulmuştur.

Çalışmanın son bölümü “Sonuç ve Öneriler” kısmıdır. Araştırmanın bulgular, tartışma ve yorum bölümlerinden yola çıkılarak araştırma sonuçlarından bahsedilmiş, uygulamaya ve yapılacak çalışmalara yönelik önerilere yer verilmiştir.

Tezin gerek konu seçiminde gerekse hazırlanma sürecinde bana destek olan değerli hocam Prof. Dr. Turan AKBAŞ’ a, ders aşamasında bizlerden desteklerini eksik etmeyen Yrd. Doç. Dr. Ahmet DOĞANAY ve Yrd. Doç. Dr. Mehmet BİLGİN’e, tezin yeniden gözden geçirilme aşamasında yardımcı olan Instructor Dr. N. Meral ŞEKER ve Yrd. Doç. Dr. Gülsen KIRAL’ a, tezin yazım aşamasında benden manevi desteğini eksik etmeyen Dr. Yalçın ORTAKALE’ ye, sıcak dostluğunu, desteğini, bilgisini eksik etmeden paylaşan Fidan İTMEÇ’e ve Çukurova Üniversitesi Araştırma Projeleri Birimine (EF2009YL22) desteklerinden dolayı teşekkür ediyorum.

Halime DOĞAN
2010, ADANA

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET……..……..……..……..i
ABSTRACT……..……..……..……ii
ÖNSÖZ……..…..iii
KISALTMALAR……..……..…....ix
TABLOLAR LİSTESİ……..……..…...x
EKLER LİSTESİ……..……..…...xi

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu……..……..……..……..…5
1.2. Araştırmanın Amacı……..……..……..……...7
1.2.1. Araştırmanın Alt Amaçları……..……..…….... 8
1.3. Araştırmanın Önemi ……..……..……..……....8
1.4. Sayıltılar……..……..……..……..9
1.5. Sınırlılıklar……..……..……..……...…9
1.6. Tanımlar……..9

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kuramsal Çerçeve……..……..……..……..10
2.1.1. Kişilik…… ..……..……..……..……..10
2.1.2. Kişilik Kuramları ……....……..……..……..……11
2.1.2.1. Psikanaltik Kuram.……....……..……..……11
2.1.2.2. Analitik Psikoloji ……..…..... 13
2.1.2.3. Otto Rank..... 14

2.1.2.4. Bireysel Psikoloji ……..…….…….……14
2.1.2.5. Bütüncül Psikoloji…….…….…….……15
2.1.2.6. Gelişim Kuramı…….……..…….……..….16
2.1.2.7. Nesne İlişkileri Kuramı…….…….……17
2.1.2.8. Ego Psikanalistleri…….……...…….…...17
2.1.2.9. Erich Fromm.…….…….…..18
2.1.2.10.Varoluşçu Psikoloji…….……...……18
2.1.2.11. İnsancıl Psikoloji ……..……...……19
2.1.2.12. Davranışçı Yaklaşım.…….……20
2.1.2.13. Bilişsel Kuramlar…….…….……20
2.1.2.13.1. Sosyotropi –Otonomi……..... 21
2.1.3. Aile ve Evlilik Kurumu……..…….……25
2.1.4. Evlilikle İlgili Kuramlar…….…….…….……27
2.1.5. Evliliğin Genel Amacı…….…….…….…...30
2.1.6. Sağlıklı (Fonksiyonel) ve Sağlıksız (Fonksiyonelsiz) Evlilik…….……..….31
2.1.7. Evlilik ve Eş Seçimi…….……..……..…..34
2.1.8. Evlilikte Yaşanan Sorunlar…….……..…...36
2.1.9. Çatışma…….……...…….……38
2.1.9.1. Evlilik Çatışması……..……...….41
2.2. İlgili Araştırmalar……...……43
2.2.1. Yurt İçinde Yapılan İlgili Araştırmalar……43
2.2.1.1. Evlilikte Çatışma Alanında Yapılan Araştırmalar……..……44
2.2.1.2. Sosyotropik-Otonomik Kişilik Özelliklerine İlişkin Yapılan Araştırmalar…….……..…..…47
2.2.2. Yurt Dışında Yapılan İlgili Araştırmalar…….…49

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli…….…….……...53
3.2. Evren ve Çalışma Grubu……..…….…….54
3.2.1. Araştırmaya Katılanlara İlişkin Kişisel Bulgular……...……..…..54
3.2.1.1. Cinsiyet……..……..….54

3.2.1.2. Eğitim Düzeyi ……..……..…….54
3.2.1.3. Eşlerin Eğitim Düzeyi ……..……..……55
3.2.1.4. Yaş……..……..……56
3.3. Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması……..……..……56
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu……..……56
3.3.2. Evlilik Çatışma Ölçeği (EÇÖ) (Marital Conflict Ouestionnaire-MCQ)…….….57
3.3.3 Sosyotropi-Otonomi Ölçeği –SOSOTÖ (Sociotropy-Autonomy Scale -SAS)…...57
3.4. Verilerin Analizi…..……..…58

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Evli Bireylerin, Sosyotropik Kişilik Özellikleri ve Alt Boyutlarının Evliliklerinden Algıladıkları Çatışma ile İlişkisine İlişkin Bulgular……..……59
4.2. Evli Bireylerin, Otonomik Kişilik Özellikleri ve Alt Boyutlarının Evliliklerinden Algıladıkları Çatışma ile İlişkisine İlişkin Bulgular……..……60

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

5.1. Evli Bireylerin, Sosyotropik Kişilik Özellikleri ve Alt Boyutlarına Göre Evliliklerinden Algıladıkları Çatışma ile İlişkisine İlişkin Tartışma ve Yorum.…...61
5.2. Evli Bireylerin, Otonomik Kişilik Özellikleri ve Alt Boyutlarına Göre Evliliklerinden Algıladıkları Çatışma ile İlişkisine İlişkin Tartışma ve Yorum.……..…...65

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar…...……..…….....69
6.2. Öneriler…..…..……..……..…69
6.2.1 Uygulamaya Yönelik Öneriler……..…. 70

6.2.2 Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler……..……..70

KAYNAKÇA.……71
EKLER……77
ÖZGEÇMİŞ..…….89

KISALTMALAR LİSTESİ

SOSOTÖ **:** Sosyotropi-Otonomi Ölçeği

EÇÖ **:** Evlilik Çatışma Ölçeği

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Araştırmaya Katılanların Cinsiyet Dağılımına İlişkin Yüzde Tablosu……..….54
Tablo 2. Araştırmaya Katılanların Eğitim Düzeyine İlişkin Yüzde Tablosu…….……..55
Tablo 3. Araştırmaya Katılanların Eşlerinin Eğitim Düzeyine İlişkin Yüzde Tablosu……...55
Tablo 4. Araştırmaya Yaşlarına İlişkin Yüzde Tablosu……..…..…56
Tablo 5. Evli Bireylerin Sosyotropik Kişilik Özelliği ve Alt Boyutlarına Göre Evliliklerinde Algıladıkları Çatışma ile İlişkisine İlişkin Korelasyon Katsayıları …….…….59
Tablo 6. Evli Bireylerin Otonomik Kişilik Özelliği ve Alt Boyutlarına Göre Evliliklerinde Algıladıkları Çatışma ile İlişkisine İlişkin Korelasyon Katsayıları……..…….60

EKLER LİSTESİ

Sayfa

Ek 1. Kişisel Bilgi Formu……..……..……..…….77
Ek 2: SOSOTÖ……...……..…..……..…… ….79
Ek 3. EÇÖ……...……..…… .. 83

BÖLÜM I

GİRİŞ

İnsan sosyal bir varlıktır. En önemli ihtiyaçlarının başında diğer insanlarla bir arada yaşamak gelir. Bireyler yalnız yaşamaya değil, bir topluluk içinde diğer insanlarla ilişki içinde olmaya ihtiyaç duyarlar. Diğer insanlarla ilişki kurma ihtiyaçlarının yanı sıra karşı cinsle de ilişki kurma ihtiyaçları vardır. Karşı cinsle oluşturduğu beraberliğin, toplum tarafından daha onaylanır bir hale gelmesi için, evlilik kurumu ile onaylatmaları gerekir. Kimi insanlar, evliliği toplumsal yaşamın bir gereği olarak düşünürken bu tür beraberliklerin çok doğal ve gerekli olduğunu kabul ederek evlenmeye karar verirler. Yalnızlıktan kurtulmak için, gelecekte yaşamlarını yalnız sürdürmemek ihtiyacından evlenirler. Maddi nedenlerle, maddi koşulları daha iyi olan ve kendilerine daha iyi bir gelecek sağlayacak insanlarla evlenmeyi tercih ederler. Çocuk sahibi olmak için veya cinsel ihtiyaçlarını karşılamak için de evlenirler. Her ne nedenle kurulmuş olursa olsun evlilik kurumu çeşitli değişimler göstererek günümüze kadar önemini korumuştur.

Günümüze kadar gelen evlilik kurumunun tarihsel açıdan incelendiğinde bilinen en eski evlilik belgesi, Yahudilerden kalma İ.Ö. 5. yüzyıla ait Aramca yazılmış bir papirüstür (Emiroğlu 2002). İ.Ö. 8. yüzyıla kadar uzanan Yahudi evlilik akitleri genellikle damat tarafından şahitler huzurunda geline bildirilen törensel bir ifade içeriyordu. O dönemde evlilik sözü düğünden çok önce verilirdi. Evlenecek kadını verecek erkekle (genellikle kızın babası) damat arasında sözlü bir anlaşma yapılır ve bu sırada gelin orada bulunmazdı. Söz, evlilik gerçekleşmediği takdirde hem yasal hem mali yükümlülükleri bulunan kendi başına bağlayıcı bir anlaşmaydı (Yalom, 2002). Asurlularda Kültepe tabletlerine göre evlenen hür kadınla hür erkek aynı haklara sahipti. Hitit yasalarına göre ise boşanma hakkı sadece erkeğe verilmişti, kadının miras bırakılacak bir mal olarak görülmesi söz konusuydu, ölen erkeğin dul karısı o erkeğin kardeşi ile evlenirdi (Yılmaz, 2000).

Roma cumhuriyetinin başlarında evlilik, Yunan modeline benziyordu. Kadınlar üzerindeki denetim babalardan doğal olarak kocalara geçiyordu. Zaman içinde gelinin rızasının alınması fikri Roma dünyasında giderek yasal ve toplumsal ağırlık kazandı. Eşlerin birbirine karşı belli rolleri ve görevleri olduğu, eşler arasında duygusal ilişki olabileceği kabul edilmiştir. İmparatorluk döneminde kadın, erkek çift olarak görülmeye başlandı, kadına ev sahibesi konumu verildi. Romalı kadınlara boşanma hakkı tanındı

ve Roma evliliği birçok yönden karşılıklı bir ortaklık olarak algılanmaya başlandı. Daha önce Avrupa'nın çoğu yerinde gelinin, damadın ve babalarının rızasını gerektiren Roma modeli izlenirken Ortaçağa gelindiğinde Katolik kilisesi evlendirme yetkisini yavaş yavaş ele geçirdi. 12 yy'da Hıristiyan kilise yasasında iki önemli değişiklik yapıldı. Bunlardan birincisi insanları yalnızca iki şahit huzurunda değil aynı zamanda rahibin huzurunda evlenmeye ve düğün törenini kilisede yapmaya zorlandı, ikincisi ise ailelerin rızasını dikkate almaması ve geçerli bir evliliğin temel ölçütü olarak eşlerin karşılıklı rızasını esas almasıydı. Evlilik kutsal bir törenle yapılmışsa bozulamazdı. Fransa'da devrimden önce toplumun üst katmanlarından kadınlar kocalarının hayatlarından görece olarak ayrı hayatlar sürerlerdi. Para, rütbe ve aile adına evlilikler yapan çiftlerin yakın bir ilişki ve ortak ilgileri paylaşması beklenmezdi. Aristokrat karı kocaların birbirine fazla bağlı görünmesi hoş karşılanmazdı (Yalom, 2002).

Fransız ihtilali, Rönesans ve reformlar sonucu Avrupa'da dinin ve kilisenin egemenliğini yitirdiği yeniçağda, ortaya çıkan yeni sosyal ve ekonomik yapılanmalar, birçok alanda olduğu gibi kadın erkek ilişkilerinde de büyük değişikliklere yol açmıştır. Toplumsal tarihçilerin pek çoğu batılı modern evliliğin Amerikan Devrimi ile 1830'lar arasındaki dönemde ortaya çıktığını savunur. Bu elli yıl boyunca servet aile ve sosyal konum verilen kararda ağırlığını korumayı sürdürse de, aşk eş seçiminde en önemli ölçüt halini almıştır. Sebepler ne olursa olsun genç yetişkinlerin ailelerinden adım adım uzaklaşmaları ve aşk evliliklerine verilen öncelik 19 yy. boyunca yerini sağlamlaştırdı (Yalom, 2002).

Köleliğin kaldırılmasından önce köleler yasal olarak evlenemezdi. Kuzey ve Güney Amerika'da yalnızca özgür siyahlar resmen evlenebiliyordu ancak melezleşme karşıtı yasalar siyahlar ile beyazların evlenmelerini, yasaklıyordu. Amerika'da bazı eyaletlerde bu yasak iki bin yılına kadar hala yürürlükteydi (Yalom, 2002).

Fransa'da 1787 Kasımında çıkarılmış olan bir kral buyruğu ile Katolik olmayanların evlenmelerini dilerlerse ikametgâhlarının bulunduğu yer kilisesinde, dilerlerse aynı mahallin hâkimi önünde yapabilecekleri kabul edilmiştir. Birincisi dinî, ikincisi medenî nikâh niteliğindedir. Lutheryan düşüncenin ve Fransız devriminin getirisi ile medeni evlilik Avrupa'nın ve Kuzey Amerika'nın neredeyse bütün ülkelerinde ve Güney Amerika'nın bazı eyaletlerinde kurumlaşmıştır. Hıristiyan toplumlarında nikâhın dinî veya medenî niteliği uzun süre tartışma konusu olmuş; kimi ülkelerde nikâh tamamen kiliselerde akdedilirken, kimi ülkelerde de medenî nikâh esası benimsenmiştir. Bazı Hıristiyan ülkeler sonradan medenî evlenmeyi kabul etmekle

birlikte, önce dinî nikâhın yapılması şartını koşmuşlardır. Meselâ; Yunanistan ve Romanya, medenî nikâhtan önce dinî nikâhın yapılması esasını benimsemişlerdir. A.B.D.'de, İngiltere'de ve İskandinav ülkelerinde ise toplum dinî veya medenî nikâhtan dilediğini seçme hakkına sahiptir. Eşlerin tercihine göre kilisede veya resmî nikâh memuru önünde yapılan nikâhla ilgili belgeler nüfus kütüklerinde birleşmiş olur. Bazı ülkelerde medenî evlenme şekli zorunlu hale getirilmiştir. Hollanda, İsviçre ve Türkiye gibi ülkeler bunlar arasındadır. Bu gibi ülkelerde resmî memur önünde kıyılmayan nikâh yok hükmünde sayılmaktadır. 17 Şubat 1926 yılında kabul edilen İsviçre Medeni Kanunu'ndan uyarlanan Türk Medeni Kanunu, erkeğin çok kadınla evliliğini yasaklamaktadır (Şişman, 2005).

Kısaca tarihsel süreciden bahsettiğimiz evlilik, günümüze kadar temel niteliklerini koruyarak varlığını sürdüren bir kurumdur. Değişen dünya düzeni, teknolojik gelişmeler, kadının iş hayatında aktif olarak yer alması, evlilik ve aile kurumlarının değişmesini sağlamış bu durumdan aile ve çift ilişkileri de yakından etkilenmiştir. Değişen dünya, insan yaşantısına renkli, gösterişli, hızlı bir yaşam sunmuştur. Yenidünya düzeni, insanları mutsuzlaştırarak insan ilişkilerinde ve evliliklerinde yabancılaşmalarına yol açmıştır.

Evrensel olarak ve özellikle ülkemizde XX. yüzyılın ikinci yarısında meydana gelen hızlı kültürel, toplumsal ve ekonomik değişimlere paralel olarak evlilik ve aile ilişkilerinde önemli değişmelere yol açmış, geleneksel, kalabalık aile yapısı küçülerek, yerini anne-baba ve çocukların oluşturduğu çekirdek aileler almıştır. Aile bireyleri arasında, insanların temel gereksinimlerinden olan, güven, saygı ve seviye dayalı iletişim ve etkileşim yaşantılarında da nitelik yönünden değişimler olmuştur (Özgüven, 2001).

Böylece günümüzün gelişen ve değişen ailesi, üyeleri arasındaki uyumlu birlikteliği sağlamada zorlanmaktadır. Özellikle aile üyelerinin kentli ana-baba, çalışan anne olma gibi hızla değişen rollerine uyum sağlayamamaları, aile içindeki iletişim ve etkileşimi bozmakta, kuşaklararası çatışmaları artırmaktadır. Aile üyelerinde sıkıntıya yol açan bu tür engellemeler, genelde ailenin varlığını korumasını güçleştirmekte, özelde de aile üyelerinin sosyal ve ruhsal varlığını bozmaktadır. Bu durumda bazen aile hasta bir kurum niteliği kazanabilmektedir (Nazlı, 2001, 4).

Günümüz ailelerinde evliliklerin boşanmayla sonuçlanmasının artmış olmasında kentli yaşam koşullarının etkisinin yanı sıra birçok ekten de olabilir. Bu etkenler arasında evli bireylerin kişilik özellikleri, depresyona yatkınlıkları, iletişim şekilleri,

problem çözme tarzları ve birçok nedenden de kaynaklı sorunlar yaşanabilir. Bu sorunlar derinlemesine araştırılıp incelenmediğinde ailelerin parçalanma süreci de hızlanacaktır.

Tarih boyunca etkileşimde bir arada bulunan iki cins kadın ve erkek kimi yönden birbirinden bütünüyle farklı, kimi yönden de birbirine benzer özellikler gösterirler. Fiziksel alandaki pek çok özellik kadın ve erkeğe özgü kimlik kazandırır. Kas yapısı, anatomik yapı, cinsel ve cinsiyet özellikleri farklıdır.

Toplum, kültür tarafından etkilenen bu kişilik özellikleri bireyin diğer insanlarla ilişki kurma, geliştirme ve sürdürebilme özelliğine de etki edebilmektedir. Bireyler arkadaş seçerken, eş seçerken bu özelliklerin etkisi altında kalarak ilişki girmektedirler. Bu nedenle evlilikte ve evlilik öncesi flört döneminde bireylerin kişilik özellikleri önemli olmaktadır.

Bir ilişkiye başlama, ilişkiyi devam ettirebilme, ilişki sürecinde yaşanan problemlerle başa çıkabilme, sorunlara çözüm üretebilme kişilikle ilgili davranış şekilleridir. Evlilikte ilişkinin seyrini, bireylerin kişilikleri, yaşadıkları kültürel çevre ve geçmiş yaşantıları etkilemektedir. Bu nedenle evlilikte bireyin kişiliği evlilikte yaşadıkları çatışma durumları ve sıklığı evlilikte ilişki kalitesi açısından önemlidir.

"Bireyler bir ilişkiye başlarken kişisel tutumlarını, dürtülerini, beklenti ve isteklerini bilinçli veya bilinçsiz biçimde belirleyerek hareket ederler. Bireyin duygu düşünce ve davranış tarzı onun kişiliğinin belirleyicisidir. İlişkiyi başlatma, sürdürme, ilişki sürecinden zevk alma, hayal kırıklıkları, uyum gösterme, sorun çözme ya da bunların tam tersi yaklaşımda bulunma ise tamamen kişiliğin etkisi altında gerçekleşen davranışlardır"(Özbalcı, 2009, 50).

Şemin (1964) sosyal normların ve aile yapı ve değerlerinin gelişmekte olan çocuğu, aileye çok fazla bağımlı hale getirdiğini söylemektedir. Bu aşırı bağımlılık hem ekonomik hem de sosyal alanlardadır. Öğrencilere sorulan açık uçlu bir soruya verilen cevaplardan elde edilen sonuç, aynı zamanda gençlerde bağımlılık gereksinmesine ve genellikle pasifliğe yol açan bir unsur olarak görülmektedir. Yine Cansever, bu özellikleri öğrenciler arasında yaygın bularak bu durumu ailenin yetkeci baskısına bağlamaktadır (Akt. Kağıtçıbaşı, 1988, 298).

Öztürk (1965) daha önce yaptığı bir incelemede kültür- kişilik ilişkileri üzerinde durarak kişilik gelişmesini geleneksel çocuk yetiştirme yollarına bağlamıştır. Öztürk'e göre genellikle çocuğun bağımsızlık ve girişim çabasının ana-baba tarafından yaygın ve şiddetli bir şekilde bastırılması bir engel halinde ortaya çıkmakta ve engellenme –

saldırma hipotezine göre kişide saldırganlık ve yıkıcılık dürtülerinin birikerek şiddetlenmesine yol açmaktadır. Bir taraftan da bu dürtüler toplumsal yasalarla tekrar bastırılmaya çalışılmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1988).

Yukarıdaki bilgiler ışığında, ilişkilere yön vermede önemli role sahip olan kişilik özelliklerinden kaynaklı olarak evlilikte çatışma yaşanabileceği söylenebilir. Bireysel farklılığa dayanan duyguların, yeteneklerin ve alışkanlıkların oluşturduğu işlevsel bir bütünlük sistemi olan kişilik, eşlerin ilişkilerinde önemlidir.

1.1. Problem Durumu

Son dönemlerin aile terapisi literatürü incelendiğinde çalışmaların çoğunluğunun eş sorunlarıyla ilgili olduğu görülmektedir. Sorunlar, evlilik öncesi aday eşlerin arasındaki ilişkiyle başlamakta, evliliğe hazırlık ve evlenme süreciyle artmakta ve bu sorunlar çoğunlukla aile yaşantısında devam etmektedir. Bunların yanı sıra toplumsal yaşamda meydana gelen değişimler de evlilikte ve ailede yaşanan durumları etkilemiştir. Türkiye'de 1950'lerden itibaren toplumsal yaşamda önemli değişimler gözlenmiştir. Kırdan kente doğru büyük bir göç yaşanmış, kente gelen insanlar kentli kimliğini bulamamış, kurdukları gece kondu semtlerinde kırsal kültürün etkisini sürdürmeye devam etmişlerdir. Kentli yaşam koşullarına alışamamış ve ne kentli ne köylü sayılabilecek bir insan tipi ortaya çıkmıştır. Bireylerdeki değişimler onların sosyal hayatlarını, ilişkilerini, evliliklerini, evlilik uyum ve doyumlarını veya evlilikte çatışmalarını etkilemiştir.

Aile yaşantısını etkileyen önemli etkenlerden bir diğeri ise eş uyumu kadar eşlerin ailelerinin uyumu olmuştur. Ailelerin etnik, dini, kültürel, siyasi yapısı evlilik koşullarını ve kurulacak aileyi etkilemektedir. Birçok evlilikte eşlerin kendi sorunlarından değil, ailelerin işe karışmasından doğan sorunlar nedeniyle boşandıkları görülmektedir. Önceleri oldukça güçlü bağımsız bir kişiliğe sahip davranışlar sergileyen kadın ya da erkek, evliliğinde yaşadığı özel sorunlarla ilgili kararları ya ailesine bırakmakta ya da ailesi olmadan çözüm üretemediği görülmektedir. Yine ülkemizde çoğu aile erkek ve kız çocuk yetiştirirken kız çocuklarına faklı erkek çocuklarına farklı davranma eğilimindedirler. Ailelerin bu yönde göstermiş oldukları kültür farklılıkları evlilik yaşantısında sorun haline gelmektedir. Bireyselliğini oluşturamamış kişiler, evlilik sorumluluğunu taşımakta zorluk çekmekte ve bu durum aile içi çatışmaların yaşanmasına yol açabilmektedir.

Aslında evlilikte bireyin amacı sorun veya çatışma yaşamak değil, huzurlu ve mutlu olabilmektir. Çünkü insan, doğası gereği kendisi için iyi olan bir şeyi yapma eğilimindedir. Yuva kurarken de amacı mutlu olabilmek olan birey için eş uyumu önemlidir. Bu nedenle kiminle evli olunduğu ve evlendiği kişinin nasıl bir kişiliğe sahip olduğu, evlilik içi uyum ve doyumu ve aile sağlığını etkileyen önemli bir unsurdur. Örneğin eşlerin biri, kişilik bozukluğu tanısı almışsa evlilik hayatında onunla geçinmenin belirli koşulları olacaktır ya da her iki eş için çekilmez bir yaşantı ile karşı karşıya kalınacaktır. Evlilikte eşlerin kişilikleri arasındaki uyum zorlukları çatışmalara neden olmaktadır. Kişilerin dünyaya, hayat bakış açıları, çalışırken, evde yaşarken aldıkları tutumlar, para, kariyer konusundaki tutumları, meslek performansları ve birçok konu evlilik yaşantısında dikkate alınması gereken özelliklerdir. Örneğin, varoluşu değerlendirme konusunda tutucu, dindar anlayışa sahip bir erkekle sosyal yaşamda rahat olmayı seven bir kadın arasında kurulan evlilik yaşantısında çatışma yaşama durumları kaçınılmazdır.

Yıldız (2009) evlilikte çatışmadan kaçınmanın imkânsız olduğunu, önemli olanın eşlerin çatışma karşısındaki birbirlerine karşı sergiledikleri tutumlar olduğunu belirtmiştir. Çatışmalı durumlar iyi yönetildiğinde ilişkiler üzerinde mutluluk, açıklık, güçlülük, uyum, gelişim ve değişim gibi olumlu etkilerinin olacağını vurgulamıştır

Çatışma, bireyin kendi içinde, tutum, değer ve tercihleri arasında olabileceği gibi, "dış dünya" ile ilişkilerinde de olabilmektedir. Evlilik ile ilgili olarak eşlerden biri tarafından, kendi isteklerini karşı tarafın engellediği veya engellemek üzere olduğu algılaması ile başlayan ve iki tarafın, algılarını, duygularını ve davranışlarını içeren bir süreçtir(Özgüven, 2001).

Finchman (2003), evlilik çatışmasının kardeşler arasındaki çatışma, ebeveyn-çocuk çatışması gibi önemli aile içi problemlerle de ilişkilendirmiştir. Hatipoğlu (1993) ise çatışmayı eşlerden birinin diğer eşin ilgilerine müdahale etmeye kalktığında ortaya çıkan kişilerarası bir süreç olarak tanımlamıştır. Yavuzer (1995) de bireylerin karşılıklı olarak birbirlerinin ihtiyaçlarına müdahale etmeleri veya değerlerinin uyuşmaması durumunda çiftler arasında baş gösteren uyuşmazlık, zıtlaşma, kavga ve sürtüşmeleri çatışma olarak ifade etmiştir.

Özgüven (2001), çatışmayı eşlerin çatışmayı ele alış biçimlerine bağlı olarak yıkıcı ve yapıcı sonuçlar doğuran bir olgu olarak belirtmiştir. Ayrıca çatışma ile karşı karşıya kalan kişinin davranışının, bireyin kişilik özelliklerine, kişisel yaşam felsefesine ve sorunun önem derecesine bağlı olarak değiştiğini ifade etmiştir.

DSM-lV' de V61. koduyla yer alan "Partner İlişkileri Sorunu"nu bireyde veya aile işleyişinde ya da çiftlerden birinde veya her ikisinde görülen semptomların ortaya çıkışındaki klinik açıdan önemli olan hasarlar ile bağdaşan olumsuz iletişim (mesela eleştiriler), çarpık iletişim (mesela gerçek dışı beklentiler) veya iletişimsizlik (mesela küsme) unsurları görülen eşler veya partnerler arasındaki bir iletişim modeli olarak tanımlanmıştır (Leahy, 2004, 285).

Fincham ve Grych (2001) evlilik çatışmasında, zihinsel, fiziksel ve aile sağlığı ile ilgili konuların önemini belirtmişlerdir. Araştırmacılar evlilik çatışmasını depresif semptomların başlangıcı, yeme bozukluğu ve alkol kullanımı ile ilişkilendirmişlerdir. Ayrıca Fincham ve Grych evli bireylerin, evli olmayan bireylere göre ortalama olarak daha sağlıklı görünmelerine rağmen evlilik çatışma yaşama durumları, çatışma sırasında düşmanca tutumları onların sağlık sorunları (kalp hastalığı, kanser, kronikağrı, vb.) yaşamlarına neden olabileceğini belirtmişlerdir.

Tanımlar ve açıklamalara bakıldığında evlilikte çatışma yaratan nedenler arasında temel ihtiyaçların karşılanmasındaki güçlükler, kaynakların yetersizliği, farklı değer, inanç ve kültürlere sahip olmanın dışında eşlerin birbirlerine olan dönük rekabetçi yaklaşımları, güvensiz hoşgörüsüz tutumları, iletişim, ilgi azlığı, duyguların uygun olmayan yollarla ifade edilmesi gibi faktörler sıralanabilir (Yıldız, 2009).

Evlilikte çatışmanın kaçınılmaz olduğu gerçeği göz önüne alındığında ise evli bireylerin çatışma yaşaması da kaçınılmaz olacaktır. Daha önceden de belirtildiği gibi bireylerin kişilik özelliklerinden kaynaklı olarak da evlilikte çatışmalar yaşandığı görülmektedir. Sosyotropik ve otonomik kişilik özelliğine sahip kişiler, diğer insanlarla ilişki kurma biçimleri farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar iş yaşantısında sosyal yaşantılarında ve evlilik ilişkilerinde de farklılık yaratabilmektedir. Bu durumda evlilikte farklı kişilikl özelliklerden kaynaklı çatışma yaşanması doğaldır. Araştırmanın problem cümlesi buradan yola çıkarak şu şekilde ifade edilmiştir. Bu nedenle bu araştırmada,**"**Evli bireylerin, sosyotropik ve otonomik kişilik özellikleriyle, evliliklerinde çatışma yaşama durumları arasında ilişki var mıdır?" sorusuna yanıt aranmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı; evli bireylerin, sosyotropik ve otonomik kişilik özellikleriyle evliliklerinde çatışma yaşama durumları arasındaki ilişkiyi incelemektir.

1.2.1. Alt Amaçlar

Genel amaç doğrultusunda araştırmanın alt amaçları şu şekilde belirlenmiştir:

1. Evli bireylerin, sosyotropik kişilik özellikleri ile evliliklerinde çatışma yaşama durumları arasında ilişki var mıdır?
2. Evli bireylerin, otonomik kişilik özellikleri ile evliliklerinde çatışma yaşama durumları arasında ilişki var mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Yüzyıllardır toplumun temel yapı taşlarından olan evlilik kurumu her toplumda olduğu gibi toplumumuzda da önemini ve değerini korumaktadır. Ülkemizde her ne kadar batı ülkelerine göre daha az boşanmaların yaşandığı gözlemlense de, istatistik veriler, boşanma oranlarının ülkemizde hızla artmakta olduğunu göstermektedir. Bu konuyla ilgili yapılan araştırmalar, boşanmaların birçok farklı sebepten kaynaklandığını ortaya koymaktadır. Değişen dünya düzeni, eşlerin çalışma koşullarını, ilişki biçimlerini, değerlerini, yaşam standartlarını etkilemektedir. Aile bireylerine düşen sorumluluk ve rollerde de önemli değişikliklere yol açmaktadır.

Bu nedenle evlilik kurumunun bir araya getirdiği aile, yapısındaki pek çok önemli unsur değişikliğe uğramaktadır. Üyelerinin birbirlerine karşılıklı sosyal destek sağladığı, barınma, güven, yaşam doyumu, yakın ve samimi ilişki ihtiyacı gibi pek çok önemli ihtiyaçların karşılandığı aile ortamı, bu değişikliklerden önemli oranda etkilenmektedir. Ailenin kendini var edebilmesi için öncelikle birbirine güvenen, sevgi ve saygı unsurlarıyla donanmış, problem çözme becerileri gelişmiş, sağlıklı bir iletişim içerisinde olan karı-koca ilişkileri gerekmektedir.

Evlilik ilişkisi içerisindeki çiftlerin en çok yakındıkları problemlerin kaynaklarına inildiğinde, bireysel özellikler göze çarpmaktadır. Çiftlerin yaşadıkları duygusal ve davranışsal problemler, herhangi bir yardım almadıkları takdirde, evlilik doyumlarını olduğu kadar yaşam doyumlarını da etkilemekte, dolayısıyla aile ortamlarına yansımakta ve yaşam kalitelerini de düşürmektedir. Bu nedenle aile içi çatışmanın derinlemesine incelenmesi gerekmektedir.

Bireylerin eğitim düzeyleri arttıkça toplumsal duyarlılıkları artmaktadır. Buna bağlı olarak da insan ilişkilerine önem gösterme çabası daha bilimsel bir hal kazanmaktadır. Toplumun parçası olan aile içinde sıkıntı yaşandığında sorunların bireyler tarafından çözülemediği noktada aile danışmanlarından yardım alınmaktadır.

Aile danışmanlarının daha etkili çalışabilmesi için evlilik içi çatışmaların kaynağına inilmesi gerekmektedir. Türkiye' de yapılan araştırmalar incelendiğinde aile içi yaşanan çatışmalarda çiftlerin bireysel özellik boyutuna ilişkin yeteri kadar çalışma olmadığı görülmüştür.

Araştırmanın aile danışması çalışmalarına ışık tutacağı düşünülmektedir. Ayrıca ailenin toplumun bir parçası olduğundan ailede kişilik özelliklerinden kaynaklı meydana gelen sıkıntıların toplumu da etkilediği düşünüldüğünde araştırma toplumbilim alanında da önemli yer tutacaktır. İleride yapılacak olan çalışmalara kaynak oluşturması bakımından da önemlidir.

1.4. Sayıltılar

1. Araştırmaya katılan bireylerin sorulara içtenlikle cevap verdikleri varsayılmıştır.
2. Araştırmada kullanılan SOSOTÖ 'nin bireylerin soyotropik ve otonomik kişilik özelliklerini ve EÇÖ'nin evlilik içi çatışmaları ölçtüğü varsayılmıştır.
3. Örneklemin evreni temsil ettiği varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

1. Araştırma Adana ili merkez ilçelerinde yaşayan evli bireylerle sınırlıdır.
2. Araştırma Sosyotropi-Otonomi Ölçeği (SOSOTÖ) ve Evlilik Çatışma Ölçeği (EÇÖ) ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Evlilik: Evli olma durumu

Evlilik Çatışması: Eşlerden biri diğerinin ilgilerine müdahale etmeye kalktığında ortaya çıkan kişilerarası bir süreçtir.

Sostotropi: Bireyin diğer kişiler ile pozitif etkileşim gösterebilme özelliği

Otonomi: Bir kişi ya da durumdan bağımsız karar verme, kendi kendini yönetebilme yetisi

II. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde kişilik, kişilik kuramları, evlilik ve aile, evliğin amacı, sağlıklı, sağlıksız evlilik, eş seçimi, evlilikte yaşanan sorunlar, çatışma, evlilikte çatışma ile ilgili kuramsal açıklamalar ve literatüre ilişkin bilgiler verilecektir.

2.1. Kuramsal Çerçeve

Aile, tüm uluslar için önemini korumaya devam eden bir kurumdur. Bir ulusun dilini, dinini, kültürünü, gelenek ve göreneklerini yaşatması ve yeni nesillere aktarması açısından önemli bir görevi yerine getirmektedir. Her geçen gün boşanma oranlarını artması, ailelerin parçalanması, çocukları birçok problemle karşı karşıya getirmektedir. Bu nedenle aile içinde yaşanan sorunları ve çatışmaları incelemek ve buna yönelik toplum sağlığı açısından çalışmalar yürütmek anlamlı olacaktır.

2.1.1. Kişilik

Kişilik incelemesine ait tarihte ilk kayıtlar İ.Ö. 3. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Kişilik psikologları insan kişiliğini nasıl tanımlayacakları ve psikolojinin bu alt dalına hangi konuların dâhil olacağı üzerine, uzun tartışmalarda bulunmuş ve her kuram kedine özgü yönleri temel alarak farklı açıklamalarda bulunmuşlardır (http://www.psikiyatrist.net/kisilik.htm).

Burger (2006) kişiliği bireyin kendisinden kaynaklanan tutarlı davranış kalıpları ve kişilik içi süreçler olarak tanımlamış ve iki bölüme ayırarak birinci bölümde tutarlı davranış kalıplarını belirlemiştir. İkinci bölüm de ise kişilik içi süreçleri ele alarak nasıl davranacağımızı ve hislerimizi etkileyen şeyleri ve içimizde gelişen bütün duygusal, güdüsel ve bilişsel süreçleri ele almıştır. Cüceloğlu (1991) ise bireyin iç ve dış çevresiyle kurduğu, diğer bireylerden ayırt edici, tutarlı ve yapılaşmış bir ilişki biçimi olarak ifade etmiştir**.** Can (2005) ‘a göre de kişilik, bireyi diğer bireylerden ayırt eden, tutarlı olarak sergilenen, bireye özgü özellikler bütünüdür. Çevremizdeki insanları betimlemek istediğimizde onları kendilerine özgü, kişilik özellikleriyle tasvir ettiğimizi belirtmiştir. Bir bireyin, kişiliğini oluşturan bütün özellikleri ile tanıyabilmek kolay olmasa da sürekli olarak göstermekte olduğu belirgin özellikleriyle, onun hakkında

iyimser-karamsar, güvenli-güvensiniz, duyuşsal, sosyal ve fiziksel yönden tanımamızda etkili olduğunu belirtmiştir.

Psikoloji dalları insanı kendi bakış açısı noktasından farklı şekilde tanımlamıştır. Sosyal psikoloji, insanın benlik ve kişiliğinin şekillenmesinde sosyokültürel faktörlerin önemli olduğunu, ego psikolojisi, egonun önemli olduğunu psikanalitik psikoloji insanın bilinçaltı dürtülerinin ve savunma mekanizmalarının önemli olduğunu, insancıl psikoloji ise insani değerlerin tanımlamaya çalışmıştır.

2.1.2. Kişilik Kuramları

Tarih boyunca insanın doğası ile ilgili farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bazı kuramlar insanın doğasını bencil ve yıkıcı olduğunu belirtirken bazıları da doğasının iyi olduğunu ileri sürmüş, bazıları insanı bilinçli bir varlık olarak tanımlamış diğerleri ise insanın mantık dışı olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Kişiliği inceleyen kuramlar onu farklı yönleriyle ele almışlardır.

2.1.2.1. Psikanalitik Kuram

Psikanalitik kuram, kişilik ve psikopatoloji tanımlarken getirmiş olduğu yenilikler psikoloji bilimine önemli katkılar sağlamıştır. Freud, ruhsal yapıyı bir buz dağına, suyun üzerinde kalan bölümü bilinç bölgesine, suyun altında kalan büyük bölümü de bilinçdışı bölgesine benzetmiştir. Bu geniş bilinçdışı bölgede, bilinç düzeyindeki düşünceleri, davranışları yönlendiren önemli bir güç bulunmaktadır. Freud, topografik model olarak tanımladığı bölümü, bilinç, bilinç öncesi ve bilinçaltı olarak üçe ayırmıştır. Bilinç, farkında olduğumuz düşünceleri içerir. Bu düşünceler, zihnimize yeni düşünceler girdikçe değişir ve bilinçte yer alan eski yaşantılar bilincimizden kaybolur. Öğrendiğimiz bilgileri her zaman bilinç düzeyinde tutmayız, aklığımızda tutuğumuz bilgilerin çok az bir kısmı bilinçtedir. Bu geniş, ulaşılabilir bilgi hazinesi, bilinç öncesini oluşturur.

Psikanalitik bakış açısına göre düşüncelerimizin büyük bir kısmı bilinçaltında bulunur. Bu bilgilere her istediğimizde ulaşamayız. Freud'a göre, bazı olağandışı koşullar hariç, bilinçaltı bilgiyi bilinç düzeyine getiremeyiz. Ancak, günlük davranışlarımızın çoğunun altında bilinçaltı malzeme yatar. Bilinçaltının, davranışlar, özellikle de anormal davranışlar üzerindeki etkisini anlamak, psikanalitik bakış açısını anlamanın da yoldur (Burger, 2006).

Freud, daha sonraları topografik modelin insan kişiliğine sınırlı bir açıklama getirdiğini fark etti ve buna ek olarak yapısal modeli oluşturdu. Bu model, kişiliği benlik (ego), alt-benlik (id), ve üst-benlik (süperego) olarak ayırıyordu.

Psikanalitik kuramın yapısal modeline göre kişilik, ego, id, süperego olarak tanımladığı bu üç ana sistemden oluşmakta ve davranış bu üç sistemin etkileşimi sonucu meydana gelmektedir. Bu sistemlerden biri diğerinden ayrı çalışmaz. İd, kalıtsal olarak gelen, içgüdüleri içeren ve doğuştan gelen psikolojik gizilgüçlerin tümüdür. Aynı zamanda id, ruhsal enerji kaynağıdır ve diğer iki sistemin çalışması için gerekli olan enerjiyi sağlar. Ego, organizmanın gerçek nesnel dünyayla alış verişe geçen gereksinimimden oluşur. Gerçeklik ilkesinin egemenliğindedir. Gerçeklik ilkesinin amacı, gereksinimin giderilmesi için uygun bir nesne buluncaya kadar gerilimin boşalımını ertelemektir. Ego kişiliğin yürütme organıdır. Ego bu önemli işlevi yerine getirirken id'in, süperegonun ve dış dünyanın birbiriyle çatışma durumunda olan istekleri arasında uzlaşma sağlamakla yükümlüdür. Süperego ise çocuğa anne babası tarafından aktarılan ve ödül ceza yöntemiyle pekiştirilen geleneksel değerleri ve toplumsal idealleri temsil eder. Gerçekten çok olması gerekenle ilgilidir. Hazdan ziyade mükemmele ulaşmayı hedefler. Kişiliğin törel yönünü oluşturmaktadır. Süperegonun işlevleri ise öncelikli olarak id'den gelen içgüdüsel istemleri bastırmaktır. İkinci bir işlevi ise egoya gerçekçi amaçlar yerine törel amaçlara yöneltmektir. Son işlevi ise kusursuz olmaya çabalamaktır. Olağan koşullarda bu ilkeler birbirleriyle çatışmaz ya da karşıt biçimde çalışmazlar. Ego'nun önderliğinde ortak hareket ederler. Böylece kişilik üç ayrı bölüm olarak değil bir bütün olarak işler (Geçtan,1993).

Ego içten ve dıştan gelecek olan tehlikelerle karşı karşıyadır. Bunlar id'in içgüdüsel ve gerçek dışı istemleri ve süperegonun cezalandırmasıdır. Anksiyete, egonun tehlikeden kaçışının bir ifadesidir. Freud, üç tür anksiyete tanımlamıştır. Gerçeklik anksiyetesi, törel anksiyete ve nevrotik anksiyete.

Gerçeklik anksiyetesi, dış dünyadan gelen tehlikeli bir durumun algılanması sonucu ortaya çıkan bir duygudur. Törel anksiyete, egoda suçluluk ya da utanç duygusu yaratır. Nevrotik anksiyete, içgüdülerin kendisinden çok içgüdülerin birden boşalma istemlerini engelleyemezse sonucun ne olabileceği korkusudur. Gerçeklik ya da törel anksiyete de kişi bu duygusunun nedenlerinin farkında olduğu halde nevrotik anksiyetenin kaynağının bilincinde değildir (Geçtan,1996).

2.1.2.2. Analitik Psikoloji

İnsan ruhunun derinliklerindeki süreçlerin çözümlenmesi için çaba gösterimi ve insan davranışlarının, bireysel ve ırksal tarihin yanı sıra, amaçları ve ülküleri tarafından koşullandırıldığı belirtilmiştir. İnsanın gelişiminde amaç ve isteğe verdiği önem Jung'u Freud'dan ayırmaktadır. Freud' a göre yaşam ölüm araya girinceye kadar yinelenen içgüdüsel eylemlerden başka bir şey değildir. Oysa Jung, insanın sürekli olarak kendini yenilemeye çalıştığına ve yaratıcı bir gelişim içinde olduğuna inanır. Freud, kişiliğin kökenini çocukluktan aldığı görüşünü savunur, Jung ise kişiliğin ırksal kökenine önem verir.

Jung'a göre kişilik birbiriyle etkileşim durumunda bulunan çeşitli sistemlerden oluşur, bunlardan ego, kişisel bilinçdışı, ırksal bilinçdışı, persona, anima ya da animus ve gölgedir. Ego kişiliğin bilinçli bölümüdür ve algılar, anılar, düşünceler ve duygulardan oluşur. Ego, insanın kimlik ve süreklilik duygusunu sağlar ve insanın kendisini görüş açısından, kişiliğin merkezidir. Kişisel bilinçdışı egoya komşu olan bölgedir. Önceleri bilinçli olan, ancak sonradan bastırılmış, unutulmuş ya da görmezlikten gelinmiş yaşantılardan oluşur. Freud'un tanımladığı bilinç öncesi içeriğinde olduğu gibi, kişisel bilinçdışındaki yaşantılar gereğinde bilinç düzeyine çıkabilir. Çünkü ego ile kişisel bilinçdışı arasında iki yönlü bir iletişim vardır. Irksal bilinçdışı kişiliğin en güçlü, en etkin sistemidir ve patolojik durumlarda, egoyu ve kişisel bilinçdışını geri planda bırakır. Jung kişiliğin iki önemli yönelimini tanımlamıştır: İçedönüklük (introversion) ve dışadönüklük (extraversion). Dışa dönük tutum kişiyi dış ve nesnel dünya, içe dönük tutum kişiyi içsel ve öznel dünyaya yöneltir. Bu iki karşıt tutum kişilik yapısı içinde birlikte bulunurlar. Genellikle, bir tutum egemen ve bilinçli iken, diğeri bastırılır ve bilinçsizdir. Eğer ego dünyayla olan ilişkisinde daha çok dışa dönükse, kişisel bilinçdışı içe dönük olur. Jung, bir kimsenin etkin bir yaşam sürdürebilmesi için bu iki yönü denge içinde tutması gerektiğini savunmuştur. Ona göre kişilik sorunları, içedönüklük ve dışadönüklük arasındaki var olan dengesizlikten doğar (Akt, Cüceloğlu, 1991).

Jung'a göre kişiliğin dört temel psikolojik işlevi vardır ve bunlar; düşünme, duygu, duyarlılık ve sezgidir. Genellikle bu dört işlevden biri diğerlerinden daha çok gelişmiştir ve bilinçli dünyada daha önemli bir rol oynar. Kişiliği oluşturan çeşitli sistemler, tutumlar ve işlevler birbiriyle üç ayrı biçimde etkileşirler. Bir sistem diğerinin ödünleyebilir ya da ona karşı çıkabilir, bazen iki ya da daha fazla sayıda sistem birleşir.

Örneğin, eğer bilinçli egonun egemen tutumu dışadönüklük olursa, bilinçdışı içedönüklük tutumu geliştirir. Dolayısıyla dışa dönük bir davranış döneminin içe dönük bir davranış dönemi izler. Benzer bir ödünleme rüyalarda da görülür; dışadönük bir kişinin rüyalarıyla içedönük bir nitelik taşır ya da içedönük kişinin rüyaları dışadönüktür (Geçtan, 1993).

2.1.2.3. Otto Rank

Freud'un Ödipus karmaşasına ilişkin çözümlemesine katılmayıp bunun yerine nevrotik anksiyeteyi doğum travmasıyla ilişkilendiren bir kuram oluşturdu. Doğum travmasından kaynaklanan temel anksiyete çeşitli nevrotik dışavurumlara neden olur ve yaşla birlikte giderek azalır. Kuramın temelini ayrılma anksiyetesi oluşturmaktadır. Sonraki tüm ayrılmalar, doğum travmasının temel anksiyetesinin yeniden yaşanmasıdır. Rank kişiliği dürtüler, duygular ve irade olmak üzere üç bölüme ayırmıştır. Anında doyum arayışı içinde olan dürtülerin doyumu ertelenebildiğinde irade gelişimi başlar. İradenin gereğinden fazla gelişimi inatçılık, kurallara uymama ve inhibisyon gibi patolojik özelliklerin gelişmesine neden olur.

2.1.2.4. Bireysel Psikoloji

İnsanın toplumsal bir varlık olduğunu, diğer insanlarla ilişki kurma gereksinimi içerisinde ve kendiden çok topluma yönelik bir yaşam biçimi geliştirdiğini savunmaktadır. Bu eğilim toplumsal süreçlerin etkisiyle değil doğuştan var olan bir süreçtir ve toplum içinde bu ilişkinin şeklinin oluştuğunu vurgular. Ayrıca Adler yaratıcı benlik ve kişiliğin tekliğine verdiği önemle de diğer, kuramcılardan ayrılır. Adler güdüleri, karakter özellikleri ve değerleriyle, her insanın tek ve kendine özgü olduğu görüşündedir. Bir insanı davranışı onu başkalarından ayıran yaşam biçiminin damgasını taşır. Adler kuramında Freud'un cinsel içgüdülere verdiği önemi azaltmış, insan öncelikle cinsel değil toplumsal bir varlıktır ve kendine özgü yaşam biçimin geliştirirken cinsel dürtüler önemli rol oynamaz. Aksine cinsel gereksinimlerin nasıl karşılanacağı yaşam biçimi tarafından belirlendiğini belirtmektedir. Adler'e göre düşünsel amaçlar psikolojik olayların öznel nedenleridir. Normal kişilerin gerçekle yüzleşmek gerektiğinde, bu düşlerin etkilerinden sıyrılabildiğine, nevrotik kişilerin ise bunda başarılı olamadığına inanır. Her insan doğuştan eksiklik duygusuyla doğar, çocukluk dönemindeki bağımlılığından ve evrenle olan ilişkisinden dolayı yaşamına

normal bir çaresizlik içinde başlar. Yaşamı boyunca daha önce kendisine egemen olan insanlar ve doğal güçler üzerinde üstünlük kurmak ve gücünü kanıtlamak için çaba gösterir. Yani kusursuz olamaya çalışır. İnsandaki eksiklik duygusu, eksiklikten kurtulma ya da üstünlük çabalarına yol açar. Bu çaba insanı, kendi kendini yaratmaya güdüler. Ancak, eksikliği duygularının bir karmaşaya dönüştüğü durumlarda bu çabalar abartılmış üstünlük çabalarına dönüşür ve kişinin uyumsuz davranışlar göstermesine neden olur. Abartılmış üstünlük çabaları içinde olan kişi toplumsal ilgi adı verilen ve insanda doğuştan var olan yeteneği geliştiremez. Bu ilgi çocuğun çevresindeki insanlara sevgi ve yakınlık tepkileri vermesi, sonraki yıllarda oyuncaklarını paylaşması ve ana babasına yardımcı olmaya çalışması gibi davranışlar. Adler'in kuramında tema yaşam biçimidir ve çocuklukta yaklaşık dört ya da beş yaşlarında oluşur ve sonraki yaşam bu biçime uygun olarak sürdürülür (Geçtan, 1993).

2.1.2.5. Bütüncül Psikoloji

Freud'un kadın psikolojisini belirleyici en önemli etmenin erkek üreme organına imrenme olduğu biçimindeki görüşüne şiddetle karşı çıkmıştır ve kadın psikolojisinin temelinde güvensizlik duygusunun varlığını ve kadının korunma ve sevgiye erkekten daha çok gereksinim duyduğunun, bunların cinsel organların anatomik farklarıyla ilgisi olmadığını savunmuştur. Karmaşanın ana-babanın reddetme, aşırı koruma ve cezalandırma gibi kusurlu tutumları sonucu çocukta oluşan anksiyeteden kaynaklandığı belirtmektedir (Geçtan, 1989).

Horney'in birincil kavramı temel anksiyetedir ve bu duygu çocuğun düşman bulduğu bir dünyada yaşadığı yalnızlık ve çaresizliği tanımlar. Dünyasındaki çeşitli olumsuz etmenler çocukta güvensizlik duygusunun gelişmesine neden olabilir, açık ya da dolaylı baskı, ilgisizlik, birbiriyle çelişkili tutumlar, çocuğun bireysel gereksinimlerine saygı göstermeme, çocuğa önder olmama, yaptıklarını beğenmeme, gerçek sıcaklığın yokluğu, ana-babanın görüş ayrılıklarında taraf tutma zorunluluğu, aşırı ya da yetersiz sorumluluk verme, aşırı koruma, diğer çocuklardan ayırma, haksız tutumlar, kardeşler arasında ayrım yapma, yerine getirilmeyen sözler bunlar arasında sayılabilir (Geçtan, 1993).

Çocuğun ana-babasıyla olan ilişkisinde yaşanan güven sarsıcı herhangi bir durum onda anksiyete yaratır. Güvensiz ve kaygılı çocuk, yalnızlık ve çaresizlik duygularıyla baş edebilmek için türlü stratejiler geliştirir ve bunları yetişkinlik

döneminde de sürdürür. Örneğin, çevresine düşmanlık duyabilir ve kendisine kötü davranmış olanlara karşı öç alıcı bir tutum geliştirebilir ya da yitirmiş olduğu sandığı ve yine elde edebilmeyi umduğu sevgiyi kazanabilmek için aşırı uysal davranışlara yönelebilir; aşağılık duygularını ödünleme amacıyla kendine gerçekdışı ülküleştirilmiş bir kimlik yaratabilir; kendini sevdirebilmek için başkalarına rüşvet verebilir ya da onları zorlayabilir; insanların ilgisini ve yakınlığını kazanabilmek için kendini acındırabilir; eğer bu yollardan sevgi elde edemezse insanlar üzerinde egemenlik kurmak için güç kazanmaya çalışabilir, böylece çaresizlik duygusunu ödünlemiş, düşmanlık duyguları için bir çıkış yolu bulmuş olur; diğer insanları sömürebilir ya da diğer insanlarla yarışmaya girerek saygınlık sağlamaya çalışır; bu yarışta bir şey üretmek değil birinci gelmek önemlidir (Geçtan, 1993).

Bu stratejilerden herhangi biri kişinin değişmez bir parçası durumuna dönüşebilir. Horney bozuk insan ilişkilerine çözüm bulma amacıyla geliştirilen gereksinimlerin listesini yaparak mantık dışı çözümler olarak nitelendirdiği için bunları nevrotik gereksinimler olarak adlandırmayış ve daha sonra üç grupta toplamıştır:

1-İnsanlara doğru yönelme; sevgi gereksiniminde olduğu gibi;
2-İnsanlardan uzaklaşma; örneğin, bağımsızlık gereksinimi;
3- İnsanlara karşı olma, güç kazanma gereksiniminde olduğu gibi.

Horney'e göre bu gereksinim içsel çatışmaların kaynağını oluşturur. Normal insan çatışma ile nevrotik çatışma arasında yalnızca bir derece farkı vardır. Normal bir insan çatışmalarını bu üç yönelim biçimin birleştirici bir tutumla çözümler. Oysa nevrotik insan, temel anksiyetenin fazlalığı nedeniyle gerçekdışı çözüm yollarına başvurur, üç ayrı tutumdan yalnız birini kullanır, diğer ikisini görmezlikten gelir. Nevrotik kişinin sevgiye olan gereksinimi hiçbir zaman doyurulamaz, çünkü sürekli olarak bulduğunun fazlasını ister. Bunun gibi bağımsızlık eğilimi de hiçbir zaman giderilemez, çünkü kişiliğinin diğer bölümü beğenilmek ve sevilmek istemektedir (Geçtan, 1993).

2.1.2.6. Sullivan'ın Gelişim Kuramı

Bu kuramda, temel biyolojik dürtü ve gereksinimlerin rolü tümüyle dışlanmamıştır. Ancak, beden bölgelerini gelişimsel değişiklilerin belirleyici kaynağı

olarak görmek yerine, çocuğun çevresindeki önemli bireylerle kişiler arası ilişki kurmasına aracı olan bölgeler olarak nitelendirmektedir. Ancak anlamlı kişiler arası ilişkilerle doyurabileceğine inandığı güvenlik gereksiniminin önemine işaret etmektedir. Sullivan'a göre bu ilişkilerden kaynaklanan güven, kendilik saygısını arttırarak, güçsüzlük ve çaresizlik duygularını ortadan kaldırmaktadır. Çocuk için anlamlı bireyler tarafından onaylanmama duygusuyla pekişen güvensizlik ya da kendilik saygısı eksikliği anksiyeteye neden olmaktadır (Akt. Savi, 2008).

Sullivan anksiyeteyi kişilik gelişiminin itici gücü ve tüm ruhsal bozuklukların etiyolojisindeki merkezi öğe olarak gördü. Kişiler arası ilişki deneyimleri sonucunda bir araya gelen kişilik özelliklerinden oluşan kendilik dizgesi, gerginliği kabul edilebilir yollarla giderebilir, bireyin anksiyetenin tutsağı olmasına engel olur. Kendilik dizgesini anksiyeteyle başetme kapasitesi aşıldığında klinik belirtiler ortaya çıkar. Hem nevrozlar hem de psikozlar kişiler arası ilişkilerdeki bozukluklardan kaynaklanır. Freud psikozu ego ile gerçeklik arasındaki çatışmanın; nevrozu ise id, ego ve süperego arasındaki iç çatışmanın sonucu olarak görmüştür. Sullivan'a göre ise temel çatışma birey ile anlamlı diğerlerinden oluşan insan çevresi arasındadır. Sullivan iç çatışmaların, dış nesnelerin ve çatışmalı ilişkilerin içselleştirilmesi yoluyla kişilerarası çatışmalardan kaynaklandığına inanır (Akt. Savi,2008).

2.1.2.7. Nesne İlişkileri Kuramcıları

Melanie Klein, anlamlı nesne ilişkilerinin içselleştirilmesini temsil eden intrapsişik introjekt kavramını tanımlamıştır. Başka insanlarla ilişkilerinde anlamlı derecede bozukluğu olan kişilerin, kişilik organizasyonunun erken dönemdeki nesne ilişkisi sorunlarının ve bu sorunların kişilik gelişimine etkilerinin sonucu olduğunu ortaya çıkarmıştır (Akt. Savi,2008).

2.1.2.8. Ego Psikanalistleri

Davranışlar içgüdüsel dürtülerden başka nedenleri, örneğin bazı öğrenme süreçlerini de içerdiğini belirtmişlerdir. Bu görüşten hareketle insanın kendine yön verebileceği ve çevresiyle yapıcı bir biçimde baş edebileceği etkin davranışların çözümlemesine girmişlerdir. Analistlere göre, insan içinde bulunduğu durumları elinde olmayan nedenlerle değil, kendi seçimi sonucu yaşar. Bu seçimler yalnızca içgüdülerin

zorlamasıyla değil, görme, işitme gibi davranış araçlarını içgüdülerden bağımsız olarak çevreyle ilişkiye girmesi sonucu gerçekleşirler ve bu davranışlar iki grupta toplanır:

1- Dürtüsel davranışlar; dış etmenler ya da bedensel uyaranlar olmaksızın "kendiliğinden ortaya çıkan" davranışlardır. Bazı normal dışı davranışlar, mantıkdışı düşünceler ve kişinin istemi dışında ortaya çıkıveren davranışlar bunlara örnek olarak gösterilebilir.
2- Nedene bağlı davranışlar: bu tür davranışlar bir kazada yaralanma gibi fiziksel ya da diğer insanın eleştirisine uğrama gibi toplumsal durumlara gösterilen tepkilerdir. Davranışların bir bölümü bilinçli denetim altında olamadığının da ya da tehdit edici durumlarda denetim yitirildiğinde, normal dışı davranışlar ortaya çıkar. Ego analistlerin deyimiyle, davranış bozuklukları egonun id ve gerçeklerden koptuğu durumlarda ortaya çıkar. Bunun nedeni edinilen davranışların yetersiz olması ve ego yapısı içinde iyi düzenlenmemiş olmasıdır (Cüceloğlu, 1991).

2.1.2.9. Erich Fromm

İnsan diğer insanlarla sevgi ve işbirliği yoluyla birleşebilir ya da topluma ve otoriteye boyun eğerek güvenlik sağlar. İlkinde özgürlüğünü daha iyi bir toplum yaratabilme amacında kullanır, ikincisinde köleliği kabullenir. Fromm, ilişki, aşkınlık, köklülük, kimlik, değer yargıları gereksinimi olmak üzere insanın beş temel gereksiniminden söz eder. Bu gereksinimlerin tümü insana özgü, insan yapısının doğal parçasıdır. Bireyin kişiliğini geliştirebilmesi, içinde yaşadığı toplumun kendisine tanıdığı olanaklarla orantılıdır. Bu olanaklar kişinin doğal yapısına karşıt gerekli olan temel koşullardan yoksun bırakır. Var olan ekonomik, politik ve toplumsal sistemler kişiyi önemsiz ve köle haline getirmiş ve çoğu kez normal dışı, topluma karşı ya da kendine karşı yıkıcı davranışlara iter (Cüceloğlu,1991).

2.1.2.10.Varoluşçu Psikoloji

İnsanı, geçmişin tümü, şimdiki zaman ve gelecekteki olanakları olarak tanımlar. Evrende kendi varlığını yaratan tek varlık insandır ve insandan başka tüm varlıklar varoluşlarından önce yaratılmıştır. İnsan özgürdür, yaşamını kendi biçimde isterse çizebilir ve kendi sorumluluğunu üstlenebildiği oranda özgürdür. Bu sorumluluğu

duymak varoluş anksiyetesidir. İnsanın kendi sorumluluğunu üstlenmesi onu özgürleştirir. Ancak bu özgürlüğünde sınırları vardır. İnsanın içine konulduğu varoluş alanı, yani, kendini içinde bulduğu dünya onun yazgısını belirler. Otantik bir yaşam sürdürebilmek için insan bu yazgıya uymak zorundadır. Otantik olmayan kişi dünyasında özerk olamaz, kendisini varoluş alanından ayırmış ve sorumluluğunu kendine yabancı olan güçlere bırakmıştır. Örneğin, nevrotik kişi, patolojik bir yaşam biçimine tutunur ve bunu değiştirmek istemez. Bir diğeri ise kendini çevresindeki toplum yargılarına körü körüne bırakarak varoluş anksiyetesiyle karşılaşmaktan kaçınır; çünkü varlığına nasıl bir anlam verebileceğini bilememektedir ya da bu sorumlulukla yüzleşecek kadar yürekli değildir. Varoluşçu yaklaşım, davranışının nedenlerini açıklamak yerine, içinde bulunulan anda yaşananları anlamaya çalışır. Bu yaklaşım dünya içinde varoluşu iki temel boyutuyla ele alır: yer ve zaman. Bu kavramlar fiziksel yer ve zaman kavramlarından farklı olarak kullanır. İnsanı tümüyle ele alır, onu beden ya da ruhsal varlık olarak nitelemek önyargılı ve zararlı bir yaklaşımdır ve böyle ayrımlar insanın varoluş bütünlüğünü bozar (Cüceloğlu, 1991).

2.1.2.11. İnsancıl Psikoloji

Kişiliğin yapısal öğelerinden çok değişebilirliğine ve gelişimine yönelmiştir. Sevgi, yaratıcılık, anlam, kişisel gelişime ve kendini gerçekleştirme gibi bilimsel yönden üzerinde durulmamış olguları incelemiştir. Her birey gizilgücü ve kendi yaşamındaki olaylarla diğer bireylerden farklı ve kendine özgüdür. İnsancı yaklaşım ise uygun koşularda insanın genel eğilimi dost, yardım sever ve yapıcı özelliktedir. Saldırganlık ve yıkıcılık insanın temel doğal özelliklerinin engellenmesi ve saptırılması sonucu ortaya çıkar. Bilgi yetersizliği, ekonomik ve toplumsal yoksunluklar ve baş etmek zorunda kaldığı türlü karmaşık durumlara karşın insanın genellikle mantıklı davranma eğilimi gösteren bir varlık olduğu gözlenmiştir.

İnsancı yaklaşım normal dışı davranışların belirleyici olarak yanılgılı öğrenmeye ve savunma mekanizmalarına önem verir. Bu etmenlerin kişisel gelişmeyi engelleyici bir etki yarattıklarına inanır. Mantıkdışı savunma süreçlerinin bireyin güvenliğine yönelen tehdit edici durumlar sonucu oluºtuğu konusunda psikanalitik kuramla görüş birliğindedir. Böyle bir savunma süreci ise giderek, gerçeklerle bireyin yaşantıları arasında bir uyuşmazlık yaratır ve uyumsuz davranışlar ortaya çıkar (Cüceloğlu, 1991).

2.1.2.12. Davranışçı Yaklaşım

Kişilik ve psikopatolojiyi davranışsal öğrenme modelleriyle oluşturulan kavramlarla açıklar. Normal dışı davranışların oluşumunda öğrenmenin rolünü vurgular ve öğrenme kuramları iç ruhsal süreçler yerine dış uyaranları ve gözlenebilen davranışları konu edinir. Sosyal öğrenme kuramı insan etkileşimim, taklit ve özdeşime dayanır. Edimsel klasik koşullanma ilkelerinin birleşimiyle oluşur. Bu kurama göre çocuklar insan olmayı sadece diğer insanlarla ilişkileri yoluyla öğrenirler. Bireyler davranışlarını sosyal norm ve standartlara uydurma zorundadırlar. Bu öğretimin başlıca eğitmenleri ebeveynlerdir. Öğrenme sosyal davranışları ödüllendirilmesi, kuralları çiğneyen davranışların cezalandırılmasıyla sağlanır (Cüceloğlu,1991).

İnsan davranışlarının bilimsel ilkeleri yalnızca doğrudan gözlenebilen davranışların incelenmesiyle saptanabileceğini, insanın nasıl koşullanmış olduğuna bağlı olarak iyi ya da kötü, mantıklı ya da mantıkdışı davranabileceğini kabul eder savunur. Davranışın nedenlerinin, nesnel olarak gözlemleme olanağı olmayan ego ya da süperego gibi kişilik parçalarında aramak yerine bireyin öğrenme yaşantılarında arar. Öğrenmenin temelinin koşullu refleksler olduğuna ve davranışların da bu yolla anlaşılabileceğine inanmaktadır. Normal dışı davranışların gelişiminde öğrenmenin rolünü gösterebilmek amacıyla koşullanma tekniğini kullanmıştır. Koşullanma sonucunda mantıkdışı korkuların ve fobilerin kolaylıkla oluşabildiğini kanıtlamaya çalışmıştır.

2.1.2.13. Bilişsel Kuramlar

Bilişsel yapının duygu ve davranışları etkilediği, dolayısıyla psikopatolojinin temelinde bilişsel yapıdaki bozuklukların yattığı varsayımına dayanır. Bireyin duygulanımı ve davranışı dünyayı nasıl yapılandırdığına bağlıdır. Dünyayı yapılandırma bilişlere ve çıkarsamalara dayanır. Çıkarsamalar geçmiş deneyimler sonucu oluşturulan şemalardır. Hatalı çıkarsamalar sonucunda oluşan ve dış olaylara duygusal tepkiyi belirleyen bilişleri otomatik düşünceler olarak adlandırmaktadır (Cimilli,1998).

Bilişsel kuramcılardan Beck kişiliği, iki sosyotropik ve otonomik olmaz üzere iki boyuttan ele almış, sosyotropik özelliğe sahip bireylerin yaşam tatmininden daha ziyade başka insanlarla ilişkilerine önem verdiklerini vurgulamıştır. Otonomik kişilik özelliğine sahip bireylerin ise kişisel başarıya önem verdiklerini, bireysel üstünlüğü ve çevresini kontrol edebilme gücüne sahip olmayı önemsediklerini vurgulamıştır.

2.1.2.13.1. Sosyotropi -Otonomi

Sosyotropi (sosyal aidiyet), bireyin diğer kişiler ile pozitif etkileşim gösterebilme özelliği olarak tanımlanmaktadır. Yüksek sosyotropi özellikleri gösteren bireylerde diğer insanların onayını almak çok önemlidir. Bu kişilerin olumlu kendilik imgelerini sürdürebilmeleri, kendileri için önemli olan kişilerin onaylanması, sevilmeleri, sayılmaları ve önemsemelerine bağlıdır (Kabakçı, 2001).

Otonomi ise bir kişi ya da durumdan bağımsız karar verme, kendi kendini yönetebilme yetisi olarak tanımlanmaktadır. Yunanca kökenli "Auto" (öz, kendi kendine) ve "Nomos" (kural, yasa) kelimelerin birleşimi sonucu türetilmiştir. (http://sozluk.sourtimes.org)

Otonomi, özerklik, ya da muhtariyet sözcükleri eş anlamlı olup, bağımsız yönetim biçimini ifade eder. Bir bireyin kendi kendine kuralını, yasasını koyması anlamına gelir (http://tr.wikipedia.org).

Herhangi bir bireyin, kendi kendisine ilişkin karalarını kendisinin alabilmesi durumu, en genel anlamda bir kişinin diğer kişilerden tamamen bağımsız olması olarak da tanımlanmaktadır Diğer bir tanımını ele alacak olursak, kişinin bağımsızlığını, kişisel haklarını koruyabilme ve artırabilme özelliği olarak ifade edilmektedir. Kabakçı (2001) bu kişilik özelliği yüksek olan bireylerin çevrelerinde olup biteni kontrol etmekten, başarılı olmaktan, hedeflerine ulaşmaktan ve aktivitelerini yönetmekten mutluk duyduklarını belirtir.

Babadağ (2001) otonomiyi, insanın özgür düşünüp karar verme, kararını eyleme geçirme, özgür, bağımsız davranma gücü ve yetkisi olarak tanımlamakta, bir meslek üyesinin birey ve meslek mensubu olarak karar verme, karalarını uygulamaya geçirmede özgürlüğe sahip olması gerektiğini vurgulamaktadır.

Kişilerarası ilişkilerde algılanan kayıp veya reddedilme insanlarda depresyona yol açabilir. Sosyotropik ve otonomik kişilik kavramının teorisyenlerinden olan Beck çalışmalarında bilişsel önyargılar ve depresif durumların devam etmesinin önemini vurgular. Bu bilişsel önyargılar; uygun olmayan kendini suçlama ve kendini eleştirmeyi, çarpıtılmış benlik algısını ve olayların olumsuz taraflarına ve olumsuz beklentilere vurgu yapmayı içerir. Bu bilişsel önyargıların tanımlanmasıyla, Beck ve meslektaşları bu önyargılara dolayısıyla depresif semptomlara katkıda bulunabilecek bazı farklı bireysel değişkenleri ileri sürmüşlerdir. İki göreceli sağlam kişilik boyutunun yani

sosyotropi ve otonominin kişinin depresyona açık olmasıyla ilgili olduğunu belirtmişlerdir (Sato ve McCann, 1998).

Otonomik özellik gösteren bireyler başkaları tarafından kontrol edilmek istemeyen; bağımsızlığa ve başarıya büyük önem veren kişilerdir. Sosyotropik kişiler ise sosyal bağların zayıflaması, ilişkilerin sonlanması ve reddedilme gibi durumlara aşırı duyarlı kimselerdir. Sosyotropi, kişinin diğer insanlarla olumlu ilişkilerde olma ihtiyacını belirtmektedir. Yüksek sosyotropik insanlar için, diğer insanlardan onay almak çok önemlidir. Sosyotropik kişilerin, olumlu kendilik imgelerini sürdürebilmeleri, kendileri için önemli olan kişiler tarafından onaylanmalarına, sevilmelerine, sayılmalarına, önemsenmelerine bağlıdır. Kurama göre sosyotropik kişiler, değer verdikleri kişiler tarafından onaylanmama ya da terk edilme anlamı verdikleri olaylarla karşılaştıklarında, depresyona girme olasılıkları yüksektir. Sosyotropik özelliği yüksek olan kişiler sevmeyi ve sevilmeyi isterler. Başkaları tarafından kullanılmaya yatkındırlar ve fazla inatçı değildirler. Ortak faaliyetlere girişmeyi ve başkalarına yardım etmeyi severler. Ayrıca insanlarla olan ilişkilerinin düzgün işlemesine önem verirler ve onlar tarafından kabul görmek isterler (Lynch, Robins ve Morse, 2003).

Otonom bireyler ise daha çok amaçları engellendiğinde, başarısızlık söz konusu olduğunda ya da özgürlüklerinin ellerinden alındığını hissettiklerinde kolaylıkla depresyon tablosu içine girerler. Otonomi kişinin bağımsızlık ve belirlenen amaçlara ulaşma ihtiyacını vurgulamaktadır. Yüksek otonomiye sahip insanlar, kişisel başarı ve başarısızlıklara büyük önem verirler. Çevre üzerinde sağladıkları kontrolün kaybı ya da algılanan başarısızlık depresyona yol açabilir. Bu bireyler, çevrelerinde olup bitenleri kontrol etmeye ve başarılı olmaya yoğun gereksinim duyan kişiler olarak tanımlanmıştır. Otonomik kişiliği ağır basan bireyler nispeten soğuk ve çekingen tavırlıdırlar. Başkalarına karşı daha az sevecen ve samimidirler. Çatışmalara daha fazla eğilimlidirler. Bu tür kişiler, başarıya odaklanmış ve kendi kontrollerine sahip kişiler olarak başkalarına karşı savunmacı bir davranış sergilerler (Lynch, Robins ve Morse, 2003).

Berne'e göre (1983), yüksek derecede sosyotropi ya da otonomiye sahip kişiler, kendi kişisel ilgilerine karşılık bir tehditle ya da kayıpla karşılaştıklarında depresyona açık olduklarını belirtmiştir. Örneğin, kişinin hayatındaki önemli bir kişinin kaybı sosyotropik kişilerde depresyona yol açabiliyorken, ancak otonom bir kişide depresyona girme olasılığı daha adüşüktür. Diğer yandan kişisel bir görevi gerçekleştirmede

tekrarlanan başarısızlığın otonom bir kişide depresyona yol açma olasılığı sosyotropik kişiden daha yüksektir (Sato ve McCann, 1998).

Ayrıca Beck ve arkadaşları (1983), sosyotropisi yüksek olan depresif kişilerin gösterdikleri semptomların, otonomisi yüksek olan depresif kişilerden farklı olduğunu ileri sürmüşlerdir. Depresif sosyotropik birinin semptomları yardım etmeyi ya da ihtiyaç duymayı, zevk veren şeylerin kaybının üzerinde durmayı, ağlamayı, kişisel çekiciliği ya da diğer sosyal nitelikleri hakkında endişelenmeyi içerir. Ayrıca, yardımın faydaları, yeniden güven ve desteğe geçici olarak cevap vermeyi, olumlu ve olumsuz olaylara daha fazla tepki vermeyi ve üzüntüyü rapor etmeyi ortaya çıkarır. Depresif otonom kişinin semptomları ise; kendini eleştirme, ilgi kaybı ve diğer insanlardan çekilme, suçluluk duygusu, gönüllü yardım arama olasılığının azalması kadar ağlama olasılığının da azalması. Diğer özellikleri, olumlu ve olumsuz olaylara düşük tepki, sürekli devam eden depresyon, yardım alma hakkında daha fazla kötümserlik. Bunlar var olan zorluklara kendi kişisel eksikliklerini yüklerler ve yetersiz işlevleri hakkında endişelenirler. Beck, bu iki depresyon tipinin biricik semptomlar göstermediğini, tedavilerinin de farklı olması gerektiğini gözlemlemiştir (Sato ve McCann, 1998).

Beck, çalışmasında depresyon oluşumunda belirli kişilik tipleri ile bunların duyarlı oldukları yaşam olayları arasında bir bağ kurmuş ve kişilikle yaşam olayları arasındaki etkileşimin depresyon oluşumundaki önemini ortaya çıkarmıştır.. Beck'in bilişsel kuramında, depresyonla ilişkili olduğu düşünülen sosyotropik kişilik (insanlarla ilişkiye önem veren) ve otonomik kişilik (başarıya, bağımsızlığa ve özgürlüğe önem veren) özelliklerine ilişkin şemalar ile bu şemaları aktive eden yaşam olaylarının bir araya gelmesinin, kişiyi depresyona yatkın kıldığı ileri sürülmüştür. Bu kuramı sınamak üzere yapılan araştırmalarda, sosyotropi ve depresyonun çoğunlukla ilişkili olduğu bulunmuş ancak otonomi ve depresyon ilişkisi gösterilememiştir (Robins, 1990; Robins & Block, 1988; Robins ve ark., 1989; akt.Savaşır ve Şahin,1997).

Segal ve arkadaşlarının (1992) çalışmaları sosyotropik ve otonomik kişilerin depresyon açısından en ağır durumda oldukları dönemlerinin kişilerarası ilişkilerle bağlantılı olduğu (sosyotropik yaşam olayları) gösterilmiştir. Ancak, bu bağlantının, otonomik denekler için de geçerli olması, yaşam olayı türü ve kişilik yapısının eşleşmesi varsayımına ters düşmektedir. Sosyotropik kişilik özellikleri gösteren hastalar için sosyotropik olayların, otonomik özellikler gösteren hastalar için ise kişilik özellikleri ile eşleşmeyen yaşam olaylarının da depresyon için tetikleyici olabileceğine

dair bir araştırma bulgusu da Segal ve ekibi tarafından bildirilmiştir (akt. Kabakçı, 2001).

Zuroff ve Mongrain (1987) göre depresyonun gelişmesindeki en önemli faktör, insanın kişilik özellikleri ile eşleşen stresli yaşam olaylarıyla karşılaşmasıdır. Bu durumda sadece, kişilik özelliklerine karşılık gelen yaşam olayları depresyon için yatkınlık oluşturacak ve tetikleyici olabilecekler, diğer olayların önemli bir etkisi bulunmayacaktır. Buna karşılık, kimi araştırmacılar yaşam olaylarının kişilik yapıları ile eşleşmelerinin önemli olmadığını, belirli kişilik özelliklerine karşılık gelsin veya gelmesin, çok farklı yaşam olayları sonunda depresyon gelişebileceğini ileri sürmektedirler (Sato ve McCann, 1998).

Segal ve (1989).Klinik alanda, sosyotropik ve otonomik kişilerin depresyon açısından en ağır durumda oldukları dönemlerin kişiler arası ilişkilerle bağlantılı olduğu gösterilmiştir (zuroff ve ark. 1990). Ancak bu bağlantının, otonomik denekler için geçerli olması, yaşam olayı türü ve kişilik yapısının eşleşmesi varsayımına ters düşmektedir. Sosyotropik kişilik özellikleri gösteren hastalar için sosyotropik olayların, otonomik özellikler gösteren hastalar için ise kişilik özellikleri ile eşleşmeyen yaşam olaylarının da depresyon için tetikleyici olabileceği sonucu elde edilmiştir (Akt. Kabakçı, 2001).

Robins ve Block (1989) sosyotropik kişilik özelliklerinin depresyon düzeyi ile ilintili olduğunu ve depresyon ile olumsuz sosyal olayların frekansı arasında mediatör olduğunu bildirmişlerdir. Soyotropinin aynı zamanda, otonomi ile ilintili olduğu düşünülen olumsuz olaylarla da ortak etkileşm gösterdiği bulunmuştur (Sato ve McCann, 1998).

Hammen (1985) üniversite öğrencileri içinde, sosyotropik grupta, depresyon ve kişiler arası alanda yaşanan olaylar arasındaki ilişkinin, başarı alanında yaşanan olaylar arasındaki ilişkiden daha kuvvetli olduğunu göstermişlerdir. Benzer ilişki otonomik denekler için anlamlı bulunmamıştır (Sato ve McCann, 1998).

Nietzel ve Haris (1990) genellikle araştırmalarda, olumsuz sosyal olaylarla yüksek sosyotropik ihtiyaçlar arasındaki bağlantının, başarısızlıkla yüksek otonomik ihtiyaçlar arasındaki bağlatıdan daha kuvvetli olduğunu ortaya koymaktadır (Sato ve McCann, 1998).

Beck'e göre soyotropik özelliklere sahip olan bireylerin yaşamdan doyum almaları daha çok önem verdikleri insanlarla olan ilişkilerine bağlıdır. Bu açıdan ele

alındığında evli kişilerin kişilik özelliği bakımından evliliklerinden doyum almaları ve evlilik içinde yaşanan problemlerle yakın ilişkisi olabileceği ön görülmektedir.

Birçok araştırma göstermiştir ki sosyotropik davranış sergileyen bireyler daha çok stres ve depresyon yaşamaktadırlar. Sosyotropik özelliği yüksek olan kişiler sevmeyi ve sevilmeyi daha çok ister, başkaları tarafından yönlendirilmeye yatkınlardır ve fazla inatçı değillerdir. Sosyotropi kişilik özelliğine sahip bireyler, ortak faaliyetlere katılmayı ve başkalarına yardım etmeyi severler. Bununla beraber başka insanlarla ilişkilerinin iyi olmasını önemserler ve onlar tarafından kabul görmek isterler. Sosyotropik kişilikli bireylerin başkalarıyla girdikleri ilişkilerde bir kopma meydana geldiğinde yahut o kişi ya da kişiler tarafından reddedildiklerinde depresyona girdikleri bulunmuştur.

Sosyotropik kişiler evliliklerinde eşleri tarafından sevilmeme ya da reddedilmeleri halinde sorunlar yaşamakta, otonomik kişiler ise başarısızlığa uğradıklarında, evliliklerinde özgürlükleri ellerinden alındığında evlilikleri boşanma ile son bulabilmektedir.

2.1.3. Aile ve Evlilik Kurumu

Toplumsal bir düzenin parçası olan aile, toplumsal sistemdeki değişmesiyle değişebilmektedir. Bu değişimlerde belirleyici faktörler, toplumsal, ekonomik düzen ile bir bütün olarak toplumsal ilişkilerin değişimini de yönlendirmektedir. Aynı zamanda ailede meydana gelen değişiklikler toplumsal sistemleri de etkilemektedir. Bu yüzden aile ve evlilik kavramı önemle incelenmelidir.

Özgüven'e (2001) göre, aile aynı çatı altında yaşayan, gelirlerini paylaşan, evlilik ve kan bağlarıyla birbirine bağlı, çeşitli rollerle birbirlerini etkileyen bireylerin oluşturduğu, yasal, toplumsal ve ekonomik bir kurumdur.

Ozankaya'ya (1976) göre, aile içinde insan türünün üretildiği, topluma hazırlanma sürecinin ilk ve etkili biçimde oluştuğu, cinsel ilişkilerin düzenlendiği, eşler ve ana-babalarla çocuklar arasında sıcak, güven verici ilişkilerin kurulduğu, ekonomik etkinliklerin az ya da çok yer aldığı bir toplumsal kurumdur (Akt.Gül, 2009).

Özgüven'e (2000) göre, evlilik ise günümüze kadar toplum düzenini, kültür ve geleneklerin sürekliliğini, yeni nesillerin bakım ve eğitimini sağlayan bir kurum olarak süre gelmiş, devlet ve dini kurumlar tarafından da desteklenerek önemini korumaya devam etmiştir.

Eraslanlı (1990) evliliği sosyal değerler, gelenek, görenek ve kanunların öngördüğü biçimde kadın ve erkeğin hayatlarını birleştirmek amacıyla yaptıkları sosyal sözleşme olarak tanımlamaktadır.

Aile ve evlilik birbiriyle iç içe olan, aslında birbiriyle bağlantılı ancak farklı özellikler taşıyan iki kavramdır.

Özgüven (1997) ailenin, bir grup veya örgüt; evliliğin ise birlikte yaşamak, yaşantıları paylaşmak, çocuk yapmak ve yetiştirmek için yapılmış bir sözleşme gibi düşünülebilineceğini ifade etmiştir. Evlenme tanımını farklı şekillerde ifade ederek, tanıma genel niteliği açısından bakıldığında aile, birlikte yaşama, ekonomik işbirliği ve üreme ilişkileri olan birlik ya da bir grup olarak tanımlamıştır. Bir başka tanımında ise evliliği bir sözleşme, kurumlaşmış bir yol yahut bir ilişkiler sistemi olarak belirtmiştir.

"Evlilik" kavramı, "aile" kavramına göre daha belirgindir. "Aile" bir grup ya da örgüt, "evlilik" ise karşı cinsten iki kişinin birlikte yaşamak, yaşantılarını paylaşmak, çocuk yapmak ve yetiştirmek gibi amaçlarla yaptıkları bir "sözleşme"dir. Evlilik kurumsallaşmış bir yol, bir ilişkiler sistemi, kadınla erkeği "karı-koca" olarak birbirlerine bağlayan, doğacak çocuklara belli bir statü sağlayan ve toplumsal yönden üzerinde "devletin" kontrol, hak ve yetki iddiası bulunan yasal bir ilişki biçimidir (Gül, 2009,21-22).

Evlilik kurumu, ailenin boyutları ve içeriği değişiklik göstermesinin yanı sıra günümüze kadar evrenselliğini ve toplumun temel taşı olma özelliğini korumaktadır. Evlilik ve evlilik yapısı, özellikleri, yaşanılan bölgenin kültürel, sosyal ve ekonomik yapısına göre şekillenmektedir. Özgüven'e (2001) göre evlilik ve aile kurumunun yedi temel işlevi vardır. Bunlar; üremek, ekonomik gereksinimleri karşılamak, statü sağlamak, çocukların eğitimini planlama, din eğitimi vermek, boş zaman etkinliklerini gerçekleştirmek, aile üyelerinin birbirlerini korumaları, karşılıklı sevgi ortamı yaratmak ve cinsel doyum sağlamak gibi tüm toplumlarda benzerlik içeren işlevler olarak sıralamıştır.

Özgüven (1997), evlilikte kadın ve erkeğin, biyolojik, sosyal ve psikolojik ihtiyaç ve güdülerinin doyurulmasının evliliğin önemli amaçları içinde yer aldığını vurgulamaktadır. Biyolojik ihtiyaç olarak, cinsel güdüyü doyurmanın ve ilişki olanağı olarak da çocuk yapmanın, yetiştirmenin ve nesillerini üretme ihtiyacını da karşılayabilmenin evliliğin gereği olarak belirtmiştir. Evlilikte eşler sosyal ihtiyaç olarak, birlikte güven, korunma, dayanışma, geleceği planlama, toplumsal statü sağlama

olanaklarını bulabileceklerini, psikolojik ihtiyaç olarak da sevme ve sevilme ihtiyaçlarını karşılayabileceklerini ifade etmiştir.

Tüm toplumlarda işlevi hemen hemen aynı olan evlenme, evlenme biçimi olarak da toplumdan topluma farklılıklar gösterir. Sınıflanma yapılmak istenirse, oturulan yere göre, eş sayısına göre, eşin seçildiği gruba göre üçe ayrılabilir (Bağlı, Sever, 2005).

1. Oturulan Yere Göre;
   a) Matrilokal: Erkeğin kadının evinde oturması,
   b) Patrilokal: Kadının erkeğin evinde oturması,
   c) Neolokal: Kadın ve erkeğin ailelerinden ayrılarak kendi evlerinde oturması.

2. Eş Sayısına Göre;
   a) Monogami: Tek eşle evlilik,
   b) Poligami: Çok eşle evlilik, kendi içinde bölümlere ayrılır
      b.1.) Poliandri: Bir kadının aynı anda birden fazla erkekle evlenmesi
      b.2.) Polijini: Bir erkeğin aynı anda birden fazla kadınla evli olması

3. Eşin Seçildiği Gruba Göre,
   a) Endogami: Akraba evliliği
   b) Egzogami: Akraba dışı evlilikler.

Günümüz toplumlarında da bu tip evliliklere rastlamakla beraber uygulamaların yürütüldüğü kurallar ilkel toplumlardaki gibi sistemli, kesin ve yaygın değildir. Modern toplumlarda en yaygın olanı tek eşle evliliktir (Özgüven, 1997).

2.1.4. Evlilikle İlgili Kuramlar

Evlilik insan hayatını etkilemektedir. İnsanla ilgilenen birçok bilim dalı da bu nedenle evlilik ve evlilikle ilgili her şey üzerine durmaktadır. Bu bilim dallarından bir tanesi de psikolojidir. Her kuram evliliği ve evliliğe dair birçok konuyu kendince ele almaya çalışmıştır. Bunlar:

a) Bağlanma Kuramı: Bowlby (1969, 1973,1980) bağlanma kuramını bireylerin kendileri için önemli ve özel gördükleri diğer kişiler için geliştirdikleri güçlü duygusal bağlar olarak tanımlamıştır. Bağlanma

kuramı, insanın yakın duygusal ilişkiler kurma ihtiyacını kavramsallaştırmaktadır. Bu kuram hem tüm canlı türlerinde doğuştan var olan bağlanma sisteminin nasıl işlediğini hem de farklı yaşam deneyimlerine yanıt verebilmek amacıyla bağlanma stratejilerinde ortaya çıkan bireysel farklılıkları inceleme çabası olarak tanımlanabilir (Demir, 2009, 93).

b) Sevgi Evrimi Kuramı: Wilson'ın bu kuramına göre sevgi üç içgüdüden kaynaklanmaktadır. Korunma, koruma ve cinsel dürtüdür. Korunma iç güdüsüne göre eşe bağımlı davranış korunma ihtiyacından kaynaklıdır. Bu da ilk çocukluk yıllarında anane figürü tarafından korunma ihtiyacının bir devamı niteliğindedir. Bu nedenle eş seçiminde özellikle erkekler annelerine benzeyen kadınları seçme eğilimlerindedirler. Koruma içgüdüsü ise eşlerin birbirini yetişkin olarak görmelerinin yanı sıra çocuk olarak da gördükleri dolayısıyla birbirlerini koruma ihtiyacı duymalarıdır. Cinsel dürtünün başlıca amacı çoğalmaktır. Ancak bu amaç kadın ve erkeklerde farklı davranışlara yol açmaktadır. Erkeklerin amacı tohumu mümkün olduğu kadar kısa sürede ve çokça yaymaktır. Bu nedenle erkeklerin seçici olmadan olabildiğince çok kadınla ilişkide bulunmaları gerekirken; genleri yayma olanağı daha az olan kadınlar ise çocuğunu edineceği erkek konusunda daha seçici olmak zorundadırlar. Bu kurama göre insanlar tek eşlilik için yaratılmamıştır. İnsanların içgüdülerini önem veren bu kuram sosyal çevreyi önemsemektedir (Akt. Hortaçsu, 1991).

c) Kişilerarası İletişme Dair Sosyal Bilişsel Kuram: Miller ve Steinberg bu kuramla eşler arası ilişkiyi açıklamaya çalışmıştır. Genel olarak sosyal bilişsel kuramı, insanların başka insanlar hakkında nasıl düşündüğüne ilişkin nasıl düşündüklerine ilişkin açıklamalar getirir. Başkaları hakkında bilgi, tutum ve inançlarımızı kapsayan ve bize ait "bilgi bankası" adı verilen birikim aracılığıyla iletişim gerçekleşir. Eşler arasında iletişimde aynı süreç işler. Eşini olduğu gibi kabul eden ve geleneksel rollere göre algılamayan çiftlerin evlilik doyumu daha yüksek, çünkü eşin kendisine özgü gelenekleriyle kabul edilmesi ona göre kontrolcü ve bağımlı davranışların olmadığını aksine eşitlikçi bir yaklaşımın var olduğunu düşündürür (Gökmen, 2001) .

d) Romantik Aşk Kuramı: Waltster'in kuramına göre âşık olma olayı, duyguları adlandırma ve sosyal öğrenmeyle açıklanabilir. Toplumsal yaşantı boyunca insanlar, kültürel varlıklardan, gazete, dergi, tv gibi çeşitli iletişim kaynaklarından âşık olmanın nasıl bir duygu olduğunu (kalp çarpıntısı, uykusuzluk, gözlerin dolması gibi) ve kimlere aşık olunabileceğini (karşı cinsten uygun yaş ve fizikte gibi) öğrenirler. Eğer çevresinde aşık olunabilecek model tanımına uygun birisi varsa duygularının nedenlerini o kişide arayacak ve ona aşık olduğuna inanacaktır (Hortaçsu, 1991).

e) Psikodinamik Kuram: İnsanlar bilinçli veya bilinçsizce kendi narsistik ihtiyaçlarını doyuran eşler arar. Eşlerden biri baskın ve agresifken, diğer eş boyun eğici veya mazoşistçik düşüncelere sahip olabilir. Yani insanlar ego ideallerine en iyi hizmet edecek kişiyi eş olarak seçerler. Evlilik aracılığıyla bu egolarını gidermeye çalışırlar. Öte yandan ihtiyaçların benzerliği de eşleri bir araya getiren etmen olabilir. Yeni evli ve evlendikten dört yıl sonra boşanmış bireyler üzerinde ihtiyaç tamamlama ve benzerlik durumlarını ele alan bir araştırmada evliliği süren çiftlerde anlamlı bir ihtiyaç tamamlama davranışı görülmemiştir. Fakat anlamlı bir benzerlik düzeyi ortaya çıkmıştır. Boşanmış bireylerde ise ne ihtiyaç tamamlama benzerlik bulunmuştur. Eşlerin benzerlik düzeyleri arttıkça evlilik uyumlarının da arttığı örülmektedir (Akt. Eraslanlı, Kalkan, 2008, 10).

f) Sosyal Öğrenme Kuramı: Sosyal Öğrenme Modeli Thibault ve Kelley'in sosyal mübadele kuramına uzanır. İkili ilişkilerdeki karşılıklı bağımlılığı açıklama amacını güden kuram ilişkiden alınan doyum ilişkiye bağımlı olmanın iki ayrı kavram olduğunu ileri sürmektedir. Bir birey kendisine fazla doyum sağlamayan bir ilişkiyi bağımlılığın yüksek olması nedeniyle sürdürebilir. Sosyal mübadele yaklaşımına göre bu karşılaştırma düzeyi seçenekler için karşılaştırma düzeyi olarak adlandırılmaktadır. Karşılaştırma düzeyi, bireysel yaşantılar ve gözlemlere bağlı olarak bir ilişki türü için doyum-doyumsuzluk boyutundaki nötr noktayı temsil etmektedir. Herhangi bir ilişkiden alınan sonuçlar bu nötr noktanın üstündeyse, ilişki doyum verici altında ise doyum sağlayamayan ilişki olarak nitelendirilmektedir. Seçenekler için karşılaştırma düzeyi ise bireyin mevcut ilişkilerini olası başka bireylerle yaşaması durumunda elde edeceği doyuma ilişkin tahminlerinin orta noktasıdır. Bu durumda kurama göre insanlar, ilişkiyi

sürdürüp sürdüremeyeceği konusunda karar verirken seçenekler için karşılaştırma düzeyini ölçüt olarak kullanmaktadırlar (Hovardaoğlu, 1996).

g) Pekiştireç Kuramı: Stuart'ın pekiştireç modeline göre uyumlu ve uyumsuz çiftlerin davranışları gözlendiğinde uyumsuz çiftlerin birlikte boş zaman faaliyetlerine pek fazla katılmadıkları birlikte oldukları süre içinde birbirini hoşnut edecek çok az davranış sergiledikleri çoğunlukla birbirine karşı negatif oldukları görülmektedir. Uyumsuz çiftler çoğunluk şikâyet edici, savunmacı, karşı koyucu davranış gösterirler. Eşinin ifadelerini de olumsuz olarak değerlendirme eğilimindedirler (Akt. . Eraslanlı, Kalkan, 2008, 12).

h) Yükleme Kuramı: Fincham, Bradbury, Baucom tarafından geliştirilen evlilikte yükleme kuramı en genel düzeyde, insanların "neden" diye başlayan sorunları nasıl cevapladıklarıyla ilgili bir kuramdır. Evlilik ilişkisinde nedensel ve sorumluluk yüklemelerinin önemi üzerinde durmaktadır. Niyet, güdü ve suçluluğu içeren sorumluluk yüklemelerinin uyumlu ve uyumsuz eşlerin birbirinden daha iyi ayırt ettiği ileri sürülmektedir (Tutarel- Kışlak, 1995).

2.1.5. Evliliğin Genel Amacı

İki insanın bir araya gelerek, aynı zamanı ve mekânı paylaşmaya başlamasıyla iki kişilik bir psikolojik sistem kurulmuş olur. Evlenerek bir araya gelen bu iki kişinin amacı, fizyolojik, psikolojik ve toplumsal açıdan birbirlerinin ihtiyaçlarını giderecek bir ortam yaratmalarıdır (Gülerce, 1996).

> Evlilik ilişkisi içerisindeki çiftlerin, evlilik ilişkisinin gelişimi süresince ve eş olma konusundaki görevleri şu şekilde tanımlanmıştır. Birinci sırada eşlerin bağlılık ilişkisi hakkındaki değerlerinin neler olduğu ve ilişkilerini sürdürme konusundaki niyet ve çabalarını bilmeleri gerekliliğidir. İkincisi birbirlerine gösterdikleri ihtimamdır. Bu aşamada evlilik ilişkisine gösterilen ihtimam, evliliğin devamını garantileyecek ve uygun özenin, evlilik ilişkisinde var olup olmadığıdır. Diğer önemli bir görev ise çiftler arasında kurulan iletişim tarzıdır. Çiftin sözlü, sözsüz ve sembolik mesajlarda ortak anlamları paylaşabilmesidir. Çatışma ve uzlaşma tüm ilişkilerde kaçınılmaz olan kırgınlıkların ve anlaşmazlıkların miktarı ve bu anlaşmazlıkların çift tarafından nasıl baş edildiği ile ilgilidir.

> Uzun süren evlilikler, çiftin her ilişkide mutlaka var olan çatışmaları çözme becerisinin bir göstergesidir. Bu basamakta eşlere düşen en önemli görev, çatışmalarını nasıl etkili bir şekilde çözebileceklerini ve nasıl uzlaşmaya varabileceklerini öğrenmeleridir. Son basamak ise anlaşmadır. Eşin, diğer eşin açık ve örtülü mesajlarını, beklentilerini algılaması ve yerine getirmesidir (Nichols, 2005).

2.1.6. Sağlıklı (Fonksiyonel) ve Sağlıksız (Fonksiyonelsiz) Evlilik

Güçlü ailenin temelinde güçlü evlilikler yatmaktadır. Güçlü bir aile en önemli kaynağını, sağlıklı bir çift ilişkisinden almaktadır. Ailenin sağlığını besleyen en önemli unsur, temeldeki sağlıklı evlilik ilişkisidir (Canel, 2007).

Bireyler kendi sorunlarını, bir çift olarak yaşadıkları ilişkiye de taşırlar. Bu durumda aralarındaki her türlü etkileşim, hissettikleri kuşku, korku ve güvensizlikten etkilenir. Ailenin önderleri olan anneyle babanın arasındaki ilişki sorunlu ise, mutlu bir aile yaratabilmeleri olası değildir (Humphreys, 2003).

Virginia Satır'a göre aile içinde meydana gelen her türlü ilişki ve iletişim temelinde evlilik ilişkisi yatar ve eşler ailenin mimarlarıdır. Karşılıklı çift ilişkisinin stres yüklü ve doyumsuz olduğu evliliklerde, çiftin ilişkisindeki mutsuzluk, aileye stres olarak yansımaktadır. Çocuk yetiştirme konusunda işbirliği içerisinde bulunması gereken anne-baba, bu önemli görev esnasında birbirlerine sevgi ve ask ilişkisi içerisinde bağlandıkları takdirde, ortaya güçlü bir birliktelik çıkmakta ve bu güç yetiştirdikleri çocuğun yetişkinlikteki hayatına kadar yansımaktadır (Satır, 2001).

Sağlıklı aileler fonksiyonlarını çok iyi yerine getirirler. Üyeler aile iletişimden memnundur ve psikolojik olarak sağlıklıdır. Çok az çatışma vardır, gelişimsel değişikliklere çok kolay uyum sağlarlar, stresli olaylarla çok kolay baş edebilirler. Bu ailelere "sağlıklı", "iyi işlevsel", "güçlü" veya "optimal" denilir Sağlıklı aileler de yetişkinler kendi özelliklerini korurular. Şefkatli, sempatik, sıcak ve sorumluluk sahibidirler. Kendileri ile barışık, yaratıcı, üretken, gerçekçidirler ve başarılarından memnundurlar (Nazlı, 2001).

Sağlıklı evliliklerde çiftlerin birbirlerine olan sevgi ve inançlarının yanı sıra, birbirlerinin kişisel amaçlarını karşılıklı olarak desteklemeleridir. Kişi eşi tarafından kişisel amaçları ve başarıları konusunda destek gördüğünü hissettiği zaman mutluluk duymaktadır. Ayrıca araştırmalar çiftlerin, bir ev satın almak, bebek sahibi olmak gibi

ortak bir amaç doğrultusunda beraber çalışmalarının evlilik doyumlarını arttırdığını göstermektedir (Huggins, 2002).

Textor (1989) sağlıklı evliliklerde, eşler kendilerini güvende hissederler, özerkliklerini korurlar, desteklenir, kabul edilirler. Eşler, birbirlerinin ihtiyaçlarını doyuma ulaştırırlar. Olumlu cinsel ilişkileri vardır ve birbirlerini severler. Hakları ve görevleri üzerinde anlaşırlar. Problemlerini açıkça tartışabilirler, problemlerini çözmek için çaba harcarlar. Çocuk yetiştirme, disiplin ve otorite konusunda birlikte hareket ederler. Bir ebeveyn olarak çocuklarına kültürel değerleri, normları, rol beklentilerini, dili alfabeyi aktarırlar. Çocuklarının ihtiyaçlarını karşılarlar, bilişsel, zihinsel, duygusal ve sosyal olarak gelişmelerini sağlarlar. Özellikle çocuklarının farklı kişilik geliştirmelerine, olumlu benlik algısı ve benlik saygısı geliştirmelerine yardım ederle(Akt. Nazlı, 2001).

Ackerman (1967) sağlıklı aile üyeleri kendilerini içsel olarak algılayabilirler ve dışarıya açıkça, tamamen ifade edebilirler. Olaylara farklı açıdan bakabilirler. Başkalarını sempatik olarak algılayabilirler. Gerçekçi, esnek, yaratıcı ve problemlerini akılcı olarak çözebilirler. Bowen'a göre (1981) sağlıklı ailede üyeler yaşamlarını değer ve amaçları doğrultusunda yönlendirirler. Bu nedenle başkalarından etkilemezler. Aile üyelerinde farklılaşmış benlik gelişir. Bu durum da zihinsel süreçte olur (Nazlı, 2001).

Vaughan (2001) sağlıklı evlilik faktörleri arasında, çatışma çözme stilleri, çiftler arasındaki duygusal yakınlığın derecesi ve temel ihtiyaçları karşılama derecesini göstermiştir. Yapılan araştırmalar, sağlıklı ve mutlu evliliklerde çatışma seviyesinin düşüklüğüne dikkat çekmektedir. Ancak doğal olarak çatışma pek çok evlilikte var olan bir kavramdır. Çiftlerin çatışma çözme becerilerini geliştirmek evliliklerinde çok yaralandıkları bir alandır.

Frude (1991) sağlıksız evliliği ya aşırı biçimde aile üyelerinin birbirine fazlaca iç içeliği ya da kopukluğu olarak ifade etmiştir. Kopuk ailelerde üyelerin bağımsız ve özerk fonksiyonları vardır, aile üyeleri birbirine çok az bağlıdır. Bu tür ailelerde sınırlar çok katıdır, aile üyeleri sosyal, duygusal ihtiyaçlarını aile içinde karşılayamazlar. Kopuk ailelerde yetersiz ve sağlıksız bir iletişim vardır çünkü üyeler aile içinde nasıl iletişim kuracaklarını öğrenememişlerdir. İç içe ailelerde ise, aile etkileşimi çok yoğun ve yakındır, üyeler diğerlerinin yaşamına gereğinden fazla karışır ve ilgilenirler. İç içe ailelerde, çocuklar aile içinde ait olmak, bağımlılık, karışmak gibi duygularında karışıklık söz konusudur. Çocukların bireysellik, bağımsızlık ve özerklik duyguları tehlikeye girer. Sistemin sınırları zayıftır, kolayca ulaşılabilir ve çok farklılaştırabilir,

çocuklar ebeveyn konumuna geçebilirler. Genç üyeler, bir yere ait olma ve bağımsızlık duygularındaki çarpıklık nedeniyle başarılı davranış geliştiremezler. (Nazlı, 2001).

Ailenin önderleri olan anneyle babanın arasındaki ilişki sorunlu ise, mutlu bir aile yaratabilmeleri olası değildir. Bireyler kendi özgüven sorunlarını, bir çift olarak yaşadıkları ilişkiye taşırlar. Bu durumda aralarındaki her türlü etkileşim, hissettikleri kuşku, korku ve güvensizlikten etkilenirler. Evlilik ilişkisindeki sorunlar, farklılıklar anlaşmazlığın belli başlı kaynakları haline gelir ve eşin diğer eşe egemen olmaya çalıştığı bir savaş alanı ortaya çıkar. Evliliklerde özgüveni zayıf bir kişinin kendi gibi sorunlu bir kişi ile ilişki kurma olasılığı yüksektir. Evlilik yaşantısında eşler arasında sahiplenme, egemen olma girişimleri, saldırganlık, pasiflik, eleştirilere karşı aşırı duyarlılık, birbirine aşırı derecede karışma, sık sık güven yenileme ihtiyacı, kıskançlık, sık sık ağlama krizleri, alkol ve uyuşturucu bağımlılığı, sosyal ortamlara girmekte isteksizlik, utangaçlık, surat asma, sık sık sinirlenme, baskıcı davranışlar, baskıya izin vermek, şiddet, azarlamalar, intihar tehditleri, duygusal ve fiziksel olarak uzaklaşma, haftalar veya aylar süren sessizlik sık sık ortaya çıkan duygusal patlamalar gibi sorunlar yaşanabilmektedir (Humphreys, 2003).

Eşlerin çatışması her zaman kaçınılmaz bir biçimde aile sorunlarına yol açmaz. Eşlerin aralarındaki sorunları çözüp yakınlıklarını derinleştirerek kendi kişiliklerini bulmaları en ideal durumdur. Ancak bunu sağlayabilmek ve hem eş hem de evliliklerinde mutluluğun bozulmaması için, aralarında ortaya çıkabilecek her türlü sıkıntıyı çözmekte karalı olmaları gerekir. Eğer eşler aralarındaki farklılıklardan doğan sorunları çözmekte zorlanırsa ve sürekli olarak bu çatışmalara çocuklar tanıklık ederse bu durum aile yaşamının en olumsuz durumudur (Humphreys, 2003).

Olson ve Fowers ise, (1993) beş tip çift, ilişki biçimi öne sürmektedirler. Hayat dolu, uyumlu, geleneksel, çatışmalı, cansız enerjisiz çiftler olarak tanımlamaktadır. Hayat dolu çiftler, iletişim yetenekleri kuvvetli, sevgi, cinsellik, birlikte zaman geçirme ve maddi konularda birbirleriyle uyumlu çiftlerdir. Dini değer ve anlayışlarında ortak görüşe sahiptirler. Uyumlu çiftler, birbirleriyle iyi bir ilişki ve paylaşım içerisindedirler. Birbirlerinin arkadaşlarıyla ve aileleriyle iyi geçinirler. Evlilikte doyumlarının düşmesinin esas sebebi olarak evliliklerine ait geçekçi olmayan beklentileri ve çocuklarından kaynaklanan bazı problemlerdir. Geleneksel çiftler ise stres seviyesi en yüksek olan gruptur. Yapılan ölçümler bu çiftlerin aralarındaki dini uyuşmayı evlilikleri için önemli bir faktör olarak algıladıklarını göstermektedir. Bu gruptaki evliliklerde çiftin yası genç bile olsa, evlilik süreleri uzun ve çocuk sayıları fazla olabilmektedir.

Geleneksel çiftlerde doyum seviyesi biraz daha düşük olmakla beraber, boşanma oranları en az seviyede olan grubu oluşturmaktadır. Çatışmalı çiftler de evlilik ilişkilerinde çatışma çözme ve iletişim konusunda çeşitli güçlükleri bulunmaktadır Boşanmayı veya ayrı yasamayı diğer gruplardan daha fazla düşünmektedirler. Araştırmalar bu gruptaki çiftlerin gelir ve eğitim seviyelerinin ve is statülerinin genelde düşük olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu tip evlilik yapısına, genç ve yeni evli çiftlerde daha sık rastlanmaktadır. Evlilik dışı ilişki ve aktiviteye yönlenme oranları, diğer çiftlerden daha yüksektir. Problem çözme becerileri daha düşüktür**.** Cansız, enerjisiz çiftler, genelde evliliklerinden yüksek doyum elde edememektedirler. Genç, az eğitimli, düşük statülü meslekleri olan, gelir seviyeleri düşük, dini ve etnik kökenleri farklı, erkek eşin iki işte birden çalıştığı demografik özelliklere daha sıklıkla rastlanmaktadır. Bu grup içerisinde genelde birbirlerini yeterince tanımadan kısa sürede evlenme kararı almış çiftlere daha fazla rastlanmaktadır (Akt. Canel, 2007).

2.1.7. Evlilik ve Eş Seçimi

Eş seçimi insan yaşantısındaki en önemli kararlardan biridir. Kişinin geri kalan yaşamı, vereceği bu kararla birçok yönden olumlu veya olumsuz yönde değişecektir. Evlilik ilişkisi insanın yaşam süresinin yarıdan fazlasını kapsayan bir süreçtir. Eş seçim kararı önemli ve karmaşık bir süreçtir.

Brehm (1992) Evlilik ve eş seçimi kararları farklı nedenlerle alınabilmekte ve açıklanabilmektedir. En önemli etkenlerin başında kişilerin birbirlerini çekici bulmaları gelmektedir. Kişilerin birlikte olmak istedikleri insanları neden çekici bulduklarını açıklayan farklı görüşler vardır. Bu görüşlerin ilkinde, kişiler arası çekiciliğin kazanımlarla ilgili olduğu belirtilmektedir. Kişinin sahip olduğu bir takım olumlu kazanımlar, maddi ve manevi olmak üzere iki ayrı türde olabilir. Örneğin dikkat, ilgi, destek, para veya statü değişik türde kazanımlardır. İkinci görüşe göre kişiler arası çekicilikte yakınlık önem taşımaktadır. Kişiler bulundukları yeri seçerek aslında hayatlarında önemli olacak kişileri de seçmiş olurlar. Fiziksel olarak daha yakın olan insanlar, birbirlerinin kişisel alanlarına daha da yakın olur, görüşme sıklıkları artar, daha fazla birlikte olurlar ve birbirlerini daha yakından tanımaya başlarlar. Üçüncü görüşe göre ise kişiler arası ilişkilerde fiziksel çekicilik daha önemlidir. İnsanlar çoğunlukla fiziksel olarak güzel ya da yakışlı buldukları kişileri çekici olarak algılarlar. Dördüncü görüşe göre de insanlar kendilerine benzeyen kişilerden hoşlanırlar. Bu benzerlik;

fiziksel, aile yapısı, din, yaş, eğitim gibi değişik özellikler olabilirken, kişilikteki benzerliğin de kişilerin birbirlerini çekici bulmalarında ve evliliklerinde olumlu bir etki yarattığı belirtilmiştir. Diğer bir görüş ise tamamlayıcılıktır. Bu görüş kişilerin kendilerinden farklı olanı, onları tamamlayıp, bütünleyecek kişileri çekici bulduğunu savunmaktadır. Yine bu görüşe göre kişiler kendilerinden hoşlananlardan hoşlanırlar. Başka bir görüşte ise sahip olunmayan kişiler çekici olarak algılandıkları ifade edilmektedir. Çeşitli nedenlerle birlikte olmaları imkânsız veya çok güç olan kişiler birbirlerini ya da sadece bir taraf diğer tarafı çekici bulur. Son görüşe göre de kişi beklentilerine göre karşısındakine davranır. Kişi, çekici olduğunu düşündüğü veya kendisinin çekici algılanmasını istediği insanlara daha olumlu davranıp, onların da daha olumlu davranmalarına koşul yaratmaktadır (Akt. Şenel, 2009).

Kişiler arası ilişkilerde hissedilen çekicilik, evlilik kararı almada veya eş seçimine ilişkin kararda tek başına yeterli değildir. Eş seçimine ilişkin kararı üç aşamada ele alınan bir karar süreci olarak incelemek önemli olacaktır. Bu karar sürecinde ilk olarak kişinin kendini çok iyi tanıması gereklidir. Kişinin kiminle ve nasıl biri ile evlenmesi gerektiği, aslında kişinin kendi özelliklerinden yola çıkarak cevabını bulacağı sorulardır. İkinci aşama ise kişi evlenmeyi düşündüğü kişinin özelliklerini çok iyi tanımalıdır. Bu özellikler sayısız, sınırsız özellikler değil, kişinin önceliklerine göre ve belli sayıda sınırlanmış olması gerekir. Son aşama ise kişi evlenmeyi düşündüğü kişide olmasını ve olmamasını istediği özellikler ile karşısındaki kişinin bu özelliklere ne ölçüde sahip olup olmadığı ile ilgilidir (Şenel, 2009).

Eş seçme süreci konusunda çeşitli kuramsal görüşler de bulunmaktadır. Psikanalitik kuram, eş seçmeyi çocukların ana-babadan yola çıkarak karşı cinse hissettikleri yakınlık ve hayranlığa bağlamakta, bilinçdışı karmaşık süreçler yoluyla kızların baba, erkeklerin, anne özelliklerini taşıyan kişileri eş seçme eğilimlerinin yüksek olduğu vurgulanmaktadır.

Ortak özellik kuramına göre, eşlerde bulunan özelliklerin birbirlerine göre "benzer" özellikler ya da "farklı" özellikler olması gerektiği hususunda karşıt iki görüş bulunmaktadır.

Zıt özellikler kuramına göre eş seçiminde bireylerin kendilerinde olmayan niteliklere sahip olan kişileri seçmelerinin evlilik başarısını artıracağına inanılmaktadır. Birbirini tamamlayan gereksinimler görüşüne göre ise eş seçiminde, bireysel "gereksinimlerin doyumu"'nun önemli olduğunu, benzeyen ve birbirlerini tamamlayan özellikleri olan eş olarak seçmenin eşleri başarıya götüreceği belirtilmektedir.

Uyaran-değer rol kuramı da eşlerin birbirlerini tanımaya yönelik "kur yapma ve arkadaşlık" döneminin üç aşamasını vurgulamaktadır."Uyaran-değer-rol kuramını" geliştiren Murstein (1982) göre eşler, kendilerine en iyi davranmaya çalışan, bireyleri seçerler. Eşler, birbirlerinin "yarar" ve "sadakatini", aralarındaki ilişkilerin farklı noktalarında test ederler ve denerler (Özgüven, 2001).

2.1.8. Evlilikte Yaşanan Sorunlar

Goldenberg'e (1985) göre aile kendine ait bütün özellikleriyle doğal bir sistemdir. Roller, güç, iletişim biçimleri, problem çözme ve uzlaşma yolları gibi birtakım kurallar içermektedir. Böyle sistemlerde bireyler birbirlerine güçlü, sürekli ve karşılıklı duygusallık ve sadakatlikle bağlıdırlar. Ailede doğum, ölüm, iş kaybı, evlenme, boşanma ve benzeri nedenlerle yoğun krizler yaşanabilirse de tüm aile üyelerinin duygu, sadakat, dayanıklılık gibi özellikleri taşıması aile sistemini diğer sosyal sistemlerden ayırmaktadır.

Ailenin, dengeli bir biçimde alt sistemlerle uyum içinde işbirliğini sürdürdüğünde kendisinden beklenen işlevlerini yerine getirdiği düşünülebilir. Literatür incelendiğinde fonksiyonlarını tam olarak yerine getirebilen ailelerin sağlıklı aile olarak tanımlandığı görülmektedir.

Ackerman'a (1965) göre sağlıklı ailede çiftler, evlilik rollerinde uyum içindedir ve ortak amaç ve değerlere sahiptirler. Elderkin'e (1975) göre üyelerinin isteklerini karşılayabilen ve kişiler arasında çatışmalarını halletmeye yönelik çeşitli kalıplar geliştirmiş olan aileler sağlıklıdır. Glick ve Kessler'e (1980) göre sağlıklı ailede esnek bir otorite yapısı vardır. Otorite paylaşılır ve paylaşılan bu otorite eşlerinin inanç yapısına uymaktadır. Aile üyeleri birbirine yakın fakat birbirinden bağımsızdırlar. Epstein ve Bishop (1983) sorunlarını bir araya gelerek çözebilen birbirine duygusal olarak bağlı ve özgürlüklerini önlemeyecek şekilde ilgili herkesin kendinden beklenen rolü etkin biçimde yerine getirebildiği, birbirinin davranışlarını aşırıya kaçmamak üzere kontrol edebilen ve aralarında açık, rahat, dolaysız bir iletişim bulunan aileler işlevlerini yerine getirebilen sağlıklı aileler olarak tanımlamaktadır (Akt. Bulut, 1990).

Aile üyeleri yükümlü oldukları sorumlukları yerine getirirken farklı problemler, ani gelişimsel krizler, önemli değişiklikler ortaya çıkmakta ve bunlar aile dinamiğinde sorunların oluşmasına yol açmaktadır. Aile içinde yaşanan sorunlarla başa çıkabilmede en etkili yol yine ailenin kendi gücüne, üyelerine ve fonksiyonlarına güvenmesi ve

inanmasıdır. Aile içinde ortaya çıkan krizlerin ve çatışmaların nedenlerini daha iyi anlamak ve sorunları çözmelerine yardım edebilmek için aile fonksiyonlarını iyi tanımak gerekmektedir.

> Evlilik sorunu yaşayan eşlerin birbirleriyle olan ilişkilerinde, genellikle üç aşamalı bir süreç yaşanmaktadır. Birinci aşamada, öfke ve incinme duygularına beklentilerin karşılanmamasından doğan hayal kırıklığı eşlik etmektedir. Eşler birbirini ve ilişkilerini olumsuz olarak değerlendirmelerine rağmen evliliklerinin geleceği hakkında iyimserlikleri, eşini hoşnut etme ve sorunlarını çözme çabaları sürmektedir. İkinci aşamada, bireyler evliliğin getirdiği kazanç ve kayıplarını değerlendirmekte; eşler ayrılma ve ilişkiyi sürdürme düşünceleri arasında tereddüt yaşamaktadırlar. Evliliğe ilişkin umutlar devam etmesine rağmen şüpheler de başlamıştır. Son aşamada ise evliliğin sona erebileceği düşüncesiyle sorunları çözme çabaları anlamlı düzeyde azalmaktadır (Akt. Eraslanlı ve Kalkan, 2008). Evliliğin boşanma ile sonuçlanması çeşitli kişisel, sosyal, ekonomik nedenlere bağlı olarak ortaya çıkar. Evlilikle birlikte kadın ve erkeğin rollerinde meydana gelen değişmeler ve bu değişen rollerine uyum sağlayamamaları psikolojik, biyolojik, ekonomik açıdan bir denge kurulamaması, eşlerin birbirine karşı aynı iletişim biçimini ve ortak ileti dilini kullanmama gibi durumlar, çatışma, tartışma, uyumsuzluk gibi sorunlara yol açmaktadır. Pek çok çaba, özveriyle kurulan evlilik kurumunun boşanma ile sona ermesi istendik bir durum olmamasına rağmen kaçınılmaz bir sonuç olabilir (Eraslanlı ve Kalkan, 2008, 4–5).

Kersten (1990) evlilik sorunlarında yaşanan aşamaları incelediği çalışmasında, ilişkilerinde problem yasayan 49 esle yaptığı ayrıntılı görüşmeler sonucunda, bireylerin evlilik problemleri açısından üç asamadan geçtiklerini belirlemiştir. İlk aşamada esler beklentilerinin karşılanmaması nedeni ile hayal kırıklığı yasamaktadırlar. Aynı zamanda birbirlerini olumsuz şekilde değerlendirmeye başlamakta, ancak esini hoşnut etme ve problemleri çözümleme çabaları devam etmektedir. İkinci aşamada bireyler, evliliğin getirdiği kazanç ve kayıpları değerlendirmektedirler. Esler, kalma ve ayrılma düşünceleri arasında gidip gelmektedirler. Evliliğe ilişkin umutlar devam etmesine rağmen, şüpheler de başlamaktadır. Son aşamada ise evliliğin sona erebileceği düşüncesi egemen olmakta ve problemlerden kaçınma, esinden fiziksel olarak

uzaklaşma gibi davranışlar görülmektedir. Bu noktada eslere çatışma çözümü, iletişim becerileri ve problem çözme becerileri gibi konularda yapılan yardımların gerekliliği önem kazanmaktadır (Akt. Canel, 2007).

Weiten (1986) evlilikte sıklıkla rastlanan ve çatışmaya neden olan sorunları su şekilde belirlemiştir:

1. Evliliğe yönelik gerçekçi olmayan mutluluk beklentileri.
2. Eslerin birbirlerinden farklı rol beklentilerine sahip olmaları (kimin yemekleri yapacağına, kimin ev dışında çalışacağına, kararları kimin alacağına dair v.b.).
3. Evliliğe ilişkin ekonomik sorunlar (mevcut paranın nereye harcanacağı çatışmaları).
4. Yetersiz iletişim.
5. Akrabalara ilişkin sorunlar (özellikle eslerden birinin ebeveynlerine maddi ya da duygusal açıdan baçlı olmasından kaynaklanan problemler).
6. Cinsel sorunlar.
7. Esler arasında çocukların büyütülmesi ve disiplini ile ilgili fikir ayrılıkları.
8. Eslerden birinin yeni ilgi alanları geliştirmesi, yeni bir ortam veya arkadaşlıklar kurması ve diğer esin buna uyum sağlayamaması, eslerin birbirlerinden farklı yönlerde kendilerini geliştirmeleri.
9. Digor sık rastlanan sorunlar: Kıskançlık, sadakatsizlik, yerme, dırdır, patronluk taslamaları olarak belirlemiştir.(Akt. Canel, 2007).

2.1.9. Çatışma

Çatışma, kişinin birbirine karşıt iki istek, duygu, fikir veya ihtimal arasında bir seçim yapamaması durumudur (Enç,1984). Öztürk (1992), organizmanın birbiri ile bağdaşmayan birden çok dürtü ya da dürtü nesnesi ile karşı karşıya kalınca yaşanan durum olarak belirtmiştir. Yine Cüceloğlu'na (1991), göre çatışma, birbiriyle uyuşmayan iki veya daha fazla güdünün aynı anda bireyi etkilediği anlarda yaşanır; güdülerin türüne, şiddetine, içinde bulunan ortama göre değişiklik gösterir. Psikologlar, üç tür çatışma tanımlarlar; yaklaşma-yaklaşma, kaçınma-kaçınma, yaklaşma-kaçınma çatışmaları.

Çatışma, bir engellenme durumudur ve kişi de gerginliğe yol açar. Belirli bir konuda karar vermede zorluk çekmeye, gerginleşmeye başlayan kişi, kendi içinde

çatışma yaşama olasılığı yüksek olacaktır. Kişiler sadece kendi içlerinde çatışma yaşamazlar. Etkileşime geçtikleri her ortamda ya da her kişi ile zaman zaman çatışmaya düşebilirler. İnsan ilişkilerinde çatışmayı ise Yavuzer (1995), bireylerin karşılıklı olarak birbirlerinin ihtiyaçlarına müdahale etmeleri veya değerlerinin uyuşmaması durumunda kişiler arasında baş gösteren uyuşmazlık, zıtlaşma, kavga ve sürtüşmeleri ifade eder.

Çatışmalar, birbiriyle çelişen gereksinimler, dürtüler veya isteklerden kaynaklanır. Kişinin kendisiyle olan çatışmaları içsel çelişkileri içerirken, kişiler arası çatışmalar iki taraf arasındaki uyuşmazlıkları içermektedir (Schrumpf, Crawford, Bodıne, 2007).

Çatışma yaşayan insanlar, işbirliğine girmede zorluk yaşayan kişilerdir. Farklılıklar kabul ve onay gördüğünde ve çatışma yaşayan kişiler birbirlerinin güçlü yanlarını destekliklerinde her iki tarafında benliğini güçlendiren, doyum sağlayan ortam ve fırsatlar oluşur.

Çatışma, yaşamın doğal bir parçasıdır. Bu yüzden doğru anlaşıldığında, öğrenmek ve üretmek için fırsat sağlar. Çatışmanın kendi içindeki harekete geçirici enerjisi ile daha önceden mümkün olmayan seçenekler üretilebilir. Bodine ve arkadaşlarına göre (1994), çatışma olmadan kişisel büyüme ve sosyal değişme olmaz. İnsan çatışma yaşadığında bu durumu olumsuz olarak algılar. Olumsuz algılamalar ve tepkiler, çatışma çözümüne zarar verir. Her çatışmada herkesin bir seçme şansı vardır. Olumsuz algılarla sürüklenmek, durumu kontrol altına almak yerine, olumlu bir şekilde davranmak, daha fazla kişisel farkındalık ve var olan seçeneklerin daha iyi anlaşılması ile çatışmanın olumlu olumsuz yönleri ile yakından tanınması mümkündür. Kişiler tarafından çatışma olumlu bir yaşam gücü olarak algılandığın, bir sonuca ulaşmak için sorumluluk alabilirler ve başkalarının gereksinimlerine de saygı gösterebilirler.

Glasser (1994) kontrol kuramında da belirttiği gibi çatışma bireyin içinden kaynaklanır, bireyin bütün davranışları doğuştan var olan beş temel gereksinimimizi doyurmak içindir. Bütün bireyler kalıtımsal olarak geçen ve yaşamlarını sürdürmek için gerekli olan gereksinimlerini doyurmak için çalışırlar. Bu temel gereksinimler psikolojik gereksinimlerdir. Bunlar;

1. Ait Olma: Bu gereksinim, sevgi paylaşma ve başkalarıyla işbirliği yapılarak doyurulabilir.
2. Güç: Bu gereksinim başarılar elde ederek, bir işi tamamlayarak, başkaları tarafından tanınarak ve saygı görülerek doyurulabilir.

3. Özgürlük: Bu gereksinim yaşamımızda seçimler yapmakla ve güvenlikte olmakla doyurulabilir.
4. Eğlenme: Bu gereksinim gülerek ve eğlenerek doyurulabilir. (Schrumpf, Crawford, Bodine, 2007).

Gereksinimlerin hepsi eşit bir değere sahiptir ve kişilerin kendi varlıklarını sürdürebilmeleri için, hepsinin yeterli bir oranda doyurulması gerekmektedir. Gereksinimler doyurulmadığında acı, huzursuzluk, doyurulduğunda ise haz verir. İnsanlar, yaşama dair belirli olan gereksinimleri çabuk fark ederler ve onlar için ne yapmaları gerektiğini planlarlar. Ancak psikolojik gereksinimler belirsizdirler; çünkü genellikle onları doyurmak için kişinin ne yapması gerektiği daha az belirgindir. Gereksinimlerin birbiriyle çatıştığı görülür. Çatışan gereksinimlerin durmadan doyurulmaya çalışılması, dengenin korunma ihtiyacını doğurur. Örneğin bir kişi saatlerce çalışmayı seçerse, elde edeceği başarı güç gereksinimini karşılayabilir, ama başka gereksinimlerini karşılayamayabilir.

Birey gün içinde dahi birçok alanda ve konuda çatışma yaşayabilmektedir. Çatışmanın kaynağını bilmek, sorunu tanımamıza yardım edebilir. Sorunun tanımlanması da bir çözüm bulma girişiminin başlangıç noktasıdır. Hemen her çatışma ait olmayı, güç, özgürlük ve eğlence gibi temel olan psikolojik gereksinimlerini ve tarafların bunu anlamasını da içerir. Sınırlı kaynaklar ve farklı değerler çatışmaya yol açabilir, ancak bunun kökeninde karşılanamayan gereksinimler bulunmaktadır. Eğer bir taraf psikolojik gereksinimlerinin başkası tarafından tehdit edildiğine inanırsa, çatışmayı çözmek mümkün değildir. Karşılanamayan gereksinimler ifade edilmedikçe, taraflar bir çözüm bulsalar bile çatışma yeniden ortaya çıkacaktır (Schrumpf, Crawford, Bodıne, 2007).

Sınırlı kaynaklarla (zaman, para, mal) ilgili çatışmalar, en kolay çözülen çatışmalardır. Çözümü en zor olan çatışmalar farklı değerlerle (inançlar, öncelikler, ilkeler) ilgili olanlardır. Kişi bir değere sahip olduğunda, o kişinin belli bir davranış ya da duruma ilişkin inancı kaşıt olan inanç ve davranışa tercih edilir. Bu inanç nesnelere, olaylara, durumlara, kişilere yönelik tutumları etkiler. İnanç, kişinin davranışları için standartlaşmış bir hal alır. Çatışma yaşanan durumu açıklamak için dürüstlük, doğruluk, eşitlik gibi kavramları içeren ifadeler kullanıldığında, burada yaşanan bir değer çatışmasıdır. Değerleri farklı olduğundan kişiler çoğu zaman iyi-kötü, doğru-yanlış şeklinde düşünürler. Amaçların farklı olmasından kaynaklanan çatışmalar da değer

çatışması olarak görülebilir. Değerler çatıştığında genellikle taraflar bunu kişisel saldırı olarak algılarlar. Benliklerinin tehdit altında olduğunu hissettikleri için çatışmayı kişiselleştirirler. İnsanlar saldırıya uğradıklarını hissettiklerinde, savunmaya geçer ve kendi değerlerini savunmaya çalışırlar. Değer çatışmalarının temelinde sosyal farklılıklar bulunmaktadır. Genellikle inançlar, düşünceler, ilkeler, önyargılar olarak ifade edilirler.

Çatışmaya gösterilen tepkileri araştırmacılar üç grup içerisinde ele almışlardır. Bunlar; yumuşak tepkiler, sert tepkiler ve ilkeli tepkilerdir.

2.1.9.1. Evlilik Çatışması

Evlilik çatışması kavramı ile ilgili literatür incelendiğinde kavramın çok farklı biçimlerde tanımlandığı ve bu konu ile ilgili pek çok araştırmanın yapıldığına rastlanmıştır.

Gordon (1995) çatışmayı, ilişkide gerçeğin ortaya serildiği an olarak açıklamaktadır. Hatipoğlu (1993) çalışmasında evlilik çatışmasını, eşlerden biri diğerinin ilgilerine müdahale etmeye kalktığında ortaya çıkan kişilerarası bir süreç olarak tanımlamıştır. Bir başka tanıma göre çatışma, bir kişinin eylemleri diğer bir kişi tarafından engellendiğinde ortaya çıkan kişiler arası süreçtir olarak açıklamıştır. Tümer (1998) ise evlilik çatışması, eşlerden birinin diğerinin eylemlerine müdahale etmesiyle ortaya çıkan kişilerarası bir süreç olarak tanımlamıştır.

Canary, Cupach ve Messman (1995) 'te evlilikte çatışma tanımını dönemsel ve özel olarak iki boyutta ele alarak ve bu doğrultu da dört farklı tanım ortaya koymuşlardır. İlk gruba dönemsel olmayan ve özel olmayan olarak belirlemişlerdir. İkincisini dönemsel ve özel olmayan, üçüncüsünü ise dönemsel olmayan ve özel tanımlar ve sonuncusunu dönemsel ve özel olarak adlandırmışlardır.

Profeta'nın (2002) çalışmasında ise evlilikte çatışmayı evli eşler arasında anlaşmazlık, uyuşmazlık ve karşıtlık çıkması durumu olarak sunmuştur. Uğurlu'nun (2003) çalışmasında ise evlilikte çatışmanın, genellikle bir eşin diğerine keyifsiz bir şekilde davranması ile başlayacağı, bu durumda eşlerin ya tartışmaya girebileceği ya da tartışmadan kaçınabileceği aktarılmıştır. Son olarak Özen'in (2006) çalışmasında çatışmanın, çiftler için mevcut çözümler tatmin edici olmadığında oluşabileceği aktarılmaktadır.

Ateş'in(2009) de açıkladığı gibi aile içindeki çatışmanın ilk sinyalleri, daha evliliğin daha başlarında ortaya çıkmakta ve eşler ilerleyen günlerde birbirlerinin hatalarını fark etmekteler. Eğer bu sorunlar eşler arasında konuşulmaması durumunda evliliğin ilerleyen safhalarında çatışmaya dönebilmektedir.

Grych ve Fincham (2001)zihinsel, fiziksel ve aile ile ilgili unsurları etkilemesi açısından evlilik çatışmasına verilen önemin anlaşılır olduğunu dile getirmişlerdir. Araştırmacılar, evlilik çatışmasını depresif semptomların başlangıcı, yeme bozukluğu, episodik içme ve ev dışında alkol alımı ile ilişkilendirmektedirler. Fincham (2003)'a göre evli bireyler evli olmayan bireylere göre daha sağlıklı olsalar da evlilik çatışması, çatışma sırasındaki düşmanca davranışlar, bağışıklık sistemi, iç salgı fonksiyonlarındaki değişiklikle ilişkilendirildiği için kanser, kalp hastalığı ve kronik ağrı gibi özel hastalıkların oluşmasında ilişki olduğu saptanmıştır.

Araştırmalar, evlilik çatışmasına yol açan birçok etkenin olduğunu ortaya koymuşlardır. Fincham (2003), evlilik çatışmasının alınan eşitsizlik, güç, kıskançlık, aşırı alkol alımı, sözel ve fiziksel istismar gibi çeşitli nedenlerden kaynaklanabileceğini belirtmiştir. Yine Rice (1983), evlilikte yaşanan temel problem olarak para ve cinsellik gibi konuların yanı sıra eşlerin aileleri, eşlerin kişilik özelikleri ve politik, dini, ahlaki, felsefi görüş açılarından kaynaklanan farklılıkların çatışma kaynağı olabileceğini ifade etmiştir (Akt., Shehan ve Kammeyer, 1997).

Yine farklı bir araştırma sonucunda evlilikte çatışma nedeni olarak birçok etken ortaya konulmuştur. Bu etkenlerden birisi kişilik özellikleridir. Farklı kişilik özelliklerinin, ya da bağımlılık gerektiren konularda kişilerin bağımsızlık konusundaki isteklerinin çatışma yaratmaya neden olduğuna dair bulgular elde edilmiştir. Bunun yanı sıra yanlış anlama, geçmişte yaşananlar, özellikle bir tarafın diğerini sevmemesi ya da güvenmemesi çatışma yaratan durumlar olarak belirtilmiştir. Ayrıca evlilik ilişkisi içersinde kişisel faktörler ve ilişki dışındaki faktörlerde çatışma yaşanmasına neden olabilmektedir. Örneklenecek olursa dış dünyada yaşanan sorunlar, benlik saygısı gibi eşlerin kişisel özellikleri, fiziksel özellikler, hastalıklar, madde kullanımı gibi çok farklı sorunlar çatışma yaratmaya yol açabilmektedir. Bunların yanı sıra, iş kaybı, işsizlik, istenmeyen gebelikler, istenmeyen yaşam koşulları da tartışma yaratabilmektedir (Akt., Shehan ve Kammeyer, 1997).

Kurdek (1994) homoseksüel ve heteroseksüel çiftlerin çatışma alanlarına dair yapmış olduğu araştırmasında, güç, sosyal konular, kişisel kusurlar, güvensizlik, yakınlık ve kişisel mesafe adı altında altı grup çatışma alanı tespit etmiştir. Çalışma

sonucu tüm çiftler için çatışma sıklığının benzer olduğunu ve en sık yaşanan sorunun güç ve yakınlık olduğu bulunmuştur. Ayrıca, çiftlerin çatışma alanları ile ilgili farklılığa bakıldığında, homoseksüel çiftler güvensizlik konusunda çatışma yaşarken, heteroseksüel çiftler ise daha çok sosyal konular üzerinde çatışma yaşadıkları bulgulanmıştır. Vormbrock (1993) ayrılık karşısında yaşanan endişe ve kayıp duygularına ilişkin bir çalışmasında, eşlerin kısa gündelik ayrılıklarında bile endişe ve kaygı tepkileri verdiğini ortaya koymaktadır (Demir, 2009)

Aile içi çatışmanın bir diğer nedenini ise Richter (1985) rol kuramına göre açıklar; eşe yüklenilen ve gerçeklikle kurulan ilişkide sorun yaratabilecek beş rolden bahseder. Eş rolünde; birey eşini, geçmişteki çözülememiş ya da düş kırıklığına uğradığı yaşantılarıyla özdeşleştirir. Ayna rolünde; birey eşini, kendi kopyası olarak görme eğilimindedir. Birey kendi kişilik özelliklerini ya da sahip olmak istediği kişilik yapısını eşine yükleyerek, hayalindeki gibi davranmasını bekleyebilir. İdeal ben rolünde; eşini kendi gerçekleştiremediği ideallerini, hayallerini yerine getirmesi için seçmiş olabilir. Negatif ben rolünde ise kendi negatif yanını, üstünden alması için eşine gereksinim duymaktadır ve yoldaş rolünde, birey çevresinde yaşadığı sorunlarda ne olursa olsun yanında olmasını ihtiyaç duyduğu bir eş ister (Akt. Ateş, 2009).

2.2. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde alanyazın taranarak araştırmaya ilişkin kaynaklara ulaşılmış ve araştırmanın tartışma bölümünde karşılaştırılacak diğer araştırmalara yer verilmiştir. Bulunan çalışmalar ve kaynaklar yurt içinde ve yurt dışında olmak üzere iki başlık altında incelenmiş olup yurt içinde yapılan araştırmalar evlilikte çatışma alanında yapılan ve sosyotropik-otonomik kişilik özelliklerine ilişkin yapılan çalışmalar olmak üzere derlenmiştir.

2.2.1. Yurt İçinde Yapılan İlgili Araştırmalar

Türkiye'de evlilik ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde evlilik doyumu, evlilik uyumu, evlilikte yaşanan çatışma, evlilikte yaşanan sorunlar ve boşanma gibi birçok farklı konularda çalışmalar yapıldığı görülmektedir.

Bu araştırmada yurt içinde yapılan çalışmalar evlilikte çatışma alanında yapılan ve sosyotropik-otonomik kişilik özelliklerine ilişkin yapılan çalışmalar olmak üzere iki başlıkta incelenmiştir.

2.2.1.1. Evlilikte Çatışma Alanında Yapılan Araştırmalar

Tezer (1986) eşler arasında çıkan çatışmaların yaygınlığı, sıklığı, yarattığı gerginlik, eşlerin çatışma durumlarının nedenlerini kendilerine ve eşlerine yüklemeleri ve çatışmayı ele alış davranışları ile evlilik ilişkisinden sağladıkları genel doyum arasındaki ilişkileri incelemiş ve eşler arasındaki çatışmanın yaygınlığı, sıklığı ve yarattığı gerginlik düzeyinin, eşlerin evlilik ilişkisinden sağladıkları genel doyumla ilişkili olduğu sonucunu elde etmiştir. Cinsiyete göre bakıldığında ise, çatışmanın nedenini her iki eş de kendine yüklemedikçe doyumun azaldığı, kadınlarda çatışmanın nedenini kendilerine yüklediklerinde doyumun azaldığı, erkekler de ise çatışmanın nedenini kendilerine yüklediklerinde doyumun artığı görülmüştür. Çatışmaya ele alış davranışları ile ilgili olarak, kadınların eşleriyle uzlaşma davranışını algıladıkları zaman doyumlarının yükseldiği, erkeklerinse eşlerinin zorlamaya dayalı davranış biçimiyle karşılaştıklarında doyumlarının düştüğü gözlemlenmiştir.

Tümer (1988) yaptığı araştırmada, evlilik etkileşimini bozduğu düşünülen çatışma odaklarını ve iletişim sorunlarını belirlemeye çalışmıştır. Araştırma sonucunda, bireylerin yaşları ve öğrenim düzeyleri yükseldikçe çatışma düzeylerinin azaldığını; eşler arasındaki yaş farkına bağlı olarak çatışma düzeyinin farklılık gösterdiğini, çalışmayan kadınların var oluş ve yoğunluk çatışmalarını çalışan kadınlara göre daha fazla yaşadığını saptamıştır.

Hatipoğlu (1993) bazı demografik değişkenler ile evlilik çatışmasının yaygınlığı ve sıklığının eşlerin evlilik doyumundaki rolünü araştırmıştır. 77 evli çiftle yapılan çalışmada, kadın ve erkek çiftlerin evlilik doyumuna farklı değişkenlerin etki ettiği bulunmuştur. Evlilik çatışmasının yaygınlığı erkek eşlerin evlilik doyumunu açıklayan bir değişken olarak görülürken, evlilik çatışmasının yaygınlığı ve eğitim düzeyinin, kadın eşlerin evlilik doyumunu açıklayan değişkenler olduğu bulunmuştur. Çatışmanın sıklığının, evlilik süresinin, çocuk sayısının, gelirin ve mesleki durumun evlilik doyumunun yordayıcısı olmadığı bulunmuştur. Evlilik çatışması yaygınlığının erkeklerin evlilik doyumunu; evlilik çatışması yaygınlığı ve demografik değişkenlerden eğitim düzeyinin kadınların evlilik doyumlarını farklı değişkenlerin yordadığı sonucuna varmıştır.

Yine Tezer (1994)'de yapmış olduğu evli eşler arasındaki çatışmalar ile çeşitli demografik değişkenlerin evlilik doyumuna etkisini araştırdığı ikinci çalışmasında evli çiftler de kadın eşin çalışıp çalışmadığına bakılmış ve evlilik doyumu ilişkisini

araştırılmıştır. Bir işte çalışmayan kadınların çatışma yaşama nedenlerinin eşine yükleme, kendilerine yükleme ve eğitim durumlarından kaynaklı olduğu sonucuna varılmıştır. Bunun yanı sıra çalışan kadınların evlilik doyumları çalışmayan kadınlardan daha yüksek bulunmuştur. Çalışan kadının evlilik doyumunu büyük ölçüde yordayanın, çalışmanın çalışan kadınlar için başlı başına bir doyum kaynağı olması olarak açıklanmıştır.

Taştan (1996) yaptığı çalışmada, çiftlere bir iletişim çatışması senaryosu vermiş, eşleri bu problem üzerinde çalışırken gözlemlemiş ve görüntüleri videoya kaydetmiştir. Daha sonra bu görüntüler hazırlanan bir gözlem formuyla eşler tarafından değerlendirmeleri istenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre eşler, kullandıkları yöntemlerde bir sorunu fark ettiklerinde, fark etme durumlarına göre daha fazla olumlu iletişime girmişlerdir. Evlenme biçimlerine göre bakıldığında, anlaşarak evlenen çiftler yöntemlerindeki sorunu fark ettiklerinde, görücü usulüne göre evlenen çiftlere göre daha fazla olumlu iletişimde bulunmuşlardır. Araştırma sonuçları cinsiyet açısından bakıldığında kadınlar yöntemlerindeki hatayı fark ettiklerinde, erkeklere oranla daha fazla olumlu iletişime girmiş olduklarını gözlemlemiştir.

Acar (1998) yapmış olduğu araştırmada, bireysel sorunların, bireysel özelliklerin evliliğe ilişkin durumları ve evlilik yaşamı ve evlilik doyumu üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda yaş, cinsiyet, meslek gibi bireysel özelliklerin ve evlilik süresi, evlenme biçimi, ilk evlenme yaşı gibi evliliğe ait değişkenlerin evlilik doyumunu etkilemediği sonucunu varılmıştır. Araştırmaya katılanların, evlilik yaşamı ve ilişkileri ile ilgili sorunların; eş ile duygu ve düşüncelerin paylaşımı, ev içinde ve dışında sorumlulukların paylaşımı, eşten yeterli sevgi ve saygı görme, eş ile sosyal etkinliklere katılma, eş ile gelirin harcanması konusunda anlaşma, cinsel konularda anlaşma, rol çatışmasının olmaması, evliliğe yakın akraba ve arkadaş müdahalesinin olmaması, eş tarafından sözlü ve fiziksel şiddete maruz kalmama, evlilik doyumunu olumlu yönde etkilediği bulgulanmıştır.

Gökmen (2001) yaptığı araştırmada, evli eşlerin birbirlerine yönelik kontrolcülük ve bağımlılık algılarının evlilik doyumu ile ilişkisini incelemiştir. Yapılan bu araştırmanın bulgularına göre, kadınlar eşlerini erkeklere göre daha bağımlı algılamaktadırlar. Bunun yanı sıra kadınların eşlerine ilişkin kontrolcülük ve bağımlılık algıları evlilik doyumlarını etkilemezken, erkeklerin kontrolcü algıladıkları kadınlarla olan evliliklerinin ise daha doyumsuz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, erkeklerde kontrolcülük ve bağımlılık algılarının evlilik doyumu üzerindeki ortak etkisi

incelendiğinde; erkeklerin, eşlerini düşük kontrollü ve düşük bağımlı algıladıklarında da yüksek kontrolü ve bağımlı algıladıklarında da evlilik doyumlarının fazla olduğu gözlemlenmiştir. Buna karşın en az evlilik doyumunun; eşe ilişkin kontrolcülü algısının düşük, bağımlılık algısının yüksek olduğu durumlarda ortaya çıktığı görülmüştür.

Bir başka çalışmada Hazan (2003) bağlanma figürü ile yaşanan ayrılık karşısında bebeklerin sergilediği protesto-umutsuzluk ve çekilme örüntüsünün yetişkinlerde de görüldüğü belirtmiştir. Ayrılık karşısında stres yaşamak, korktuğunda ve hastalandığında yakınlık aramak, hem bebeklerde hem de eşlerde görülen benzer davranışlar olduğunu vurgulamıştır.

Özen (2006) yılında yapmış olduğu araştırmanın amacı, karı ve kocaların değer uyumlarını ve eşlerin çatışma çözme stillerinin, karıların, kocaların ve çiftlerin evlilik uyumu üzerindeki yordayıcı etkisi gözlemlenmiştir. Yüz kırk kadın ve yüz kırk erkek evli çifte Çift Uyum Ölçeği ve Çatışma Çözme Stilleri Ölçeği uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, demografik değişkenlerin etkisi elimine edildikten sonra, eşlerin geleneksellik, hazcılık, uyarılım, değer benzerlikleri ve eşlerin güç değer farklılıkları, kadınların ve erkeklerin evlilik uyumunu önemli bir şekilde yordadığı gözlemlenmiştir. Fakat eşlerin değer benzerliklerinin kocaların uyumuna anlamlı bir etkisi bulunmamıştır. Ayrıca, demografik değişkenlerin ve eşlerin değer uyumlarının etkisi elemine edildikten sonra, kocaların kullandıkları çatışma çözüm Stillerinin eşlerin evlilik uyumu üzerinde anlamlı bir etkisi olmasına rağmen, kadınların kullandıkları çatışma çözüm stillerinin kocalarının evlilik uyumu üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamıştır. Ancak, kocaların olumsuz çatışma çözme stillerinin kadınların evlilik uyumuna olumsuz etkisi olduğu gözlemlenmiştir. Çiftlerin evlilik uyumu düşünüldüğü zaman ise, karıların ve kocaların çatışma çözüm stillerinin, çiftlerin, evlilik uyumunu anlamlı bir şekilde yordadığı bulunmuştur. Sonuçlar ayrıca göstermektedir ki karıların ve kocaların olumsuz çatışma ve çözüm stilleri, çiftlerin evlilik uyumunu olumsuz bir şekilde yordamaktadır. Ayrıca, olumlu çatışma çözüm stilinde yüksek, olumsuz çatışma çözüm stilinde düşük olan eşlerin evlilik uyumundan, olumsuz çatışma çözme stilinden düşük, olumsuz çatışma çözme stilinden yüksek olan eşlere göre daha yüksek olan eşlere göre daha yüksek puan aldıkları gözlenmiştir.

Canel'in (2007) ailede problem çözme, evlilik doyumu üzerinde çalıştığını görebiliriz. ek olarak, Türkiye'de evlilikte çatışma durumu ile ilgili çalışmaların büyük çoğunluğunda, genel olarak ifade edilmek istenirse, evlilik çatışması ve çocuklarda görülebilen psikolojik durumlar arasındaki ilişkilerin incelendiği görülmektedir.

Günay (2007) araştırmasında, ikili ilişkilerin kurulması, sürdürülmesi ve sonlandırılmasına ilişkin model olarak kabul edilen, Etkileşim Sonuçları Kuramı'nın evlilik doyumu konusundaki öngörülerini sınamak amacıyla evli bireylerin Evlilik Çatışma Ölçeği ve Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeği kullanmıştır. Elde edilen bulgular göre, evlilik doyumu ve nedensellik yüklemleri olumlu sonuçlar için karşılaştırma düzeyini yordar bulmuştur. Araştırmada yer alan değişkenler arasında anlamlı ilişkiler gözlenebilmiştir. Son olarak araştırmada yer alan değişkenler arasında cinsiyete göre farklılık gözlenememiştir.

Demir (2009) yetişkinlerin bağlanma ilişkilerini çocuklukta kurulan bağlanma ilişkileriyle benzerlik gösterdiğini ifade etmektedir. Bu benzerlikler, eşe fiziksel yakınlık sağlamak, eşin sürekli hazır bulunuşuna güvenmek, fiziksel ya da duygusal tehdit hissedildiğinde eşe dönmek, ayrılık ya da kayıp karşısında endişe ve kaygı yaşamak şeklinde olduğunu belirtmektedir.

2.2.1.2. Sosyotropik-Otonomik Kişilik Özelliklerine İlişkin Yapılan Araştırmalar

Türkiye' de ise Kabakçı (2001) Üniversite öğrencilerinde sosyotropik- otonomik kişilik özellikleri, yaşam olayları ve depresif belirtiler üzerine araştırma yapmıştır.

Ulupınar (2004) 152 obez hastanın özerk kişilik özelliklerinin ve problem çözmede yeteneklerinin değerlendirilmesine ilişkin yapmış oldukları araştırma sonucunda obez ve normal kilolu kişiler arasında sosyotropi-otonomi ve problem çözme envanteri puanları arasında anlamlı bir fark elde edememişlerdir. Kadınların erkeklere göre, evli olanların bekârlara göre, aktif bir işte çalışmayanların çalışanlara göre obezite oluşumu açısından risk taşıdıkları tespit edilmiştir. Sonuç olarak obezitenin daha önceki çalımalarda bildirildiği gibi depresyon, anksiyete, öz sevgi-saygı azlığı, vücut tatminsizlikleri, hor görülme ve dışlanma duygusuna neden olmakla birlikte kişilerin özerk-bağımlı kişilik özellikleri ve problem çözme konusunda kendilerini nasıl algıladıkları üzerinde önemli bir etkisinin olmadığı bulgusuna varılmıştır..

Kaya, Aştı, Acaroğlu, H. Kaya, Şendir (2006) Hemşire öğrencilerin sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri ve ilişkili faktörlerin incelenmesi üzerine çalışma yapmıştır.

Yüncü, Aydın ve Zeyrek (2006)'da madde kullanım sorunu olan yirmi ergenin bağlanma özellikleri ile sosyotropik-otonomik özelliklerinin ilişkisini araştırmışlar ve madde kullanım sorunu olan ergenlerin anneye bağlanma özellikleri ile onaylanma

kaygısı ve yalnızlıktan hoşlanma arasında ters yönde bir ilişki saptanmıştır. Babaya bağlanma ile sosyotropi ve otonomi alanında herhangi bir ilişki saptanmamıştır.

Baydoğan ve Dağ (2008) hemodiyaliz hastalarındaki depresiflik düzeyinin yordanmasında kontrol odağı, öğrenilmiş güçlülük ve sosyotropi-otonomi kişilik değişkenlerinin depresif belirti düzeyi üzerinde etkisinin olup olmadığını belirlemeye yönelik çalışma yapmışlardır. Araştırmanın bağımlı değişkeni depresyon tanısı değil ama Beck Depresyon Envanteri puanlarının gösterdiği depresif belirti düzeyi alınmıştır. Katılımcıların 43'ü kadın, 28'i erkek olmak üzere 71 hastayla çalışılmıştır. Kadın diyaliz hastalarının daha yüksek depresif belirti puanına sahip oldukları; yaş, cinsiyet ve toplam diyaliz süresi kontrol edildiğinde hemodiyaliz hastalarındaki depresif belirti düzeyinin yordayıcıları arasında başa çıkma becerileri gösteren düşük öğrenilmiş güçlülüğün ve dış kontrol odağının bulunduğu görülmüştür. Diğer yandan, sosyotropi-otonomi değişkenleri ise anlamlı yordayıcı olarak bulunmamıştır.

Çetin (2008), yaşlılarda sosyotropi-otonomi kişilik özelliği ile depresyon ilişkisini araştırmıştır. Araştırma örneklemini 65 yaş ve üstünde, İstanbul'da huzurevinde yaşayan 54, evde yaşayan 74 kişiyle yapmıştır. Araştırma sonucunda, depresyon ile sosyotropi-otonomi kişilik özelliği arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Sosytropi alt ölçeğinde yer alan, onaylanma kaygısı, ayrılık kaygısı, başkalarını memnun etme ve otonomi alt ölçeğinde yer alan, kişisel başarı, özgürlük, yalnızlıktan hoşlanma faktörleri ile depresyon arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır.

Ceylan (2009) yaz dönemi boyunca rekrasyonel uçurtma sörfü ve rüzgâr sörfü yapan 120 bireyin atılganlık, tükenmişlik, depresyon, öfke, sosyotropi ve otonomi düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmada elde edilen verilerin değerlendirilmesi sonucunda, kişilik özellikleri arasında sadece atılganlık düzeyi açısından bir fark olduğunu ve sosyotropi- otonomi arasında da ilişkinin olduğunu sonucunu elde etmiştir.

Özetleyecek olursak, Türkiye'de yapılan araştırmalar incelendiğinde, aile ve evliliğe yönelik çalışmalarda bir artış olduğu gözlemlenmiştir. Özellikle çatışmanın yaygınlığı, sıklığı, yarattığı gerginlik düzeyi ve yüklemeler ile evlilik doyumu ve uyumu arasındaki ilişkilerin incelendiği araştırmalara daha çok yer verildiği görülmüştür. Bunun yanı sıra ev işi paylaşımı konusunda hakkaniyet algısı, bireysel özellikler, nedensellik sorumluluk, bağlanma stilleri, kontrolcülük ve bağımlılık algıları gibi birçok değişkenle evlilik ilişkisini inceleyen araştırmalar yapıldığı görülmüştür.

Kişilik özelliklerini farklı yönlerden inceleyen çalışmalar bulunmaktadır. Sosyotropi-otonomi, depresyon ve farklı değişkenler alarak yeni çalışmalar yapılmaktadır.

2.2.2. Yurt Dışında Yapılan İlgili Araştırmalar

Yurt dışında da evlilik ve sosyotropik-otonomik kişilik özelliklerine yönelik farklı araştırmalar yapılmıştır.

Tesser (1986) çalışmasında bireylerin öz ilgisinin az olduğu ilgi alanlarından öz ilgisinin yüksek olduğu ilgi alanlarına yönelik karsılaştırmalarına tepkilerinin daha şiddetli olduğu sonucuna varmıştır. Bundan dolayı sosyotropik bir üniversite öğrencisinin kendini popüler bir arkadaşıyla kıyasladığı durumda, kendini çalışkan bir arkadaşıyla kıyasladığı durumdan daha kotu hissedeceği fakat otonom bir öğrenci için bunun tam tersi bir durum söz konusu olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Bilişsel kuramın temsilcilerinden olan Beck ve arkadaşları (1983) sosyotropik-otonomik kişilik özelliklerini belirlemek amacıyla bir ölçek geliştirmişlerdir. Bu ölçek, birçok araştırmada kullanılmıştır. Beck ve arkadaşlarının sosyotropik-otonomik ölçeği kullandıkları araştırmanın cinsiyet boyutunda; kadınların erkeklere göre daha sosyotropik özelliklerine sahip olduğu sonucuna varmışlardır. Yine bu araştırma sonuçlarına göre sosyotropik kişilerin başkalarıyla ilişkilerinde bir kopma yaşandığında veya insanlar tarafından kabul görmediklerinde depresyona girdikleri gözlemlenmiştir. Otonomik kişiler daha az bağımlı oldukları için depresyona girme eğilimleri daha düşüktür. (Clark ve Oates, 1995)

Robins ve Luten (1983) yılında yaptıkları araştırmada depresyonun klinik boyutlarıyla sosyotropi ve otonomi arasındaki farkları incelemişlerdir. Robins, Block ve Peselow, sosyotropi hipotezini desteklerken, otonomi hipotezini biraz problemli bulmuşlardır. Yapılan çalışmalarda sosyotropi ve otonomi için yeni ölçümler bulunurken hastanede yatmakta olan 50 tek kutuplu depresif hasta için yeni ölçümler yapılmıştır. Sonuçlar sosyotropik ve otonomi kavramının seçilmiş ilişkileri klinik özellikleri desteklemektedir.

Edingburg üniversitesinde (1993) yapılan bir araştırmada, sosyotropik ve otonomik semptomların, depresif hastalarda idrak ve kişilikle ilişkisi incelenmiştir. Sosyotropi ve otonomi kavramı bu iki önemli kişilik özelliği, kişiler arası olaylara bağlı olarak depresyona sebep olan incinebilme duygusunu tetiklemektedir. Bu çalışma için

118 tane tek kutuplu depresif hasta üzerinde negatif idrak ve semptomların şiddetiyle ilgili çalışma yapılmış, sosyotropinin negatif düşüncelerle beraber kaygı seviyesi konusunda bayağı etkili olduğu görülmüştür. Kısaca hastaların sorunlarının kişisel mükemmellikten uzakta toplumsal kabullenme aradıklarını ortay koymuştur. Otonomi ise daha çok sosyal kabullenmeden çok mükemmeliyet ve düşük oranda dışa dönüklükle ilgili olduğu görülmüştür.

Clark ve Oates (1995) günlük tartışmaların ve küçük ve büyük olayların çiftlerin sosyotropik ve otonomik kişilik özelliği ile ilişkisini araştırmışlardır. Araştırma sonucu, sosyotropik-otonomik bilişsel kişilik özelliklerinin, örneklerinin gün içinde yaşanmakta olan ufak tefek olaylarla ve kişiler arasında meydana gelen derin çatışmalarla doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Doksan dört tane eğitimsiz kişinin Sosyotropi-otonomi Ölçeği ve Depresyon Ölçeği, Negatif Olaylar Ölçeği ve Tehdit Edici Olaylar Ölçeği, uygulanmış ve araştırmanın sonucunda, insan hayatında derin izler bırakan kötü olayların günlük tartışmalardan daha etkili olduğu gözlemlenmiştir.

McBride, Bacchiochi ve Bagby (2005) yaptıkları araştırmada, sosyotropik-otonomik kişilik özelliklerinde cinsiyet faktörünü incelemişlerdir. Araştırma sonucunda, kadınların erkeklerden daha fazla sosyotropik, erkeklerinse kadınlara göre daha fazla otonomik tepki verdikleri sonucuna varmış olsalar bile cinsiyet farklılıklarının farklı tepkilere yol açmadığı sonucuna varılmıştır. 1994 yılında yapılan bir çalışmada 202 kadın depresif hastalara sosyotropi- otonomi ölçeği uygulanmış ve sonuçlar karşılaştırıldığında depresyonun sosyotropik-otonomik tepki ölçümünde farklılıklar yaratacağını ortaya koymuştur.

Sato ve Mcann'nın (2007)'de yapmış olduğu çalışmada sosyotropi-otonomi, bireyin kırgınlık derecesinin artmasına sebep olan iki kişilik boyutu olarak tanımlamışlardır. Sosyotropi, kişiler arası ilişkilerde çok büyük bir boyutta yatırım olarak tanımlanırken; otonomi ise kişisel başarı ve kontrol ile büyük bir bağlantı olarak tanımlanabileceğini temel alarak bu çalışmada sosyotropi ile otonomi arasındaki farkı açıklarken birbirine yakın ve uzak problemlerin çeşitliliğini araştırmışlardır. Araştırma sonucunda elde etikleri bulgulara göre sosyotropik bireyler, kendinden uzak olanlara sevecen davranışlar gösterirken kendi yakınlarına saldırgan davrandıklarını bulmuşlar. Otonomik bireylerde ise uzaktakilere karşı saldırgan davranışlarda bulunurken yakınındakilere sevecen oldukları görülmüştür.

Lynch, Robins, Morse (2007) yaptıkları "Depresyonda Çift Fonksiyonları" ile ilgili araştırmalarda depresif kişilerin diğer kişilerle kurduğu ilişkiler sosyotropi-

otonomi kişilik özelliklerinden etkilendiklerini açıklamışlardır. Yakın ilişkiye sahip olan depresif hastalara altı hafta boyunca sosyotropi-otonomi ölçeğini uygulamış ve sonuçları karşılaştırmışlardır. Çıkan sonuçlar karşılaştırıldığında sosyotropik bireyler kendi davranışlarını talep edici olduğunu, partnerlerinin ise davranışlarını çekingen bulurken; otonomide ise bireyin davranışı çekinik partnerinin davranışı talep edici bulunmuştur. Otonomik kişilik özellik gösteren bireylerin aynı zamanda memnuniyetsizlik ve partnerin eleştirilerine maruz kalma olgusu ile karşı karşıya olduğu da görülmüştür. Sosyotropik-otonomi ölçeği bulgularının sosyotropik bireyin kırılganlığı arttırdığı ve kişilerle olan ilişkilerini etkilediği konusunda tutarlı sonuçlar vardır.

Bowers (2007) ise " Çiftler İçin Sorunlarla Başa Çıkma Yolları" ile ilgili çalışmasında tüm çiftlerin sorun yaşayabilineceğini, eğer sorun olumlu yönlerden çözülürse ilişki kavgadan önceki boyuttan daha iyi bir şekil alabileceğini açıklamıştır. Çok büyük sorun yaşayan çiftler bile olumlu açıdan bakarsa eskisinden daha iyi ilişkileri olabilirini belirtmiştir.

Savi (2008) yaptığı araştırmada 12–15 yaş arası ilköğretim öğrencilerinin davranış sorunları ile aile işlevleri ve anne-babalarının kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma kapsamında davranış sorunları ile sosyo-demografik değişkenler ve aile işlevleri arasındaki ilişki ergen ve anne-babaların algıları açısından değerlendir, kişilik özelliklerine ilişkin veriler sadece ebeveynlerin algıları açısından incelenmiştir. Araştırma sonucunda, ergenlerin davranış sorunlarını cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, anne ve babanın eğitim durumu ve yaşları, çalışma durumları ile aile gelir düzeyine göre farklılaştığı belirlenmiştir. Ayrıca ergenlerin davranış sorunlarına ilişkin algıları ile anne ve babalarının algıları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Sharpley ve Khan (1982) yüksek düzeydeki evlilik uyumunun olumlu benlik kavramıyla, düşük düzeydeki evlilik uyumunun ise olumsuz benlik kavramıyla ilgili olduğunu bulmuşlardır. Aynı zamanda düşmanlık puanları yüksek olan evli bireylerin, evlilik doyumunun düştüğü ve evlilik çatışmasının evlilik doyumunu olumsuz olarak etkilediğini ve evlilik doyumunu düşürdüğünü ortaya koymaktadır.

Kelly ve Conley (1987) evlilik doyumu ve kararlılığının eşteki duygusal tutarsızlık ile tepki kontrolü ve kadındaki duygusal tutarsızlıkla ilgili olduğu bulunmuştur. Minnesota Çok Yönlü Kişilik ölçeği kullanılarak 81 evli çift üzerinde

yapılan çalışmada, eşlerin kişilik yönünden uyumlarının evlilik doyumunun önemli bir yordayıcısı olduğu bulunmuştur.

Russell ve Wells (1994) evlilik niteliği üzerine kişiliğin etkisini 94 çiftin katıldığı bir çalışmada incelemiştir. Cinsiyetin göz önüne alınmadığı çalışmada, evlilik niteliğinin esin duygusal tutarsızlığından olumsuz olarak etkilendiği bulunmuştur. Fakat her bir eşin evlilik niteliği üzerindeki en güçlü etkinin diğer esin evlilik niteliği olduğu bulunmuştur. Kurdek (1998) depresif semptomlarda artış yaşayan çiftlerin evlilik doyumlarında daha yogun bir çöküş yasama eğiliminde olduklarını bulmuştur.

Bir başka çalışmada Kastro (1998) depresif semptomların evlilik uyumunu olumsuz olarak etkilediğini, depresif semptomlar açısından cinsiyet farkının olduğunu, kadınların evliliklerindeki uyum düzeyini kendi eslerine göre daha olumsuz değerlendirdiklerini bulmuştur.(Akt. Eraslanlı, K., Kalkan, M, 2008).

Bouchard, Lussier ve Sabourin (1999) 446 çiftin katıldığı çalışmada kişiliğin beş faktör modeli ve evlilik uyumu arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Duygusal tutarsızlığın, hem kadınlar hem de erkekler için evlilik uyumunun önemli bir yordayıcısı olduğu bulunmuştur. Yumuşak başlılık, gelişime açıklık, dışadönüklük ve özdenetim kişilik boyutlarının da evlilik uyumunun yordanmasına katkıda bulunduğu görülmüştür.

Nemechek ve Olson (1999), eşlerin kişilikleri arasındaki benzerliğin evlilik uyumu ile olan ilişkisini incelemişlerdir. Evli çiftlerle yapılan çalışmada, özdenetim, yumuşak baslılık ve duygusal tutarsızlık boyutundaki eş benzerliğinin evlilik uyumuyla ilgili olduğu görülmüştür. Özdenetim boyutu hariç, benzerliğin uyumla ilgili olan diğer iki boyutunun kadın ve erkekler için farklılaştığı gözlemlenmiştir.

Fitzpatrick (2001) eşlerin kişilik özelliklerindeki benzerlik ile evlilik doyumu arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Özellikle gelişime açıklık ve yumuşak başlılıktaki benzerliğin her iki cinsiyette de evlilik uyumuyla güçlü bir ilişkisi olduğu görülmüştür. Öz denetimlilik boyutundaki benzerlik, erkekler için evlilik doyumunu yordarken, duygusal tutarsızlıktaki benzerliğin ise kadınlar için evlilik doyumunu yordadığı bulunmuştur.

.

III. BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve çalışma grubu, araştırmada kullanılan ölçme araçları, verilerin toplanması ve analizine ilişkin açıklamalar yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada sosyotropi-otonomi kişilik özelliklerinin evlilikte çatışma yaşama durumuyla ilişkisi incelenmiştir. Araştırma, ilişkisel tarama modelinde bir çalışmadır.

"Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırma ya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır… Genel tarama modelleri, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile, evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir" (Karasar, 2004, 79).

Tarama yöntemlerinin özellikleri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Lin, 1976, 220).

- Tarama çalışmasında bir evreni temsil eden örneklem üzerinde çalışılmaktadır.
- Araştırma sorularına yanıtlar aracı olmadan doğrudan doğruya araştırmaya katılan katılımcılardan alınır.
- Doğal koşullarda yürütülür.

Karasar'a (2004) göre tarama yöntemi iki ana gruba ayrılır. Bunlardan ilki genel tarama yöntemleri, diğeri ise örnek olay tarama yöntemleridir. Genel tarama yöntemleri, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerine yapılan tarama düzenlemeleridir. Bu araştırmada elde edilen değişkenlerden çok daha fazla veri toplama amaçlandığından ve var olan bir durumu tanımlama ve tasvir etme çalışıldığından, tarama yöntemi seçilmiştir.

3.2. Evren ve Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma evrenini 2009 yılı Adana ili merkez (Seyhan, Yüreğir, Sarıçam, Çukurova) ilçelerinde yaşayan evli bireyler, örneklemini ise uygun örnekleme(convenience sampling) yoluyla seçilen 327 evli birey oluşturmuştur.

Kazara örnekleme de denir. Burada örneklemenin doğruluğu, zaman ve paradan ekonomi karşılığında feda edilir(Balcı, 2005). Bu araştırmada da araştırmacıya hız ve pratiklik kazandırılması için uygun örnekleme yöntemi alınmıştır.

3.2.1. Araştırmaya Katılanlara İlişkin Kişisel Bulgular

Örneklemde yer alan kişiler cinsiyet, eğitim düzeyi, eş eğitim düzeyi, eş açısından incelenmiş olup, elde edilen bulgular aşağıda açıklanmıştır.

3.2.1.1. Cinsiyet

Ankete katılanların cinsiyet dağılımına ilişkin bulgular Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Araştırmaya Katılanların Cinsiyet Dağılımına İlişkin Yüzde Tablosu

Cinsiyet	**%**
Kadın	57.49
Erkek	42.51
Toplam	100.0

Tablo 1'e göre araştırmaya katılanların %57,49'u kadın, %42.51'i erkektir.

3.2.1.2. Eğitim Düzeyi

Ankete katılanların eğitim düzeylerine ilişkin bulgular Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Araştırmaya Katılanların Eğitim Düzeyine İlişkin Yüzde Tablosu

Eğitim	**%**
Okur Değil	0.61
İlkokul Mezunu	9.17
Diğer	3.06
Ortaokul Mezunu	7.95
Lise Mezunu	23.55
Yüksek Okul/Üniversite	55.66

Tablo 2'ye göre araştırmaya katılanların %0,61'i okur değildir. %9,17'si ilkokul mezunuyken, %3,06'sı ankette yer alan diğer seçeneği seçmişlerdir. %7,95'i ortaokul mezunu, %23,55'i lise mezunu ve yüksek lisans/üniversite mezunu olanlarının oranı ise %55,66'dır.

3.2.1.3. Eşlerin Eğitim Düzeyi

Ankete katılanların eğitim düzeylerine ilişkin bulgular Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Araştırmaya Katılanların Eşlerinin Eğitim Düzeyine İlişkin Yüzde Tablosu

Eşin Eğitim Durumu	**%**
Okur Değil	1.53
İlkokul Mezunu	12.54
Diğer	1.83
Ortaokul Mezunu	5.81
Lise Mezunu	25.99
Yüksek Okul/Üniversite	52.29

Tablo 3'e göre araştırmaya katılanların eşlerinin %1,53'ü okur değildir. %12,54'ü ilkokul mezunuyken, %1,83'ü ankette yer alan diğer seçeneği seçmişlerdir. %5,81'i ortaokul mezunu, %25,99'u lise mezunu ve yüksek lisans/üniversite mezunu olanlarının oranı ise %52,29'dur.

3.2.1.4. Yaş

Ankete katılanların yaşlarına ilişkin bulgular Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Araştırmaya Yaşlarına İlişkin Yüzde Tablosu

Yaş	**%**
20-25	2.14
26-30	7.65
31-35	23.85
36-40	26.91
41-45	22.94
46+	16.51

Tablo 4'e göre araştırmaya katılanların %2,14'ü 20-25 yaş arasındadır. %7,65'i 26-30 yaş grubunda olup, %23,85'i 31-35 yaş grubundadır. 36-40 yaş grubunda olanların oranı ise % 26,91'dir. 41-45 yaş grubu araştırmaya katılanların %22,94'ünü oluştururken 46 yaş ve üstü olanlar %16,51'ini oluşturmaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması

Bu araştırmada araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu, Hatipoğlu (1993) tarafından geliştirilen Evlilik Çatışma Ölçeği ve Beck ve arkadaşları (1983) tarafından geliştirilen ve Şahin ve arkadaşlarıo (1993) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Sosyotropi-Otonomi Ölçeği kullanılmıştır. Ölçekler, Milli Eğitime bağlı okullarda görev yapan Psikolojik Danışmanlar aracılığı ile okullarında çalışan evli kişilere veya velilerine ulaştırmaları sağlanarak gönüllü katılmak isteyen kişilerin katılımı sonucu toplanmıştır. Araştırmaya 189 kadın ve 138'i erkek olmak üzere 327 kişi katılmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Örneklem grubunu daha iyi betimleyebilmek amacıyla araştırmaya katılanlara kişisel bilgi formu uygulanmıştır. Bu form araştırmacı tarafından geliştirilmiş olup formda bireylerin cinsiyet, yaş, öğrenim durumu, kaç yıllık evli oldukları, çocuklarının olup olmadığı ve varsa adedi, nasıl evlendikleri (anlaşarak, görücü usulü ve diğer) ve

yakınlık dereceleri (yakın akraba, uzak akraba ve akrabalığımız yok) ve boşanma durumlarını belirlemeye yönelik sorular içermektedir.

3.3.2. Evlilik Çatışma Ölçeği (EÇÖ) (Marital Conflict Ouestionnaire-MCQ)

EÇÖ, Hatipoğlu (1993) tarafından evlilik çatışmalarını ölçebilmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek, yapılan çalışmalar ışığında evliliklerde çatışma yaratma ihtimalinin yüksek olduğu saptanmış olan; iletişim, arkadaş ve akrabalarla ilişkiler, çocuklar, iş, ekonomik konular, cinsellik gibi konulardaki 70 maddeden oluşmaktadır. Her madde için cevap seçenekleri (örn. Böyle bir durum yok ya da haftada 1-2 kez gerginlik yaratıyor) altı tanedir. Ölçekten iki farklı puan elde edilmektedir. Çatışma yatkınlık puanı (Conflict Expansion Score); "böyle bir durum yok" ve "var ama hiç gerginlik yaratmıyor" cevaplarının dışında kalan cevap sayısı ile belirlenmektedir. Sözü edilen ifadeler dışındaki ifadelere cevap verilmişse 1 puan, verilmemişse 0 puan verilmektedir. Puanlar 0 ile 70 arasında değişmektedir. Elde edilen diğer puan Çatışma Sıklık Puanı'dır (Frequency of Conflict Score). Çatışma yarattığı söylenen maddelere karşılık gelen puanların (1=yılda 1-2 kez gerginlik yaratıyor, 2=ayda 1-2 kez gerginlik yaratıyor, 3=haftada 1-2 kez gerginlik yaratıyor ve 4=günde 1-2 kez gerginlik yaratıyor) toplanıp çatışma yaygınlık puanına bölümünden elde edilmektedir. Puanlar 1 ile 4 arasında değişmektedir.

Ölçeğin geçerliliği ile ilgili olarak yapılan çalışma sonucunda Cronbach alfa .91 olarak bulunmuştur. Ölçeğin görünürde güvenirliği ile ilgili olarak da, ölçek alan uzmanları ve çiftlere verilerek, maddelerin evlilik çatışması kavramına nasıl uygun olduğuna ve maddelerin niteliğine karar vermeleri istenmiştir. Bunun sonucunda gerekli değişiklikler yapılmıştır. Ölçeğin yapı güvenirliği için ise mevcut araştırmada yer alan (hatipoğlu, 1993) 35 evli ve 10 boşanmış çift kullanılmıştır. Çatışma yaygınlık puanlarında evli ve boşanmış çiftlerin ortalama puanları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (Hatipoğlu,1993).

3.3.3. Sosyotropi-Otonomi Ölçeği –SOSOTÖ (Sociotropy-Autonomy Scale -SAS)

SOSOTÖ Beck, Epstein, Harrison ve Emery (1983) tarafından geliştirilmiştir. İnsanlara bağımlı olma ve insanlardan özerk olma kişilik özelliklerini ölçmektedir (Beck ve ark. 1983). Altmış maddelik ölçekte beş dereceli likert tipi derecelendirme yaptırılmakta, 30'ar madde ile iki alt boyut olarak sosyotropi ve otonomi ölçülmektedir.

Her alt boyutta 0 ile 150 arasında bir puan alınabilmekte, yükselen puanlarla ilgili boyutun kuvvetli olduğunu göstermektedir.

Ölçek, iki farklı kişilik özelliğini ölçmeye yönelik oluşturulmuştur. Ölçeğin güvenirliği oldukça yüksek bulunmuştur.(Sosyotropi için 89 ile .94 ranjında, Otonomi için .83 ile .95 ranjında) Ölçüt bağınıtılı geçerliği ise değişik çalışmalarda Beck Depresyon Envanteri ile Sosyotropi Ölçeği arasındaki korelasyon, .01 ile .60 arasında, Otonomi alt ölçeği ile -.01 ve .28 arasında bulunduğu gözlenmiştir (aktaran: Şahin, Ulusoy ve Şahin, 1993). Yapı geçerliliğinde ise faktör analiz sonuçlarına göre, her iki boyut için üçer faktör bulunmuştur. Sosyotropi alt ölçeğinde; Onaylanma kaygısı, Ayrılık Kaygısı ve Başkalarını Memnun Etme faktörleri belirlenmiştir. Otonomi Alt Ölçeğinde; Kişisel Başarı, Özgürlük ve Yalnızlıktan Hoşlanma faktörleri bulunmuştur.

Sosyotropi-Otnomi Ölçeği (SOSOTÖ) Şahin ve Ulusoy. (1993) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçek, iki araştırmacı tarafından Türkçeye çevrildikten sonra, güvenirlik ve geçerlilik çalışmaları yapılmıştır. Türkiye'de yapılan çalışmalarda ölçeğin iç tutarlılığı Sosyotropi için .70 - .83 arasında, otonomi için .81 olarak bulunmuştur. Ölçeğin geçerliliği üzerine yapılan çalışmalarda sosyotropi alt ölçeğinin hasta ve normal grupları ayırt ettiği ve depresyonla daha yakından ilişkili olduğu bulunmuştur. Otonomi alt ölçeğinin ise hasta ve normal grupları ayırt etmediği görülmüştür. Otonomi alt ölçeğinin ayrıca depresyondaki yatkınlığa karşı duyarlılığını artırmaya yönelik çalışmalara gerek olduğu belirtilmektedir (Şahin ve ark. 1993; Savaşır ve Şahin 1997).

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmada kullanılan SOSOTÖ ve EÇÖ'den elde edilen verilerin analizinde, değişkenler arasında ilişkiyi incelemek amacıyla korelasyon yöntemi uygulanmıştır. Böylelikle evli bireylerin sosyotropik-otonomik kişilik özellikleriyle evliliklerinde çatışma durumları arasında ilişkiye bakılmıştır. Ortaya çıkan veriler bulgular bölümünde tablolar halinde sunulmuştur.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu araştırmada, evli bireylerin sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri ile evliliklerinde çatışma yaşama durumu arasındaki ilişki incelenerek, evli bireylerin sosyotropik-otonomik kişilik özelliklerine ile evliliklerinde çatışma yaşama durumları arasında ilişki olup olmadığına bakılmıştır. Evli bireylerin sosyotropik-otonomik kişilik özelliklerine göre evliliklerinde çatışma yaşama durumlarına yönelik geliştirilmiş olan ölçekler doğrultusunda elde edilen bulgular üzerinde durulmuş ve araştırma bulguları öncelikle genel olarak verilmiş sonra araştırmanın alt amaçlarına göre sunulmuştur.

4.1. Evli Bireylerin, Sosyotropik Kişilik Özellikleri ve Alt Boyutlarının Evliliklerinden Algıladıkları Çatışma ile İlişkisine İlişkin Bulgular

Evli bireylerin sosyotropik kişilik özelliklerine göre evliliklerinde çatışma yaşama durumları arasındaki korelasyon değeri ve bu değerin anlamlılık düzeyine ilişkin bulgular Tablo 5'de sunulmuştur.

Tablo 5. Evli Bireylerin Sosyotropik Kişilik Özelliği ve Alt Boyutlarına Göre Evliliklerinde Algıladıkları Çatışma ile İlişkisine İlişkin Korelasyon Katsayıları

	Sosyotropi	Onaylanma	Ayrılık Kaygısı	Başkalarını Memnun Etme
Evlilik Çatışması Sıklık Puanı	.24**	.29**	.15**	.21**

*P<.01 **P<.001

Tablo 5'de görüldüğü gibi Çatışma Sıklık Puanı ve Sosyotropi ve alt boyutlarının için Pearson Korelasyon analizine bakılmıştır. Pearson Korelasyon değeri (r) .24 değerinde çıkmıştır. Bu da düşük düzeyde korelasyon olduğunu göstermektedir. Sosyotropi ve Çatışma Sıklık Puanı arasında pozitif yönde bir anlamlılık olup olmadığına bakılmış ve *P< .01 olarak saptanmıştır. Sosyotropi ile çatışma sıklık puanı arasında ilişki anlamlıdır. Sosyotropinin alt boyutlarına bakıldığında, Onaylanma Pearson Korelasyon değeri (r) .29, Ayrılık Kaygısı Pearson Korelasyon değeri (r) ,15,

Başkalarını Memnun Etme Pearson Korelasyon değeri (r) .21 değerinde çıkmıştır. Bu veriler bize düşük korelasyon olduğunu göstermektedir. Onaylanma,Ayrılık Kaygısı, Başkalarını Memnun Etme ve Çatışma Sıklık Puanı arasında pozitif yönde bir anlamlılık olup olmadığına bakılmış ve **P<.001 olduğundan pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunduğu saptanmıştır.

Evli bireylerin otonomik kişilik özelliklerine göre evliliklerinde çatışma yaşama durumları arasındaki korelasyon değeri ve bu değerin anlamlılık düzeyine ilişkin bulgular Tablo 6'da sunulmuştur.

4.2. Evli Bireylerin, Otonomik Kişilik Özellikleri ve Alt Boyutlarına Göre Evliliklerinden Algıladıkları Çatışma ile İlişkisine İlişkin Bulgular

Tablo 6. Evli Bireylerin Otonomik Kişilik Özelliği ve Alt Boyutlarına Göre Evliliklerinde Algıladıkları Çatışma ile İlişkisine İlişkin Korelasyon Katsayıları

	Otonomi	Kişisel Başarı	Özgürlük	Yalnızlıktan Hoşlanma
Evlilik Çatışması Sıklık Puanı	.17**	.08	.21***	.13*

*P<.05 **P<.01 ***P<.001

Tablo 6'da görüldüğü gibi Çatışma Sıklık Puanı ve Otonomi ve alt boyutları için Pearson Korelasyon analizine bakılmıştır. Otonomi Pearson Korelasyon değeri (r) .17 değerinde çıkmıştır. Bu da düşük düzeyde korelasyon olduğunu göstermektedir. Otonomi ve Çatışma Sıklık Puanı arasında pozitif yönde bir anlamlılık olup olmadığına bakılmış ve P değeri. 003 olarak saptanmıştır. P değeri =0.003<0.01 olduğundan onaylanma ile çatışma sıklık puanı arasında ilişki anlamlıdır. Otonominin alt boyutları Özgürlük'ün Pearson Korelasyon değeri (r) .21 ve Yalnızlıktan Hoşlanma Pearson Korelasyon değeri (r) .13 değerinde çıkmıştır. Özgürlük ve Yalnızlıktan Hoşlanma ve Çatışma Sıklık Puanı arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde araştırma bulgularına ilişkin tartışma ve yorum yapılmıştır. Tartışma bölümünde araştırmanın alt amaçları doğrultusunda ilgili alanyazın araştırma bulgularıyla karşılaştırılmış ve bulguların olası nedenleri üzerine yorumlar yapılmıştır.

5.1. Evli Bireylerin, Sosyotropik Kişilik Özellikleri ve Alt Boyutlarına Göre Evliliklerinden Algıladıkları Çatışma ile İlişkisine İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırma bulgularına göre sosyotropik ve otonomik kişilik özellikleriyle evli bireylerin evliliklerinde çatışma yaşama durumları arasında anlamlı bir ilişki vardır. Sosyotropik kişilik özelliklerine sahip eşler, otonomik kişilik özelliklerine sahip eşlere göre daha sık çatışma yaşamaktadır. Araştırma sonuçlarında sosyotropik kişilik özelliklerine sahip bireylerin çatışma sıklık puanı daha yüksek bulunmuştur.

Sosyotropik kişilik özelliklerine sahip bireyler çevreleriyle kurdukları ilişkilerde onaylanma, kabul görme, memnun etme gibi davranışlarını sergileyebilirler. Bu davranış örüntüleri birçok sorumluluğu da içinde barındıran evlilik yaşantısı içerisinde ortaya çıktığı zaman ve eşler tarafından karşılanmadığında evlilikte çatışma yaşanmasına yol açabilir. Beck ve arkadaşlarının (1987) yapmış olduğu araştırmalar sosyotropik kişilik özelliğine sahip bireylerin onaylanmadığında, kabul görmediklerinde, reddedildiklerinde, karşıdaki bireyi memnun edemediklerini düşündüklerinde bu bireylerin depresyona yatkın olduklarını göstermiş ve bu durumların depresyonu tetiklediği ortaya koymuşlardır.

Depresyona girmiş kişilerin insan ilişkilerinde, sorumluluklarında özel ve iş yaşamlarında isteksizlik, mutsuzluk, tatminsizlik, anlamsızlık, yaşadıkları gözlemlenmiştir. Bu bağlamda denilebilir ki depresyona girmiş bireylerin evliliklerinde ve eş ilişkilerinde sorun yaşama risklerinin aratabileceği söylenebilir.

Lynch, Robins ve Morse'un (2003) yapmış olduğu araştırmada otonomik kişilik özelliklerine sahip bireylerin amaçları engellendiğinde ya da başarısızlık söz konusu olduğunda ya da özgürlüklerinin ellerinden alındığını hissettiklerinde kolaylıkla depresyon tablosu içine girdikleri gözlenmiştir. Yüksek otonomiye sahip insanların,

kişisel başarı ve başarısızlıklara büyük önem verdikleri, çevre üzerinde sağladıkları kontrolün kaybı ya da algılanan başarısızlığın depresyona yol açabildiği sonucuna varmışlardır. Ayrıca otonomik kişiliği ağır basan bireylerin sosyotropik bireylere nispeten soğuk ve çekingen tavırlı oldukları, başkalarına karşı daha az sevecen ve samimi oldukları belirtilmiştir. Sonuç olarak çatışmalara daha fazla eğilimli bu tür bireylerin, başarıya odaklanmış ve kendi kontrollerine sahip bireyler olarak başkalarına karşı savunmacı bir davranış sergilediği ortaya konmuştur.

Lynch, Robins, Morse'un yaptığı araştırmanın aksine bu çalışmada sosyotropik ve otonomik kişilere özgü davranışlara ilişkin farklı sonuçlar elde edilmiştir. Lynch ve arkadaşlarının yaptığı araştırmada otonomik kişilik özelliğine sahip bireylerin çatışma eğilimlerin daha yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir.

Beck ve arkadaşlarının yapmış odluğu çalışmada sosyotropik-otonomik kişilik özelliklerine sahip bireylerin depresyon yaşama durumlarına bakılmış, bu araştırmada ise sosyotropik-ototnomik kişilik özelliklerine sahip bireylerin evlilikte çatışma sıklığına bakılmıştır.

Ayrıca çalışma örneklemine katılanların sosyal, kültürel, ekonomik özelliklerine bağlı olarak bu sonuçlara varılmış olabilir. Diğer önemli etken ise ülkemizde aile içinde eşlere yüklenen rollerle ilişkilidir.

Örneğin; Beck'in yaptığı çalışma batılı ülkelerdeki insan prototipini ortaya koyarken ülkemizde yapılan çalışma doğulu insan prototipini ortaya koymuştur. Batılı toplumlarda otonomik kişilik özellikleri desteklenirken, bireyin kendi kararlarını alabilme, özerk olabilme gibi özellikleri pekiştirilirken doğulu toplumlarda durum farklıdır. Sosyotropik kişilik özellikleri desteklenmekte, bağımsız hareket etme konusunda özellikle kadınlarda toplumun zaman zaman baskısı gözlenmektedir. Alınan örneklemlerin farklı kültürel yapıda iki ülkeden olmasından kaynaklı elde edilen bulgularda da farklılıklar gözlenmiş olabilir.

Evlilikte çatışma yaşama durumu sadece bireylerin sosyotropik ve otonomik kişilik özelliklerinden kaynaklanmamaktadır. Evlilik ile ilgili birçok araştırma sonucunda, bireysel faktörlerin ve ilişkinin gelişen yapısının evlilik doyumu üzerinde etken faktörler arasında yer aldığını göstermektedir. Bireysel faktörler arasında evlilik fonksiyonlarını etkileyen kişisel nitelikler, tutumlar ve bağlanma stilleri yer almaktadır. Bireysel nitelikler üzerinde en fazla, kişinin evlenmeden önceki kişisel gelişim hikâyesi etkili olmaktadır. Bu nitelikler eşlerin evlilik ilişkilerindeki karşılıklı etkileşim süreçlerine taşınmakta ve birbirlerinden sağlayacakları doyum üzerinde etkili

olmaktadır. İlişkinin gelişen yapısı ise, ilişkinin zaman içerisinden aşamalı olarak uğradığı değişim sürecini yansıtmaktadır. Çiftin birbirine olan yakınlık seviyesindeki değişmeler, aralarındaki psikolojik mesafedeki değişimler veya hayatın ani değişimlerine uyum sağlamaya çalışırken yaşanan gelişmelerin ilişkinin gidişatını etkilemesi, ilişkideki gelişim süreçleri arasında sayılabilir. Tüm bu faktörler ise evlilik kalitesi evlilik doyumu, evlilikte çatışma üzerinde doğrudan etki yaratan faktörlerdir (Lawrence, Eldrige, Chiristensen, 1998).

Clark ve Oates (1995) araştırmaları sonucunda, bireylerin sosyotropik-otonomik bilişsel kişilik özelliklerinin, örneklerinin gün içinde yaşanmakta olan ufak tefek olaylarla ve bireyler arasında meydana gelen derin çatışmalarla doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

Lynch, Robins, Morse (2007) yaptıkları "Depresyonda Çift Fonksiyonları" ile ilgili araştırmalarda depresif kişilerin diğer kişilerle kurduğu ilişkilerde sosyotropi-otonomi kişilik özelliklerinden etkilendiğini açıklamışlardır. Partnerlere sahip olan depresif hastalara altı hafta boyunca sosyotropi-otonomi ölçeği uygulanmış ve sonuçları karşılaştırmıştır. Çıkan sonuçlarda sosyotropik bireyler kendi davranışlarını talep edici olduğunu, partnerlerinin ise davranışlarını çekingen bulduklarını; otonomik bireyler ise kendi davranışlarını çekinik, partnerlerinin davranışlarını talep edici bulduklarını belirtmişlerdir. Otonomik kişilik özellik gösteren bireylerin aynı zamanda memnuniyetsizlik ve partnerinin eleştirilerine maruz kalma olgusu ile karşı karşıya olduğu da görülmüştür. Bu araştırmaya göre sosyotropik-otonomi ölçeği bulgularının taleplerini partnerleri tarafından karşılanmadığında ilişkilerinde sosyotropik bireyin kırılganlığının arttırdığı ve kişilerle olan ilişkilerini etkilediği konusunda tutarlı sonuçlar vardır.

Türkiye'de evlilikte çatışma durumunu konu alan çalışmalara bakıldığında; Tezer'in (1986) araştırmasında eşler arasındaki çatışmanın yaygınlığın, sıklığı ve yarattığı gerginlik düzeyinin, eşlerin evlilik ilişkisinden sağladıkları genel doyumla ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Araştırma bulgularına göre sosyotropik kişilik özelliklerinden biri olan onaylanma kaygısı ile bireylerin evliliklerinde çatışma yaşama durumları arasında orta düzeyde ilişki bulunmaktadır.

Kabakçı'ya (2001) göre sosyotropi, bireyin diğer kişiler ile pozitif etkileşim gösterebilme özelliğidir. Yüksek sosyotropi özellikleri gösteren bireylerde diğer insanların onayını almak çok önemlidir. Bu kişilerin olumlu kendilik imgelerini

sürdürebilmeleri, kendileri için önemli olan kişilerin onaylanması, sevilmeleri, sayılmaları ve önemsemelerine bağlıdır.

Bu nedenle en yakınlarından biri olan eşleriyle kurdukları ilişkide eşlerinden onay arzusu duymaları normaldir. Çünkü dışarıdan bile onay bekleyen birey sevdiklerinden daha çok beklemektedir. Böylelikle kendilerini daha önemli hissedecek, sevildiklerinin farkına daha iyi varabileceklerdir. Yapılan araştırmada da onaylanma kaygısı yaşayan evli bireylerin onaylanma kaygıları arttıkça evlilikte çatışma yaşama durumlarının da arttığını görülmüştür.

Acar (1998) yapmış olduğu araştırmada, bireysel sorunların, bireysel özelliklerin evliliğe ilişkin durumları, evlilik yaşamı ve evlilik doyumu üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda, ev içinde ve dışında sorumlulukların paylaşımı, eşten yeterli sevgi ve saygı görme, eş ile sosyal etkinliklere katılma, evlilikte doyumu olumlu yönde etkilediği ortaya çıkmıştır.

Onay kavramı içinde yer alan sevme sevilme ihtiyacı, saygı görme, ilişkide kendini değerli hissetmenin evliliği olumlu yönde etkilediği ortaya koymuştur. Bu durumda evlilikte sevme sevilme ihtiyacı, saygı ihtiyacı karşılanamayan bireyler evlilikte doyuma ulaşamayacak ve çatışma yaşayabileceklerdir. Bu araştırmada da onay kaygısı yaşayan bireylerin evlilikte çatışma yaşadığı sonucuna varılmıştır. İki araştırma arasında tutarlılık söz konusudur.

Araştırma bulgularına göre sosyotropik kişilik özelliklerinden biri olan ayrılık kaygısı ile bireylerin evliliklerinde çatışma yaşama durumları arasında düşük düzeyde ilişki bulunmaktadır.

Demir (2009), Hazan (2003), Vormbrock (1993)'un yapmış oldukları çalışmalar göstermiştir ki, ayrılık kaygısı ilişkileri önemli derecede etkilemektedir. Teknolojik gelişmelerin arttığı, bireylerin topluluk temelinde değil, daha bireysel temelde yaşamlarını sürdürdüklerinden dolayı yalnız yaşayan kişi sayısında artışlar görüldüğünü öne sürmektedirler. İnsanların stresli ve kaygı veren durumlarda yardımını ve desteğini aradığı, güven duyabileceği kişilerin sayısı hızla azaldığını, bu durumun sonucu olarak; yetişkin bireylerin temel güvenlikte olma duygusunu yaşayabileceği en önemli kaynağının eşleri olduğunu ve bu nedenle çift ilişkilerinde zaten büyük önem taşıyan güven duyma, destek görme ve yardım alma durumlarının her zamankinden daha büyük bir önem taşıdığını savunmaktadırlar.

Yapılan araştırma sonucunda Demir (2009), Hazan (2003) ve Vormbrock (1993)'ün yaptığı çalışmaların tersi yönünde bulgular elde edilmiştir. Bu araştırmada bu

sonuca ulaşmanın birçok farklı sebebi olabilir. Yalnızlaşan insanların bu duruma alışmış olma olasılığı, eğitim düzeyini artması ilişkilerde bağımsız hareket etme yönde isteğinde artmasın yol açmış olabilir veya iş hayatına kadınlarında aktif olarak girmeleri yaşam sorumluluğunu tek başına göğüslemenin yarattığı bir hayat gösterilebilir. Ayrıca çalışmaya katılan kişilerin sorulara samimi yanıt verip vermemsiyle de ilgili olabilir.

Simpson (1990) yapmış olduğu araştırmasında, flört eden çiftlerde güvenli bağlanan bireylerin, ilişkilerine daha bağlı olduklarını, karşılıklı güven ve bağlılık oluşturduklarını, buna karşılık, kaçınan bireylerin ilişkilerine daha az bağlı ve güvensiz olduklarını bulmuştur. Kaygılı ve kaçınan bireyler ise, ilişkilerinden düşük düzeyde doyum almaları açısından benzerlik gösterseler de, bu doyumsuzluğun altında yatan nedenler bağlamında farklılaşmaktadırlar.

Araştırma bulgularına göre sosyotropik kişilik özelliklerinden biri olan başkalarını memnun etme ile bireylerin evliliklerinde çatışma yaşama durumları arasında düşük düzeyde ilişki bulunmaktadır.

Sosyotropik kişilerin özellikleri incelendiğinde bu özelliklere sahip olan kişiler onaylanma ve ayrılık kaygısı gibi durumlarla karşı karşıya kaldıklarında depresyona girme eğilimlerinde ve evliliklerinde çatışma sıklığında artış gözlemlenmiştir. Beck'e (1987) göre sosyotropik kişilik özelliklerine sahip bireyler başka insanlarla ilişkilerinin iyi olmasını önemserler ve onlar tarafından kabul görmek isterler. Sosyotropik kişilikli bireylerin başkalarıyla girdikleri ilişkilerde bir kopma meydana geldiğinde yahut o kişi ya da kişiler tarafından reddedildiklerinde depresyona girdikleri bulunmuştur.

Eşler depresyona girmemek ve çatışma yaşamamak için eşini memnun etme yönünde eğilimler gösterebilirler. Bu da evlilik içinde daha az çatışma yaşamalarının nedeni olabilir.

5.2. Evli Bireylerin, Otonomik Kişilik Özellikleri ve Alt Boyutlarına Göre Evliliklerinden Algıladıkları Çatışma ile İlişkisine İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırma bulgularına göre otonomik kişilik özelliklerinden biri olan kişisel başarı ile bireylerin evliliklerinde çatışma yaşama durumları arasında düşük düzeyde ilişki bulunmaktadır.

Robins ve arkadaşlarının (1989), Block ve Zuroff'un (1992) yaptığı araştırmalarda otonomik kişilik özelliğine sahip bireylerin, kişisel başarıya, bireysel üstünlüğe ve çevre kontrolünü önemseyen bireysel ve bağımsız işlerde çalışmaya daha

yatkın oldukları gözlemlenmiştir. Otonomik kişilik özelliğine sahip bireylerin, soğuk, çekingen tavırlı, başkalarına karşı daha az sevecen ve samimi oldukları, çatışmalara daha fazla eğilimi olduğu sonucu elde edilmiştir. Bu kişiler başarıya odaklandıklarından, çevre üzerinde sağladıkları kontrolün kaybı ya da algılanan başarısızlık gibi durumlarla karşı karşıya kaldıklarında depresyon eğilimi gösterdikleri bulgulanmıştır.

Robins ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada otonomik kişilik özelliklerine sahip bireyler için kişisel başarının önemli odluğuna dair sonuçlar elde edilmiştir. Başarısızlık yaşadıklarında ilişkilerinde sorunlar ortaya çıkabilmektedir.

Yapılan bu çalışmada ise otonomik özelliklere sahip kişilerin kişisel başarılarının evliliklerinde çatışma yaşama durumlarını etkilemediklerine dair bulgular elde edilmiştir. Otonomik özelliklerden biri olan kişisel başarının sağlandığı durumlarda otonomik özelliklere sahip bireylerin evliliklerinde sorun yaşamadıkları söylenebilir. Çünkü kişisel başarı bu bireylerin kendine olan güvenlerini sağlayacak onlara iç huzur verecek bu durum da diğer bireylerle ve eşleriyle olan ilişkilere olumlu olarak yansıyacaktır. Kişisel başarısızlık yaşadıklarında ise bireylerin bu durumu evliliklerine taşımadıkları veya evliliklerinde çatışma yaratacak sorun olarak belirleyici bir etken olarak bulmadıkları sonucuna varılabilir.

Araştırma bulgularına göre otonomik kişilik özelliklerinden biri olan özgürlüklerini yaşamaları ile bireylerin evliliklerinde çatışma yaşama durumları arasında düşük düzeyde ilişki bulunmaktadır.

Kabakçı özgürlük kavramını herhangi bir bireyin, kendisine ilişkin kararlarını kendisinin alabilmesi durumu, en genel anlamda bir kişinin diğer kişilerden tamamen bağımsız olması olarak da tanımlamakta, kişinin bağımsızlığını, kişisel haklarını koruyabilme ve artırabilme özelliği olarak ifade etmektedir. Bu kişilik özelliği yüksek olan bireyler çevrelerinde olup biteni kontrol etmekten, başarılı olmaktan, hedeflerine ulaşmaktan ve aktivitelerini yönetmekten mutluluk duyarlar.

Literatür incelendiğinde otonomik kişilik özelliğine sahip bireylerin özgürlüklerine önem verdikleri görülmüştür. Otonomi tanımlanırken bile özgür olabilme kavramına yer verilmektedir.

Babadağ (2001) otonomiyi, insanın özgür düşünüp karar verme, kararını eyleme geçirme, özgür, bağımsız davranma gücü ve yetkisi olarak tanımlamakta, karalarını uygulamaya geçirmede özgürlüğe sahip olması gerektiğini vurgulamaktadır.

Bunun yanı sıra Türkiye'de aile yapısı incelendiğinde geleneksel aile modelinin etkilerinin hala devam ettiği, eş seçiminde, evlilik törenlerinde, ailenin işleyişine müdahalede, anne babaların etkili olduğu görülmektedir. Her ne kadar birey kara verme özgürlüğü olsa da aslında topluma bağlı hareket etmektedir. Özgürlük, topluma topluma, bireyden bireye değişebilen göreceli bir kavramdır. Türk toplumunda bireyin özgür olabilme durumu ile batılı bir toplumda başka bir bireyin özgür olabilme durumu arasında büyük farklar vardır. Birey evliliğinde eşiyle kurduğu ilişkide toplumun öğretisinden kaynaklı özgürlükten beklentisi azdır. Fakat yine de otonomik kişilik özelliklerine sahip bireyler sosyotropik kişilik özelliklerine sahip bireylere göre daha evliliklerinde kendilerini daha özgür hissediyor olabilirler.

Gökmen (2001) yaptığı araştırmada, evli eşlerin birbirlerine yönelik kontrolcülük ve bağımlılık algılarının evlilik doyumu ile ilişkisini incelemiştir. Yapılan bu araştırmanın bulgularına göre, kadınlar eşlerini erkeklere göre daha bağımlı algılamaktadırlar. Bunun yanı sıra kadınların eşlerine ilişkin kontrolcülük ve bağımlılık algıları evlilik doyumlarını etkilemezken, erkeklerin kontrolcü algıladıkları kadınlarla olan evliliklerinin ise daha doyumsuz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, erkeklerde kontrolcülük ve bağımlılık algılarının evlilik doyumu üzerindeki ortak etkisi incelendiğinde; erkeklerin, eşlerini düşük kontrollü ve düşük bağımlı algıladıklarında da yüksek kontrolü ve bağımlı algıladıklarında da evlilik doyumlarının fazla olduğu gözlemlenmiştir. Buna karşın en az evlilik doyumunun; eşe ilişkin kontrolcülü algısının düşük, bağımlılık algısının yüksek olduğu durumlarda ortaya çıktığı görülmüştür.

Başka bir çalışmada Shehan ve Kammeyer (1997) evlilikte çatışma nedeni olarak birçok etken ortaya koymuşlardır.. Bu etkenlerden birisi kişilik özellikleridir. Farklı kişilik özelliklerinin, ya da bağımlılık gerektiren konularda kişilerin bağımsızlık konusundaki isteklerinin çatışma yaratmaya neden olduğuna dair bulgular elde edilmiştir. Bunun yanı sıra yanlış anlama, geçmişte yaşananlar, özellikle bir tarafın diğerini sevmemesi ya da güvenmemesi çatışma yaratan durumlar olarak belirtilmiştir. Ayrıca evlilik ilişkisi içersinde kişisel faktörler ve ilişki dışındaki faktörlerde çatışma yaşanmasına neden olabilmektedir. Örneklenecek olursa dış dünyada yaşanan sorunlar, benlik saygısı gibi eşlerin kişisel özellikleri, fiziksel özellikler, hastalıklar, madde kullanımı gibi çok farklı sorunlar çatışma yaratmaya yol açabilmektedir. Bunların yanı sıra, iş kaybı, işsizlik, istenmeyen gebelikler, istenmeyen yaşam koşulları da tartışma yaratabilmektedir.

Araştırma bulgularına göre otonomik kişilik özelliklerinden biri olan yalnızlıktan hoşlanma ile bireylerin evliliklerinde çatışma yaşama durumları arasında düşük düzeyde ilişki bulunmaktadır.

Beck'e göre sosyotropik özelliklere sahip olan bireylerin yaşam doyumları insanlarla olan ilişkilerine bağlıdır. Bu açıdan ele alındığında evli kişilerin kişilik özelliği bakımından evliliklerinden doyum almaları ve evlilik içinde yaşanan problemlerle yakın ilişkisi olabileceği ön görülmektedir. Fakat otonomik özelliğe sahip bireyler yaşam doyumlarını diğer insanlarla kurdukları ilişkileri temel almaya bilirler. Araştırmalarda daha çok başarı ve özgürlük odaklı oldukları yönünde bulgulara rastlanmıştır. Bu kişiler kendileri olarak yaşamanın koşullarını oluşturmaya önem vermektedirler. Ayrıca özgürlüklerine de önem verdiklerinden evliliklerinde bile yalnızlıklarına önem verirler. Bu durumu özgürlük olarak nitelendirebilirler. Bu nedenle yalnız kalabilen otonomik özelliğe sahip bireyler yalnız kalabilme ortamlarını oluşturabildiklerinde evliliklerinde çatışma yaşamayabilirler.

BÖLÜM IV

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde bulgularda elde edilen sonuçlar özetlenmiş ve uygulamaya ve yapılacak araştırmalara yönelik öneriler sunulmuştur.

6.1. Sonuçlar

Evli bireylerin sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri ile evliliklerinde çatışma yaşama durumları arasındaki ilişkinin incelenmesi ile şu sonuçlar ortaya çıkmıştır:

1. Sosyotropik-otonomik kişilik özelliklerine sahip bireylerin evlilikte çatışma yaşama sıklıklarına bakıldığında bu iki durum arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.
2. Onaylanma kaygıları ile evliliklerinde çatışma yaşama sıklığı arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.
3. Evli bireylerin, ayrılık kaygıları yaşamaları ile evliliklerinde çatışma yaşama sıklığı arasında düşük düzeyde anlamlı bir ilişki vardır.
4. Evli bireylerin başkalarını memnun etmeleri ile evliliklerinde çatışma yaşama sıklığı arasında düşük düzeyde anlamlı bir ilişki vardır.
5. Evli Bireylerin, kişisel başarıları ile evliliklerinde çatışma yaşama sıklığı arasında düşük düzeyde anlamlı bir ilişki vardır.
6. Evli Bireylerin, özgürlüklerini yaşamaları ile evliliklerinde çatışma yaşama sıklığı arasında düşük düzeyde anlamlı bir ilişki vardır.
7. Evli Bireylerin, yalnızlıktan hoşlanmaları ile evliliklerinde çatışma yaşama sıklığı arasında düşük düzeyde anlamlı bir ilişki vardır.

6.2. Öneriler

Öneriler uygulamaya ve araştırma yapacaklara yönelik olmak üzere iki başlık altında sunulmuştur.

6.2.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler

1. Toplumların yapısı göz önüne alınarak toplum bazında evlilik ilişkilerini etkileyen kişilik özelliklerine yönelik ölçekler geliştirilebilir.
2. Üniversitelerin Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik bölümlerinde ”Aile Danışmanlığı” derslerinde öğrencilere yönelik sosyotropi-otonomi kişilik özellikleri ile ilgili eğitim verilebilir.
3. Çatışma Sıklığı yaşayan çiftlere kendilerini tanımalarına ve çatışma-çözme becerilerini geliştirmelerine yönelik eğitimler verilebilir.
4. Evlilik sorunu yaşayan kişilere yönelik, kamusal hizmet sunumuna yönelik çalışmalar yapılabilir.
5. Ülkemizde aile ve çift danışmanlık hizmetlerinin pahalı olması nedeniyle, hastanelerde, belediyelerin toplum merkezlerinde aile ve evlilik danışmanlığı olanakları sağlanabilir.

6.2.2. Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler

1. .Araştırma Adana ili, Seyhan, Yüreğir, Sarıçam ve Çukurova ilçelerinde yapılmıştır. diğer ilçelerde de yapılabilir.
2. Araştırma tek eşle çalışılmıştır, çiftlere yönelik de yapılabilir.
3. Araştırmada veri toplama aracı olarak sadece ölçekler kullanılmıştır, nitel çalışma ile zenginleştirilebilir.
4. Araştırmada SOSOTÖ’ den yola çıkılarak evli bireylerin çatışma yaşama sıklığına bakılmıştır. Daha kapsamlı olarak çatışma yaşama sıklığının cinsiyete, yaşa, evlenme şekline, eğitime,… göre değişip değişmediği sınanabilir.
5. Bu araştırma sadece sosyotropi-otonomi kişilik özellikleri ile evlilikte yaşanan çatışmalar arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Evlilik uyumu ve doyumuna da beraber bakılmasında yarar vardır.
6. Bu araştırmada yalnız ilişki ye bakılmıştır. Regrasyon analizi ile sosyotropik-otonomik kişilik özelikleri ile evlilik çatışmasına bakılabilir.

KAYNAKÇA

Acar, H. (1998), "Ankara'da Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'ne Bağlı Sosyal Hizmet Kuruluşlarında Çalışan Üniversite Mezunu Evli Personelin Evlilik Doyumları", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ateş, R.(2009), "Evlilikte İlk Yıllar, Çatışmalar ve "Güç" Kavramı", H. Yavuzer, E.(Editör), (2009), *Evlilik okulu,* (3. baskı), İstanbul: Remzi Kitapevi.

Babadağ, K. (2001), "Meslekleşme ve Kadın", *I. Uluslararası &VIII. Ulusal Hemşirelik Kongresi*, Antalya, 29 Ekim – 2 Kasım 2000; Kongre Kitabı: 35-39.

Bağlı, M., Sever, A. (2005), "Tabulaştırılan/Tabulaşan Kurumun (Ailenin) Kurbanlıklar Edinme Pratiği", *Aile ve Toplum Dergisi*, Ocak-Mart, Yıl: 7 , Cilt: 2, Sayı: 8, s: 9-22.

Beck, R., Taylor, C., Robins, M. (2003), *Missing home: Sociotropy and autonomy and their relationship to psychological distress and homesickness in college freshmen*, Anxiety, Stress, and Coping,16(2), 155–166.

Bulut, I. (1993*), Ruh Hastalığının Aile İşlevlerine Etkisi,* Ankara: Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları.

Burger, M. F.(2006), *Kişilik*,(İ. Sarıoğlu, Çev.),(2. baskı), İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Bouchard, G., Lussier, Y., & Sabourin, S. (1999), "Personality and marital adjustment: Utility of the Five-Factor Model of personality", *Journal of Marriage and The Family, 61,* 651- 660.

Ceylan, M. (2009), "Rekrasyonel Uçurtma Sörfü ve Rüzgar Sörfü Yapan Bireylerin Atılganlık, Tükenmişlik, Depresyon, Öfke, Sosyotropi ve Otonomi Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Yüksek Lisans Tezi*, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.

Clark, D.A. , Oates, T. (1995), *Daily hassles, major and minor life events, and their interaction with sociotropy and autonomy*, Behavior research and therapy, 33 (7); 819-823

Cüceloğlu, D. (1991), *İnsan ve Davranışı*, (2.baskı), İstanbul: Remzi Kitapevi.

Çetin, A. (2008), "Yaşlılarda Sosyotropi-Otonomi Kişilik Özellikleri İle Depresyon", *Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Demir, İ. (2009), "Evlilik İlişkilerine Farklı Bir Yaklaşım: Bağlanma Kuramı", H. Yavuzer, E.(Editör), (2009), *Evlilik okulu*, (3. baskı), İstanbul: Remzi Kitapevi

Emiroğlu, K. (2002), *Gündelik Hayatımızın Tarihi*, Ankara: Dost Yayınları, s. 44-5

Eraslanlı, K. (1990), "Aile İçi İlişkilerin Dayandığı Psikolojik Temeller", *On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* Samsun.

Eraslanlı, K.,Kalkan, M. (2008), *Evlilik İlişkilerini Geliştirme Kuram ve Uygulama*, (1.baskı), Ankara: Nobel Yayıncılık.

Enç, M. (1984), *Ruh Sağlığı Bilgisi*, İstanbul: İnkılâp Yayınevi.

Fincham, F.D., & Bradbury, T.N. (1993), "Marital satisfaction, depression, and attributions: a longitudinal analysis", *Journal of Personality and Social Psychology*, 64 (3), 442–452.

Fincham F.D., Beach S.R.H. (2001), *Forgiveness: Toward a Public Health Approach to Intervention, Clinician's Guide to Maintaining and Enhancing Close Relationships,* (Edt. John H. Harvey), Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah, NJ,USA.

Fincham, F.D. (2003*), Marital conflict: correlates, structure, and context,* American Psychological Society, 14, 23–27.

Geçtan, E. (1989), *Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar*, (4.baskı), İstanbul: Remzi Kitapevi.

Geçtan, E.(1993), *Psikanaliz ve Sonrası*, (7.baskı), İstanbul: Remzi Kitapevi

Gül, G. (2009), "Aile ve Evlilik Kurumu", H. Yavuzer, E.(Editör), (2009), *Evlilik okulu,* (3. baskı), İstanbul: Remzi Kitapevi.

Gülerce, A. (1996), *Türkiye'de Ailelerin Psikolojik Örüntüleri,* İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Gökmen, A. (2001), "Evli Eşlerin Birbirlerine Yönelik Kontrolcülük ve Bağımlılık Algılarının Evlilik Doyumu Üzerindeki Rolü", *Yüksek Lisans Tezi,* Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Günay, s. (2007), "Evlilik Çatışması, Nedensellik-Sorumluluk Yüklemeleri, Eşlerin Evlilik İlişkisinden Sağladıkları Genel Doyuma İlişkin Görüşleri ve Evliliğe İlişkin Değerlendirmeler Arasındaki İlişki", *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Hatipoğlu, Z. (1993), "The role of certain demographic variables and marital conflict in marital satisfaction of husbands and wives", *Yüksek Lisans Tezi*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Hortaçsu, N (1991), "Evlilik ve Boşanma Nedenlerine Verilen Önemi Etkileyen Faktörler Olarak Değerlendirme Yaklaşımı, Cinsiyet ve Medeni Durum", *Aile ve Toplum Dergisi*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı,Yıl: 1, Cilt: 1, S:1, s: 35, Mart.

Hovardalıoğlu, S. (1996), "Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeği (Ekdö) Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", *Türk Psikoloji Dergisi*, 11, S.38, s. 66-77.

Huggins, C.E.(2002), "Support of mate's goals a key to happy marriage", *Journal of Social and Clinical Psychology*. 21. pg: 157-164.

Humphreys, T. (2003), *Aile: Terk Etmemiz Gereken Sevgili*, (3.baskı), (T. Anapa Çev.), İstanbul: Epsilon Yayınları.

Kabakçı, E. (2001), "Üniversite Öğrencilerinde Sosyotropik/Otonomik Kişilik Özellikleri, Yaşam Olayları ve Depresif Belirtiler", *Türk Psikiyatri Dergisi*, 12(4): 273-282.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1988), *İnsan ve İnsanlar*, (7.baskı) İstanbul: Evrim Yayınları.

Kurdek, L.,A. & Sinclair, R.,J. (1998a), "Adjustment of young adolescents in two-parent nuclear, stepfather and mother-custody families", *Journal of Consulting and Clinical Psychology, s.*56.

Leahy, L. R.(2004), *Bilişsel Terapi ve Uygulamaları*, (H. Hacak, M-F. Özpilavcı,Çev.), İstanbul: Litera Yayıncılık.

Lynch TR, Robins CJ, Morse JQ. (2001), *Couple functioning in depression*: *The roles of sociotropy and autonomy*, J Clin Psychol, 57: 93–103.

McBride, C., Bacchiochi, R., Bagby (2005), "Gender differences in the manifestation of sociotropy and outonomy personality traits", *Journal of abnormal psycholoj*,129-136

Nazlı, S. (2001), *Aile Danışmanlığı*, (2. baskı) Ankara: Nobel Yayınları.

Nemechek, S. & Olson, K. R. (1999), "Five factor personality similarity and marital adjustment", *Social Behavior and Personalit,*. 27(3), 309-318.

Nıchols, W. (2005), *The first years of marital commitment, handbook of couple therapy,* (Edt.: Michele Harway) John Wiley & Sons, Incorporated, Hoboken, NJ, USA, p 35–36.

Özgüven İ.E. (2001), *Ailede İletişim ve Yaşam*, Ankara: PDRM Yayınları.

Özen, A. (2006), Evlilik Uyumunun Yordayıcıları Olarak Karı ve Kocaların Değer Uyumları ve Eşlerin Çatışma Çözüm Stilleri, *Yüksek Lisans Tezi*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Özbalcı, N. (2009), "Evlilik Öncesi İlişkiler", H. Yavuzer, E.(Editör), (2009), *Evlilik Okulu,* (3. baskı), İstanbul: Remzi Kitapevi.

Öztürk, M., O. (1992), *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*, (4. baskı), İstanbul: Hekimler Yayın Birliği.

Profeta,Y. (2002), "Çocuğun Davranış Problemleri İle Ebeveyn Çatışmasını Algılayışı Arasındaki İlişki", *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Robins CJ, Block P. (1989), *Cognitive theories of depression viewed from a diathesis-stress,*perspective: Evaluations of tehe models of Beck and pf Abramson, Seligman and Teasdale, Cogn Ther Res 13: 297- 313.

Robins C., Luten, AG. (1991), "Sociotropy and autonomy: Differential patterns of clinical presentation in unipolar depression", *Journal of abnormal psycholoj*,74-77.

Russell, Robin J. H.; Wells, Pamela A. (1994), "Predictors of happiness in married couples", *Personality and Individual Differences*, Vol 17(3), Sep 1994, 313-321.

Satir, V. (2001), *İnsan yaratmak*, (1. baskı), (S. Yeniçeri, Çev.), İstanbul: Beyaz Yayınları.

Sato,T., McCann, D.(1998), *Indıvidual difference in relatedness and individuality*: An exploration of two constructs, Pers Indiv Differ 24: 847–859.

Sato,T. McCann, D. (2007), *Sociotropy-autonomy and ınterpersonal problems,* Depression and anxıety 24:153-162.

Savaşır, I., Şahin, N. (1997), "Bilişsel davranışçı terapilerde değerlendirme: sık kullanılan ölçekler", *Türk Psikologlar Derneği Yayınları,* No: 9, Ankara.

Savi, F. (2008), "12-15 Yaş Arası İlköğretim Öğrencilerinin Davranış Sorunları İle Aile İşlevleri ve Anne-Baba Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkisinin İncelenmesi", *Doktora Tezi,* Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Schrumpf, F., Crawford, D., K., Bodıne, R., J.(2007), *Okulda Çatışma Çözme ve Akran Arabuluculuk*, (1.baskı), (G. Akbalık, D. Karaduman, Çev.), İstanbul: İmge Kitapevi.

Şenel, H., G. (2009), "Eş Seçim Kararı", H. Yavuzer, E.(Editör), (2009), *Evlilik Okulu*, (3. baskı), İstanbul: Remzi Kitapevi.

Şişman A. (2005), 20.12.2009 tarihinde www.aku.edu.tr/ata/makaleler/tkadını.htm. adresinden alınmıştır.

Taştan, N. (1996), "Interspousal communication in a problem solving situation", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Tezer, E. (1986), "Evli Eşler Arasındaki Çatışma Davranışları: Algılama ve Doyum", *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Tezer, E. (1994), "Evli Esler Arasındaki Çatışmalar İle Çeşitli Demografik Değişkenlerin Evlilik Doyumuna Etkisi: Kadın Esin Bir İste Çalıştığı ve Çalışmadığı Esler Üzerinde Bir Araştırma", *3P-Psikiyatri Psikoloji Psikofarmokoloji Dergisi*, II, 3, s: 209-216.

Tuarel-Kışlak, Ş.(1995), "Cinsiyet, Evlilik Uyumu, Depresyon İle Nedensel ve Sorumluluk Yüklemleri Arası İlişkiler Üzerine Bir Araştırma", *Yayınlanmamış Doktora Tezi,* Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Tümer, A.B. (1998), "Evli Çiftlerde Gözlenebilen Çatışma Odakları ve İletişim Sorunları", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Uğurlu, O. (2003), "Evli Çiftlerde Cinsiyet Ayrımına İlişkin Tutumlar, Çatışma Yönetimi Biçimleri ve Evlilik Uyumu Arasındaki İlişki", *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara.

Ulupınar Y. (2004), "Obez hastaların bağımlı-özerk kişilik özelliklerinin ve problem çözme yeteneklerinin değerlendirilmesi", *Yüksek Lisans Tezi*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Afyon.

Yalom, M. (2002), *Antik Çağlardan Günümüze Evli Kadının Tarihi*, (Z.Yelçe, Çev.).

Yavuzer, H. (1995), *Çocuk Eğitimi El Kitabı*, İstanbul: Remzi Kitapevi.

Yıldız, A. (2009), "Evlilikte Yaşanan Sorunlar ve Başa Çıkma Yolları", H. Yavuzer, E.(Editör), (2009), *Evlilik okulu,* (3. baskı), İstanbul: Remzi Kitapevi.

Yılmaz, O. (2000), *Aşkın Evrimi Cinsellik-Evlilik-Sevgi-Aşk*, İstanbul: Ceylan Yayınları.

Yüncü Z., Azman M., Çelik Y., Aydın C. (2006), "Ücretsiz Bağımlılık Danışma Hattının Dört Aylık Değerlendirmesi. 3. Ulusal Bağımlılık Kongresi &

Etkinlikleri Haftası", *14–17 Aralık 2006- İstanbul. Kongre özet kitabı*, s.58

10.11.2009 tarihinde http://sozluk.sourtimes.org/show.asp?t=Otonomi adresinden alınmıştır.

11.11.2009 tarihinde http://tr.wikipedia.org/wiki/Otonomi adresinden alınmıştır.

15.11.2009 tarihinde http://www.psikiyatrist.net/kisilik.htmm adresinden alınmıştır.

Ek 1: KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Değerli Katılımcı,

Aşağıda kendiniz, başkalarıyla ilişkiler ve evlilikle ilgili bazı sorular bulunmaktadır. Bu soruların doğru cevapları yoktur, önemli olan size uygun seçeneği işaretlemenizdir. Size uygun olan seçeneklere X işareti koymanız yeterlidir.

Vereceğiniz yanıtlar sadece araştırmacı tarafından bilimsel veri amacıyla kullanılacaktır. Sorular sadece bir kişiye yönelik olduğundan eşlerin her ikisi de dolduracaksa ayrı ayrı doldurması gerekmektedir..

Lütfen her bir soruyu cevaplandırdığınızdan emin olunuz. Boş bırakmamaya özen gösteriniz. Yapılan bilimsel çalışmanın geçerliği ve güvenirliği vereceğiniz samimi cevaplara bağlıdır.

Ayıracağınız değerli zamanınız ve göstereceğiniz ilgi için teşekkürler

Halime DOĞAN
Ç.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Anketi Cevaplayan Kişinin:

1. Cinsiyeti : ☐ Kadın ☐ Erkek

2. Yaşı : ☐ 20-25 ☐ 26-30 ☐ 31-35 ☐ 36-40

☐ 41-45 ☐ 46 ve +

4- Eğitim durumunuz nedir?

☐ Okuryazar değil
☐ Okuryazar
☐ İlkokul mezunu
☐ Diğer (……)
☐ Ortaokul mezunu
☐ Lise mezunu
☐ Yüksek okul/Üniversite mezunu

5- Esinizin eğitim durumu nedir?

☐ Okuryazar değil
☐ Okuryazar
☐ İlkokul mezunu
☐ Diğer (……)
☐ Ortaokul mezunu
☐ Lise mezunu
☐ Yüksek okul/üniversite mezunu

6- Mesleğiniz nedir?

☐ Kamu personeli……..(belirtiniz)
☐ Serbest meslek……(belirtiniz)
☐ Diğer……(belirtiniz)
☐ Ev hanımı
☐ İşsiz

7- Medeni durumunuz nedir?

☐ Her iki nikâhı da var.
☐ Sadece resmi nikâhı var.
☐ Sadece imam nikâhı var.
☐ Diğer (……)
☐ Nikâhsız, birlikte yasıyor.
☐ Boşanmış/Dul.
☐ Nikâhlı birlikte yasamıyor.

8- Eşinizle hangi usulle evlendiniz?

☐ Anlaşarak ☐ Görücü usulüyle ☐ Diğer……...

9-Evlilikte kaçıncı yılınız? (.....)

10- Kaçıncı evliliğiniz?

☐ İlk evliliğim ☐ İkinci evliliğim ☐ Diğer…….

11- Çocuğunuz varsa sayısını belirtiniz.

☐ 1-2 ☐ 3-4 ☐ 5 ve +

Ek 2: SOSOTÖ

Bu ölçek, insanların insanlarla olan etkileşim biçimini/tarzını belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Lütfen aşağıdaki cümlelerin her birini okuduktan sonra, o cümlenin sizin kişiliğinizi ne ölçüde tanımladığını değerlendirin ve yanındaki uygun yeri işaretleyin. Bu davranışların "doğru" ya da "yanlış" diye bir değerlendirmesi yoktur. Size uygun olan seçeneklere (X) işareti koymanız yeterlidir.

Aşağıda verilen ifadeler ile ilgili yan tarafta verilen kutucuklardan size uygun olanını işaretleyiniz.	**Hiç tanımlamıyor**	**Biraz tanımlıyor**	**İyi tanımlıyor**	**Oldukça iyi tanımlıyor**	**Çok İyi tanımlıyor**
1. Kendimi diğer insanlara hep iyi davranmak zorundaymış gibi hissederim.	☐	☐	☐	☐	☐
2. Özgür ve bağımız olmak benim için çok önemlidir.	☐	☐	☐	☐	☐
3. İyi bir iş yaptığımda bunu benim bilmem, başkalarının bilmesinden daha önemlidir.	☐	☐	☐	☐	☐
4. Yaşadığım güzel olayları başka insanlarla paylaştığımda o olaylar bana daha güzel gelir.	☐	☐	☐	☐	☐
5. Diğer insanların duygularını incitmekten korkarım.	☐	☐	☐	☐	☐
6. İnsanlar benim davranışlarımı ya da yaptığım işleri yönetmeye kalkarlarsa rahatsız olurum.	☐	☐	☐	☐	☐
7. İnsanlara "hayır" demek bana zor gelir.	☐	☐	☐	☐	☐
8. Hafta sonlarında başkalarıyla birlikte olacağım bir etkinlik planlamazsam kendimi kötü hissederim.	☐	☐	☐	☐	☐
9. Bir grubun üyesi olmaktansa, kendine özgü bir birey olmayı daha değerli görürüm.	☐	☐	☐	☐	☐
10. Kendimi hasta hissettiğim zaman yalnız kalmayı tercih ederim.	☐	☐	☐	☐	☐
11. İnsanlar zayıf yönlerimi, hatalarımı bilirlerse, beni sevmeyecekler diye endişelenirim**.**	☐	☐	☐	☐	☐
12. Bir konuda kendimi haklı görüyorsam, başkalarının hoşuna gitmese de düşünce ve duygularımı açıkça söylemekten çekinmem.	☐	☐	☐	☐	☐
13. Misafirlikteyken sadece oturup konuşmaktan rahatsız olurum. Bunun yerine, bir şeyler yapmayı isterim.	☐	☐	☐	☐	☐

	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Oldukça iyi tanımlıyor	Çok İyi tanımlıyor
14. Bir işte insanın kendi amaçlarına ve standartlarına ulaşması, diğer insanların koyduğu standartlara ulaşmasından daha önemlidir.	☐	☐	☐	☐	☐
15. Diğerlerini memnun etmek için kendime ters düşen işler yapmam.	☐	☐	☐	☐	☐
16. Yalnız başıma uzun yürüyüşler yapmaktan hoşlanırım.	☐	☐	☐	☐	☐
17. Diğer insanların beni sevmeleri, önemli başarılar elde etmemden daha önemlidir.	☐	☐	☐	☐	☐
18. Bir lokantada kendi başıma akşam yemeği yemek beni rahatsız eder.	☐	☐	☐	☐	☐
19. Hayatımdaki bir insanın bana gerçekten ilgi duyduğunu hissetmezsem yaptığım işlerden zevk almam.	☐	☐	☐	☐	☐
20. Bir şey yapmaya karar verirken başka kişilerin düşüncelerinden etkilenmem.	☐	☐	☐	☐	☐
21. Kalkıp istediğim yere gidebilme özgürlüğüne sahip olmak benim için çok önemlidir.	☐	☐	☐	☐	☐
22. İşimde başarılı olmak, benim için arkadaş edinmekten daha önemlidir.	☐	☐	☐	☐	☐
23. Duygularımı kontrol altında tutmanın önemli olduğuna inanırım.	☐	☐	☐	☐	☐
24. Diğer insanların yanındayken, benden ne beklediklerinden emin olmazsam rahatsız olurum.	☐	☐	☐	☐	☐
25. Diğer insanlara yardım etmeyi, onların bana yardım etmelerinden daha rahat kabul ederim.	☐	☐	☐	☐	☐
26. İlk defa gideceğim bir yeri tek başıma ziyaret etmek, benim için eğlenceli olmaz.	☐	☐	☐	☐	☐
27. Eğer bir arkadaşım beni uzun süre aramazsa, beni unuttuğunu düşünerek endişelenirim.	☐	☐	☐	☐	☐
28. Diğer insanlarla yakın ilişkiler içinde olmaktansa, sürekli çalışıp iş çıkarmak benim için daha önemlidir.	☐	☐	☐	☐	☐
29. Beni sevmediklerini bildiğim insanların yanında rahatsız olurum.	☐	☐	☐	☐	☐
30. Bir amaç benim için önemliyse, diğer insanları rahatsız etse bile o amaca ulaşmaya çalışırım.	☐	☐	☐	☐	☐
31. Sevdiğim insanlardan ayrı olmak benim için zordur.	☐	☐	☐	☐	☐

	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Oldukça iyi tanımlıyor	Çok İyi tanımlıyor
32. Bir amaca ulaştığım zaman insanlardan gelecek övgülerden çok, o amaca ulaşmaktan ötürü memnunluk duyarım.	☐	☐	☐	☐	☐
33. Diğer insanların hoşlanmayacağını düşünerek söyleyeceğim şeyleri dikkatlice seçerim.	☐	☐	☐	☐	☐
34. Geceleri evde tek başıma kaldığımda, kendimi yalnız hissederim.	☐	☐	☐	☐	☐
35. Sık sık ailemi ya da arkadaşlarımı düşündüğümü fark ederim.	☐	☐	☐	☐	☐
36. Kendi planlarımı kendim yapmayı tercih ederim, böylece diğerleri tarafından kontrol edilmem.	☐	☐	☐	☐	☐
37. Çevremde başka insanların olmasına ihtiyaç duymadan, bütün bir gün rahatça tek başıma kalabilirim.	☐	☐	☐	☐	☐
38. Biri benim dış görünüşümü eleştirdiğinde, diğer insanların da beni çekici bulmayacaklarını düşünürüm.	☐	☐	☐	☐	☐
39. Bir işi bitirmek, insanların o konuda nasıl tepki göstereceklerini düşünüp endişelenmekten daha önemlidir.	☐	☐	☐	☐	☐
40. Boş zamanlarımı diğer insanlarla birlikte geçirmekten hoşlanırım**.**	☐	☐	☐	☐	☐
41. Özel hayatıma karışıldığını düşündüğüm için, özel soruları yanıtlamayı sevmem**.**	☐	☐	☐	☐	☐
42. Bir sorunum olduğunda, başkalarının beni etkilemelerine izin vermektense, sorunu kendi başıma düşünüp bir çözüm bulmayı tercih ederim.	☐	☐	☐	☐	☐
43. İnsanlar kişiler arası ilişkilerde genellikle, birbirlerinden çok şey beklemektedirler**.**	☐	☐	☐	☐	☐
44. Yeni tanıştığım bir kişinin beni beğendiğini ya da sevdiğini anlayamazsam rahatsız olurum.	☐	☐	☐	☐	☐
45. Diğer insanların hedeflerini kabul etmektense, kendi hedeflerimi ve standartlarımı kendim belirlemeyi tercih ederim.	☐	☐	☐	☐	☐
46. Başkalarını rahatsız ettiğimi düşünmek bana kaygı verir.	☐	☐	☐	☐	☐
47. Diğerleri tarafından beğenilip/sevilmek ve onaylanmak benim için önemlidir.	☐	☐	☐	☐	☐
48. Bir işi bitirmek, bana göre o iş için verilecek ödülden daha zevklidir**.**	☐	☐	☐	☐	☐
49. Diğer insanlarla yakın ilişkiler kurduğumda kendimi emniyette hissederim.	☐	☐	☐	☐	☐

	Hiç tanımlamıyor	Biraz tanımlıyor	İyi tanımlıyor	Oldukça iyi tanımlıyor	Çok İyi tanımlıyor
50. Diğer insanlarla beraber olduğumda, onların benimle birlikte olmaktan hoşlanıp hoşlanmadıklarını anlamak için ipuçları ararım.	☐	☐	☐	☐	☐
51. Yalnız başıma uzaklara gidip, yeni yerler keşfetmeyi, araştırmayı severim.	☐	☐	☐	☐	☐
52. Herhangi bir kişinin bana kızdığını düşünsem de özür dilemek istemem.	☐	☐	☐	☐	☐
53. Başıma tatsız bir olay gelirse, başvuracağım bir yakınımın olduğundan emin olmak isterim.	☐	☐	☐	☐	☐
54. Uzun bir toplantıda sonuna kadar oturmak zorunda kalırsam, kendimi hapsedilmiş gibi hissederim.	☐	☐	☐	☐	☐
55. İnsanların benim özel hayatıma ait konularda soru sormalarından ya da fikir vermelerinden hoşlanmam.	☐	☐	☐	☐	☐
56. Diğerlerinden farklı olmak beni rahatsız eder.	☐	☐	☐	☐	☐
57. Bence bir hapishanede bulunmanın en zor yanı, özgürce dolaşamamaktır.	☐	☐	☐	☐	☐
58. Yaşlanmanın en kötü yanı yalnız kalmaktır.	☐	☐	☐	☐	☐
59. Sevdiğim bir insanın öleceğini düşünerek çok endişelenirim.	☐	☐	☐	☐	☐
60. Diğer insanlar beni reddedecek olsa bile haklarımı savunmaya devam ederim.	☐	☐	☐	☐	☐

Ek 3: EÇÖ

Bu anket evli eşler arasındaki anlaşmazlık konularını saptamak amacıyla hazırlanmıştır. Sizden istenen, ankette yer alan konuların herbiri için eşinizle aranızda bu konuda bir anlaşmazlık olup olmadığına karar vermeniz ve eşinizle aranızda böyle bir durum yok ise "böyle bir durum yok" seçeneğini, var ama bu durum aranızda gerginlik yaratmıyor ise "var ama hiç gerginlik yaratmıyor" seçeneğini, var ve bu durum eşinizle aranızda bir gerginlik yaratıyor ise, ne sıklıkta gerginlik yarattığını "yılda 1-2 kez gerginlik yaratıyor", "ayda 1-2 kez gerginlik yaratıyor", "haftada 1-2 kez gerginlik yaratıyor" ve "günde 1-2 kez gerginlik yaratıyor" seçeneklerinden sizin için en uygun olanına çarpı işareti (x) koyarak belirtmenizdir.

KONULAR	Böyle bir durum yok	Var ama hiç gerginlik yaratmıyor	Yılda 1-2 kez gerginlik yaratıyor	Ayda 1-2 kez gerginlik yaratıyor	Haftada 1-2 kez gerginlik yaratıyor	Günde 1-2 kez gerginlik yaratıyor
1) Bir yere giderken geç hazırlanma	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2) Buluşma saatlerine geç kalma	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3) Özel günleri (doğum günü, evlilik yıl dönümü vb.) unutma	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4) Giyim biçimine ve saç şekline karışma	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5) Verdiği sözü tutmama	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6) Yapılan bir işi veya davranışı beğendiğini [illegible]	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7) İsteklere ve ihtiyaçlara karşı duyarsız olma ve aldırmama	☐	☐	☐	☐	☐	☐
8) Sürekli olarak alaycı bir tonda konuşma ve alay [illegible]	☐	☐	☐	☐	☐	☐
9) Davranışları yönetmeye ve düzenlemeye çalışma	☐	☐	☐	☐	☐	☐
10) Eşe hükmetmeye çalışma	☐	☐	☐	☐	☐	☐
11) Kendi isteklerini hep ön plana çıkarma	☐	☐	☐	☐	☐	☐

	Böyle bir durum yok	Var ama hiç gerginlik yaratmıyor	Yılda 1-2 kez gerginlik yaratıyor	Ayda 1-2 kez gerginlik yaratıyor	Haftada 1-2 kez gerginlik yaratıyor	Günde 1-2 kez gerginlik yaratıyor
12) Tartışmalarda davranışlarını ve söylediklerini kontrol edememe	☐	☐	☐	☐	☐	☐
13) Dövme, tartaklama, küfretme vb. girişimlerde bulunma	☐	☐	☐	☐	☐	☐

14) Yakın ve sıcak davranmama	☐	☐	☐	☐	☐	☐
15) Zor anlarda duygusal destek sağlamama	☐	☐	☐	☐	☐	☐
16) Sigara içme.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
17) Alkol kullanma	☐	☐	☐	☐	☐	☐
18) Uyuşturucu kullanma	☐	☐	☐	☐	☐	☐
19) Kumar oynama	☐	☐	☐	☐	☐	☐
20) Farklı politik görüşü benimseme	☐	☐	☐	☐	☐	☐
21) Dinsel inanç konularında anlaşamama	☐	☐	☐	☐	☐	☐
22) Sadakatinden şüphe etme	☐	☐	☐	☐	☐	☐
23) Birlikte sinema, tiyatro veya arkadaş toplantısı gibi yerlere gitmeyi reddetme	☐	☐	☐	☐	☐	☐
24) Temiz ve düzenli olmama	☐	☐	☐	☐	☐	☐
25) Evde üstüne düşen görevleri yerine getirmeme	☐	☐	☐	☐	☐	☐
26) Ufak tefek konuları bile abartarak sürekli olarak tartışma	☐	☐	☐	☐	☐	☐

	Böyle bir durum yok	Var ama hiç gerginlik yaratmıyor	Yılda 1-2 kez gerginlik yaratıyor	Ayda 1-2 kez gerginlik yaratıyor	Haftada 1-2 kez gerginlik yaratıyor	Günde 1-2 kez gerginlik yaratıyor
27) Boş zamanları tek başına değerlendirmeyi isteme	☐	☐	☐	☐	☐	☐
28) Evde başka bir şeyle ilgilenmeyip, sürekli kitap, gazete vb. şeyleri okuma, tv seyretme veya uyuma	☐	☐	☐	☐	☐	☐
29) Anlatılan konuya ilgisiz kalma ve dinlememe	☐	☐	☐	☐	☐	☐
30) Evlilik ilişkisinin aksayan yönlerini konuşamama	☐	☐	☐	☐	☐	☐
31) Evlilik ilişkisinde yeterince açık ve dürüst olmama	☐	☐	☐	☐	☐	☐
32) Sürekli olarak eşini olumsuz yönde eleştirme	☐	☐	☐	☐	☐	☐
33) Aile mahremiyetinde kalması gereken olayları başkasına anlatma	☐	☐	☐	☐	☐	☐
34) Toplantılarda, davetlerde vb. yerlerde karşı cinsten kişilerle fazla ilgilenme, sohbet etme	☐	☐	☐	☐	☐	☐
35) Diğer kişilere daha ilgili ve sıcak davranma	☐	☐	☐	☐	☐	☐
36) Kayınvalide-kayınpeder vb. yakınlar ile sık görüşmeyi isteme	☐	☐	☐	☐	☐	☐
37) Başka bir kişiyle eşi aldatma	☐	☐	☐	☐	☐	☐
38) Çocuk sahibi olmayı istememe	☐	☐	☐	☐	☐	☐
39) Çocukların okul hayatı ile lgilenmeme	☐	☐	☐	☐	☐	☐
40) Çocukların ihtiyaçları ile ilgilenmeme	☐	☐	☐	☐	☐	☐

	Böyle bir durum yok	**Var ama hiç gerginlik yaratmıyor**	**Yılda 1-2 kez gerginlik yaratıyor**	**Ayda 1-2 kez gerginlik yaratıyor**	**Haftada 1-2 kez gerginlik yaratıyor**	**Günde 1-2 kez gerginlik yaratıyor**
41) Çok sayıda çocuk sahibi olmayı isteme	☐	☐	☐	☐	☐	☐
42) Çocuklarla herhangi bir konuyu tartışamama	☐	☐	☐	☐	☐	☐
43) Çocuklara sevgi ve şefkat göstermeme	☐	☐	☐	☐	☐	☐
44) Çocukları şımartma	☐	☐	☐	☐	☐	☐
45) Çocuklara gerçekleştirilemeyecek	☐	☐	☐	☐	☐	☐
46) Kız veya erkek çocuk isteme	☐	☐	☐	☐	☐	☐
47) Çocuklardan birini kayırma	☐	☐	☐	☐	☐	☐
48) Çocukları dövme, tartaklama vb. girişimlerde bulunma	☐	☐	☐	☐	☐	☐
49) İş hayatında eşinin kazandığı başarıyı	☐	☐	☐	☐	☐	☐
50) Eşinin işinde terfi edememesi	☐	☐	☐	☐	☐	☐
51) İşe daha çok zaman ayırma	☐	☐	☐	☐	☐	☐
52) Çok sık iş seyahatlerine çıkma	☐	☐	☐	☐	☐	☐
53) İş problemlerini eve taşıma	☐	☐	☐	☐	☐	☐
54) İş saatlerinin belirli olmaması	☐	☐	☐	☐	☐	☐
55) Paranın kullanımını elde tutma ve eşe para	☐	☐	☐	☐	☐	☐
56) Fazla ya da gereksiz harcama yapmayı isteme	☐	☐	☐	☐	☐	☐

	Böyle bir durum yok	Var ama hiç gerginlik yaratmıyor	Yılda 1-2 kez gerginlik yaratıyor	Ayda 1-2 kez gerginlik yaratıyor	Haftada 1-2 kez gerginlik yaratıyor	Günde 1-2 kez gerginlik yaratıyor
57) Aşırı cimri olma	☐	☐	☐	☐	☐	☐
58) Sürekli parasal sorunları dile getirme	☐	☐	☐	☐	☐	☐
59) Düzenli bir gelire sahip olmama	☐	☐	☐	☐	☐	☐
60) Kayınvalide-kayınpeder vb. akrabalardan maddi destek alma veya verme	☐	☐	☐	☐	☐	☐
61) Cinsel bilgisizlik ve yanlış bilgi sahibi olma	☐	☐	☐	☐	☐	☐
62) Cinsel soğukluk, iktidarsızlık	☐	☐	☐	☐	☐	☐
63) Cinsel ilişkiden zevk alamama	☐	☐	☐	☐	☐	☐
64) Çok sık cinsel ilişki isteği	☐	☐	☐	☐	☐	☐
65) Çok az cinsel ilişki isteği	☐	☐	☐	☐	☐	☐
66) Farklı cinsel isteklerde bulunma	☐	☐	☐	☐	☐	☐
67) Doğum kontrolü yöntemi konusunda anlaşamama	☐	☐	☐	☐	☐	☐
68) Doğum kontrolü yöntemine dikkat etmeme	☐	☐	☐	☐	☐	☐
69) Kısırlık	☐	☐	☐	☐	☐	☐
70) Cinsel konularda konuşmadan kaçınma	☐	☐	☐	☐	☐	☐

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı-Soyadı : Halime DOĞAN
Doğum Yeri ve Yılı : Gaziantep/1971
Yabancı Dili : İngilizce
E mail : halimedgn@gmail.com

EĞİTİM DURUMU

(2007-2010) : Yüksek Lisans, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Adana.
(1995-1999) : Lisans, Çukurova Üniversitesi, Adana.
(1982-1984) : Lise, şehit
(1980-1982) : Ortaokul, Ziyapaşa Ortaokulu, Adana.
(1978 -1980) : İlkokul, Çapalı Köyü İlkokulu, Gaziantep.

ÇALIŞMA HAYATI

(2001-) : Emine Sapmaz İlköğretim Okulu, Adana.
(1999-2001) : Lütfiye - Ali Şadi İlköğretim Okulu, Kozan, Adana.